

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA ÇOCUK

Hazırlayan
Soner GARİP

Danışman
Doç. Dr. Şahika KARACA

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2016
KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA ÇOCUK
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Soner GARİP

Danışman
Doç. Dr. Şahika KARACA

Temmuz 2016
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.



Soner GARİP

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Çocuk adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.



Tezi Hazırlayan
Soner GARİP



Danışman
Doç. Dr. Şahika KARACA



TÜRKÇE EĞİTİMİ ABD Başkanı
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Şahika KARACA danışmanlığında Soner GARİP tarafından hazırlanan "Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Çocuk" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

22/07/2016

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Şahika KARACA
Üye : Doç. Dr. Ali GÖÇER
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mesut GÜN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 12/08/2016 tarih ve 33-01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

12/08/2016
Doç. Dr. Cevdet KARACA
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tezde, Reşat Nuri Güntekin'in romanlarından hareketle Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet Döneminde çocuğa bakışı, çocuk algısını, çocuğun toplumdaki yerini ve çocuk eğitimini ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu amaçla tezin birinci bölümünde araştırma yöntemleri ifade edilmiştir. İkinci bölümde Çocuk ve çocuk edebiyatına; Batıda, Osmanlı'da ve Cumhuriyet dönemindeki çocuğa yönelik bilgi verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde Reşat Nuri Güntekin hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Tezin asıl bölümü olan dördüncü bölümde ise Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki çocuk çeşitli başlıklarda incelenmiştir. Bu çalışmalardan hareketle tezin son bölümü olan beşinci bölümde ise sonuçlara yer verilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin önemli bir yazar eserleri ise araştırmacılar için birinci elden kaynak niteliğindedir. Bu özellikler Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet döneminde çocuğa bakışı ortaya çıkarmak için doğru bir kaynak olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu tezin konusu itibariyle önemli bir kaynak olduğu düşünülmektedir.

Bu tezin hazırlık aşamasında desteğini benden hiç esirgemeyen, lisans eğitiminden beri şahsımda önemli bir yeri olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Şahika KARACA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez sürecimin her anında yanımda olan, desteğini benden hiç esirgemeyen sevgili eşim Zehra GARİP ile beni sürekli teşvik eden annem Fidan GÜN'e canı gönülden teşekkür ediyorum.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA ÇOCUK

Soner GARİP

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2016

Danışman: Doç. Dr. Şahika KARACA

ÖZET

Bu çalışmada, Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki çocuk kahramanlar incelenmiştir. Reşat Nuri Güntekin, Türk Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biridir. Romanlarında çocuk kahramanlara sıklıkla yer vermiştir. Çalışmanın evrenini Reşat Nuri Güntekin'in çeşitli yıllarda kaleme aldığı on dokuz romanı oluşturmuş ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel olarak incelenmiştir.

Reşat Nuri Güntekin'in on dokuz romanında yer alan çocuk kahramanlar aile, eğitim, şiddet, sömürü, oyun ve oyuncak başlıklarında incelenmiş ve elde edilen verilerle Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet dönemindeki çocuğa bakış, çocuk algısı, çocuğun toplumdaki yeri ve çocuk eğitimini ortaya koymaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Reşat Nuri Güntekin, Çocuk, Çocuğa Bakış, Çocuk Eğitimi

CHILD IN NOVELS OF REŞAT NURİ GÜNTEKİN'S

Erciyes University , Institute of Education Sciences, Department of Turkish Education

Master Thesis, July 2016

ABSTRACT

In this study, child heros in the novels of Reşat Nuri Güntekin are researched. Reşat Nuri Güntekin is one of the most important writers of Turkish literature. In his novels, he mostly included child heros. The universe of the study forms nineteen novels that Reşat Nuri Güntekin wrote in different years and in his novels a method of qualitative research; document analysis is used. Data obtained is descriptively studied.

Child heros included in nineteen novels of Reşat Nuri Güntekin are studied under the title of family, education, violence, exploitation, game and toy. By the way of data obtained view of child, child perception, the place of child in society, child edication in the last period of Ottoman State and Republic Period are tried to be put forth.

Key words: Reşat Nuri Güntekin, child, view of child, child education

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|-----|
| BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK..... | i |
| YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI..... | ii |
| KABUL VE ONAY..... | iii |
| ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR..... | iv |
| ÖZET..... | v |
| ABSTRACT..... | vi |
| İÇİNDEKİLER..... | vii |
| KISALTMALAR..... | ix |
| 1. BÖLÜM..... | 1 |
| GİRİŞ..... | 1 |
| 2. BÖLÜM..... | 1 |
| GENEL BİLGİLER..... | 1 |
| 2.1. Çocuk ve Çocuk Eğitimi..... | 1 |
| 2.2. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı..... | 2 |
| 2.2.1. Batıda Çocukluk..... | 5 |
| 2.2.2. Osmanlıda Çocukluk..... | 6 |
| 2.2.3. Cumhuriyet Döneminde Çocukluk..... | 8 |
| 2.3. Eser İncelemede Tema..... | 10 |
| 2.4. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, SANATI, ESERLERİ..... | 14 |
| 2.4.1. Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı, Sanatı..... | 14 |
| 2.4.2. Eserleri..... | 16 |
| 2.4.2.1. Romanlar:..... | 16 |
| 2.4.2.2. Hikâyeleri:..... | 18 |
| 2.4.2.3. Tiyatroları:..... | 18 |
| 2.4.2.4. Gezi Yazıları:..... | 19 |
| 3. BÖLÜM..... | 20 |
| 3.1. Araştırma Yöntemi..... | 20 |
| 3.2. Çalışma Materyali..... | 21 |
| 3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi..... | 21 |
| 4. BÖLÜM..... | 22 |
| 4.1. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA ÇOCUK..... | 22 |

| | |
|--|----|
| 4.1.1. Çocuk ve Aile | 23 |
| 4.1.1.1. Sevgi-Sevgisizlik | 24 |
| 4.1.1.2. Fedakârlık | 28 |
| 4.1.1.3. Çocuğun Yaşam Hakkı | 30 |
| 4.1.1.4. Çocuğun Geleceği | 33 |
| 4.1.1.5. Çocuk Yetiştirme | 36 |
| 4.1.1.6. Bakım-Koruma | 38 |
| 4.1.2. Çocuk ve Eğitim | 41 |
| 4.1.2.1. Evde Eğitim | 44 |
| 4.1.2.2. Okul Öncesi Eğitim..... | 45 |
| 4.1.2.3. Okulda Eğitim..... | 46 |
| 4.1.2.4. Kız Çocuklarının Eğitimi..... | 50 |
| 4.1.3. Çocuk ve Şiddet..... | 52 |
| 4.1.4. Çocuk Sömürüsü..... | 61 |
| 4.1.5. Çocuk Tipleri | 67 |
| 4.1.5.1. Kötü çocuk..... | 68 |
| 4.1.5.2. Meraklı Çocuk | 70 |
| 4.1.5.3. Gururlu Çocuk | 71 |
| 4.1.6. Çocuk, Oyun ve Oyuncak..... | 73 |
| 4.1.6.1. Oyun..... | 73 |
| 4.1.6.2. Oyuncak..... | 78 |
| 5. BÖLÜM..... | 82 |
| 5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER..... | 82 |
| KAYNAKÇA..... | 87 |
| ÖZGEÇMİŞ..... | 93 |

KISALTMALAR**TDK:** Türk Dil Kurumu**TY:** Tarih yok**s:** Sayfa**S:** Sayı**C:** Cilt

TABLULAR LİSTESİ

| | |
|--|----|
| Tablo 1: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve aile unsurlarını içeren romanları | 11 |
| Tablo 2: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve eğitim unsurlarını içeren romanları..... | 12 |
| Tablo 3: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve şiddet unsurlarını içeren romanları | 12 |
| Tablo 4: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk sömürüsü unsurlarını içeren romanları..... | 13 |
| Tablo 5: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk tipleri unsurlarını içeren romanları | 13 |
| Tablo 6: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk, oyun ve oyuncak unsurlarını içeren romanları | 13 |



1. BÖLÜM

GİRİŞ

Reşat Nuri Güntekin, 20. yüzyıl Türk Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biridir. Roman, hikâye, gezi yazısı ve oyun türünde pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserler zengin bir gözlem gücünün ürünüdür. Eserlerindeki konu çeşitliliği ve üslubu onun okuyucular tarafından beğenilmesini ve eserlerinin hep güncel kalmasını sağlamıştır. Eserlerini sade bir Türkçeye oluşturan Güntekin, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemine önemli sanat eserleri kazandırmıştır. O, yaşadığı döneme damga vurmuş bir sanatkârdır. Emil'e (1990) göre onun sanatında büyük ve halis sanatın gerçeği vardır (s. 74). Bu gerçeklik Güntekin'i Türk Edebiyatı'nın önemli bir şahsiyeti yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ve Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarına tanıklık eden yazar bu süreci romanlarına başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Onun eserlerinde devrin siyasi, sosyal, dini ve ekonomik yapısını görmek mümkündür. Bütün bunları tüm çıplaklığıyla anlatan Güntekin hiç kuşkusuz araştırmacılara birinci elden bir kaynak oluşturmuştur.

Reşat Nuri Güntekin, eğitimcidir. Yıllarca öğretmenlik, idarecilik yapmış ve eğitimle ilgili çeşitli önemli görevleri icra etmiştir. Onu önemli kılan noktalardan birisi de budur. Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminde yetişen yazar görevini Cumhuriyet rejiminin eğitim sisteminde yapmıştır. Her iki sisteminde bizzat içerisinde bulunan yazar eserlerine bu iki sistemin de uygulandığı dönemleri de yerleştirmeyi başarmıştır. Onun romanlarında çocuklar kimi zaman mahalle mektebi gibi eski usul okullarda kimi zaman da yeni usul modern ilkokullarda eğitimlerini alırlar.

Reşat Nuri Güntekin'i önemli kılan noktalardan bir tanesi de onun Anadolu coğrafyasını bizzat tanımış olmasıdır. Görevleri gereği Anadolu'nun dört bir yanını dolaşan yazar gezdiği yerleri, yaşadıklarını ve yakından tanıdığı Anadolu insanı unutmamıştır. Eserlerindeki köy, kasaba, il, ilçe gibi mekân çeşitliliği ile zengin-fakir, okumuş-cahil,

köylü-şehirli gibi birbirine zıt kahramanların oluşturduğu zenginlik bu yaşamışlıklardan ileri gelmektedir.

Bütün bu unsurlar yazarın gözlem gücüne dayanan önemli eserler vermesini sağlamıştır. Bu sayede Güntekin'in eserleri hâlâ beğenilmekte ve eserlerinin her geçen gün yeni baskısı çıkmaktadır. Bunun yanı sıra senaryoya dönüştürülen *Yaprak Dökümü*, *Acımak*, *Dudaktan Kalbe*, *Çalığışu* romanları yayınlandığı gün en çok izlenen yayınların başında gelmektedir.

Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinin önemli bir parçası da çocuklardır. Yazar, çocukları başarılı bir şekilde eserlerine yerleştirmiştir. Kuşkusuz bunun sebebi yıllarca öğretmenlik yapması ve bu sayede çocukları daha yakından tanimasıdır. Güntekin'in Anadolu'nun dört bir yanında görev yapmasını da göz önünde bulundurursak Anadolu'nun her kesiminden çocukları yakından tanıdığını ifade edebiliriz. Bu nedenle Karaburgu'ya (2003) göre Cumhuriyet dönemi yazarları arasında çocuğa verdiği değer bakımından Reşat Nuri Güntekin'in ayrı bir yeri vardır (s. 66).

Çocukları böylesine yakından tanıyan yazar eserlerinde de çocuk kahramanlara sıklıkla yer vermiştir. Üstelik 20. yüzyılda toplumumuzda çocuk nasıl görülüyorsa Güntekin'in eserlerine de aynı şekilde yansımıştır. Bu sebeple Güntekin'in romanlarında 20. yüzyılın toplumumuzdaki çocuk algısını bütün gerçekliğiyle görmemiz mümkündür. Emil (1994) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Reşat Nuri Güntekin'in hemen hemen bütün romanlarında çocuğun başka hiçbir Türk romancısının eserinde rastlanmayan bir yeri, değeri ve önemi vardır. Bunun sebebi, romancının öğretmen olmasından gelen bir tecrübe ve dikkatle çocuğu sadece kendi çağı ve dünyası içinde bir varlık olarak değil, bir yığın psikolojik ve sosyal problemi bulunan bir vakıa olarak ele almasıdır (s. 93).

Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki çocuk kahramanlar bize dönemin çocuk algısını yansıtması açısından önem taşımaktadır. 20. Yüzyılın başlarında çocuğun aile ve toplumdaki yeri nedir, çocuklar nasıl bir eğitime tabi tutulur, çocuğa yönelik sömürü

nasıldır, çocuklar ne ile nasıl oynar sorularının cevaplarını Guntekin'in zengin gözlem gücüyle yazdığı eserlerinde bulabilmekteyiz.

Araştırmanın Amacı

Reşat Nuri Guntekin'in kaleme aldığı 19 romanından hareketle Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet Döneminde çocuğa bakışı, çocuk algısını, çocuğun toplumdaki yerini ve çocuk eğitimini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Çocuğa yönelik edebiyat araştırmaları yıllarca ihmal edilmiştir. Bu nedenle literatür de çocuğa bakış, çocuk algısı, çocuğun toplumdaki yeri ve çocuk eğitimi gibi araştırmalar istenen düzeye gelememiştir. Bu çalışmayla söz konusu eksikliğe katkıda bulunmak amaçlandığından alan için önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada Reşat Nuri Guntekin'in çeşitli yıllarda kaleme aldığı 19 romanı incelenmiştir. Bu nedenle araştırma Reşat Nuri Guntekin'in 19 romanıyla sınırlıdır. Araştırmada Guntekin'in romanlarındaki çocuk kahramanlar merkeze alınmıştır.

2. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

2.1. Çocuk ve Çocuk Eğitimi

İnsan yaşamında çeşitli dönemler vardır. Bu dönemlerden birisi çocukluk dönemidir. Yaklaşık on yılı kapsayan bu süreçteki bireye çocuk adı verilir. Çocuk, “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak” (TDK, 2005, s. 404). olarak tanımlanır. Birleşmiş Milletlerin çocuk hakları sözleşmesinin birinci maddesinde ise “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html). tanımı yapılmıştır.

Literatürde çocuk kavramına yönelik birbirinden farklı tanımlamalar görmemiz mümkündür. Oğuzkan’a (1997) göre çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek yahut bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insandır (s. 11). Bu tanımda Oğuzkan çocuğu yaş unsurunu göz önüne alarak ifade etmiştir. İnal’a (2007) göre çocuk, ilk hayat devresi içinde biyolojik-doğal bir varlık olmanın ötesinde belli bazı özelliklerin ya da gerekliliklerin ürünüdür her şeyden önce (s. 20). Bu tanımda ise İnal çocuğun biyolojik ve yetişkinlere bağımlılık özelliğine değinmiştir. Sınar (1997) çocuk için, sürekli gelişen ve değişen çocuk, yetişkinin küçük örneği değildir. Hangi yaş grubunda olursa olsun çocuğu yetişkinden ayıran bazı ruhi özellikleri vardır (s. 13). diyerek çocuk ve yetişkinin birbirinden farklı olduğunu söylemiştir. Yazar bu tanımında çocuğun psikolojik özelliklerine vurgu yapmıştır. Buna göre çocuk yaşı, biyolojik ve psikolojik özellikler olarak yetişkinlerden ayrılan bir sınıftır. Her insan hayatın bir döneminde çocuk olur ve sahip olduğu özellikler bakımından diğer insanlardan ayrılır.

Eğitim kavramı eğitimciler tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Fidan (2012), eğitimi, en genel anlamıyla insanları belli amaçlarına göre yetiştirme sürecidir (s. 4).

şeklinde tanımlamıştır. Tanımda yazar amaç kavramını ön plana çıkarmıştır. Erden (2007) ise eğitimi, bireyin doğumundan ölümüne kadar süregelen bir süreçtir (s. 13). şeklinde ifade etmiştir. Burada ise yazar süreç kavramına vurgu yapmıştır. Ergün (2014) ise eğitimi, bireyin içindeki yetenekleri, arzuları ve ilgileri ulaşabileceği en üst düzeye kadar çıkarmak, kişinin içindeki “potans”ı tam olarak geliştirebilmek için gerekli çevre imkânlarını düzenlemektir (s. 1). olarak ifade etmiştir. Ergün ise tanımında potans yani güç kelimesine dikkat çekmiştir. Buna göre eğitim güç, amaç ve sürecin belirleyici olduğu bireylerin yetişme ve gelişmesini sağlayan uygulamalardır.

Çocuk eğitimi, çocuklara yönelik yapılan eğitimidir. Bebeklikten ergenlik dönemine kadar olan süreçte çocuğa verilen planlı ya da plansız, örgün ya da yaygın eğitim çocuğun yetişmesini ve ait olduğu süreci verimli bir şekilde tamamlamasını sağlar. Büyüme ve yetişme döneminde öğrenmeye son derece elverişli kritik dönemler vardır. Bu bakımdan çocukluk sürecinde çocuk eğitimi son derece önemlidir.

2.2. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk, bebeklik ve ergenlik dönemi arasındaki bireylere verilen addır. Doğumdan itibaren gelişmeye başlayan çocuk konuşmaya ve yürümeye başladığı yaklaşık iki yaşından itibaren fiziksel, biyolojik, cinsel ve psikolojik olarak değişimin meydana geldiği ergenlik dönemine kadar çocuk kabul edilir. Çocuk, yetişkinlerden farklı özelliklere sahiptir. Çalışkan’a (2001) göre, her türlü kin ve garazdan uzak, art niyetsiz, peşin hükümsüz ve tarafsızdır (s. 409). Masumiyeti ve bozulmamışlığı ifade eder. Onur’a (2005) göre çocuk zamanımızda elbisesiyle, eğlencesiyle, hürriyetiyle, psikolojisiyle, hatta çalışmasıyla büyük adamdan ayrı bir âlemdir (s. 13).

İnsanlığın en doğal halini yaşamak olan çocukluk aynı zamanda arınmış olmaktır. Bu durumu Cahit Sıtkı Tarancı (1982), Çocukluk adlı şiirinde şöyle ifade ediyor:

“Affan Dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşım var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.” (s. 77)

Dinlerin de çocuğa yönelik farklı yaklaşımları vardır. “Müslüman inancının başat kaynaklarını oluşturan ayet ve hadislerde, çocukluğun yetişkinlikten farklı ve özel bir biyolojik evre olduğunu, yetişkinliğe ancak belli bir hazırlık ve yetiştirme sonucunda ulaşıldığı ifade ediliyor.”¹ (Onur, 2011, s. 4). İslam inancına göre çocuk yetişkinliğin hazırlık evresini oluşturan özel bir dönemdir. Hıristiyanlık inancına göre ise çocuk ilk günahın ürünüdür. Bu sebeple çocukları günahlarından arındırmak için vaftiz edilir. Ayrıca, “emekleme döneminde pis bir hayvanı simgelediği düşünülen çocuğun, tüm kötülüklerin anası olan şeytanı anımsattığı kabul edilmiştir.” (İnal, 2007, s. 21). Buna göre Hıristiyan inancında çocuk farklı özelliklere sahip bir birey olmasından öte ilk günahın ürünü olan ve insanlara kötü şeyleri anımsatan bir canlı olarak değerlendirilmiştir.

Çocuğa yönelik tanımlamaları artırmak mümkündür. Fakat “bebeklikten ergenliğin başlangıcına kadar süren devre içinde bulunanlar, çoğu kültür ve toplumda genellikle çocuk olarak değerlendirilmiştir.” (İnal, 2007, 19). Söz konusu genellemede yaş kavramı temel nokta olarak kabul edilmiştir.

Çocuk edebiyatını tanımlamadan önce edebiyatın ne olduğunu ifade etmek gerekir. Çetişli’ye (2009) göre edebiyat, insanın kimliğini belirleyen güzellik duygusu ve güzele olan ilgisinin; tabi ve metafizik güzellikler karşısında hissettiği hayranlık duygusu ve heyecanının sonucu olarak dille yarattığı bir sanat; suni bir güzelliştir (s. 18). Çetişli tanımından güzellik kavramını öne çıkarmış ve edebiyatın güzeli ifade eden bir sanat uğraşısı olduğunu söylemiştir. Bir başka tanımda ise edebiyat “duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyaları, soyut ve somut değerleri anlatmak üzere kelimelerle meydana getirilen sanat dalıdır.” (Macit ve Soldan, 2005, s. 8). Tanıma göre edebiyat duyguları ve düşünceleri kelimelerle sanat haline dönüştürür.

Evrendeki güzellikleri kelimelerle anlatan edebiyat duygu dünyamıza hitap eder. Düşüncelerin sanatlaştırılmasını sağlar. İnsanlar edebi eserler aracılığıyla dünyayı anlamlandırmaya çalışır ve sanatsal zevk alır.

¹ Mine Tan’ın Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumunda (23-24 Nisan 1993) sunduğu Çocukluk: Dün ve Bugün çalışmasıdır. Bekir Onur (2011) tarafından hazırlanan kitaptan alınmıştır.

Çocuk edebiyatı, çocuklara yönelik oluşturulan edebiyattır. Her aşamasından çocukların ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınır. Yalçın ve Aytaç'a (2008) göre çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebi türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alandır (s. 18). Buna göre çocuk edebiyatı yazarları eserlerini meydana getirirken çocukların özelliklerini göz ardı etmemelidir. Oğuzkan'a (1997) göre çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar (s. 12). Tanımdan da anlaşılacağı üzere çocuklara yönelik oluşturulan edebi ürünler çocukluk çağının özelliklerini taşır. Emil'e (1994) göre çocuk edebiyatı, masallardan başlamak üzere çocuğa hitab eden her türde edebi eserdir (1994, 93). Emil tanımında bir edebi eserin çocuk edebiyatı ürünü sayılması için çocuğa hitap etmesini gerekli ve yeterli görmüştür. Tolay'a (2013) göre çocuk edebiyatı, çocuğu hayata hazırlayan ilk basamaklardan biridir (s. 159). Buna göre çocuklar hayata çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla hazırlanır. Böylece çocukların hayatı tanıma ve anlamlandırma işi kolaylaşır. Karaburgu'ya (2003) çocuk edebiyatı, çocukluk çağını yaşamakta olan insanların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak işleyen, bu çağı yaşamakta olanların edebiyat ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan edebiyattır (s. 66). Çocuklar çocukluk dönemindeki edebi ihtiyaçlarını bu eserler sayesinde karşılar.

Çocuk edebiyatı çocukların duygu dünyasına hitap eder. Çocuklara yönelik edebi eserlerin oluşturulmasında bu noktaya dikkat etmek gerekir. Çocukluk kendine ait birtakım özellikleri bulunan uzun bir süreci kapsar. Çocuk fiziksel, biyolojik ve psikolojik olarak yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olduğundan çocuklara yönelik eserler de yetişkinlere yönelik oluşturulan eserlerden farklı olmalıdır. Bu nedenle çocukluk döneminin özellikleri iyi bilinmelidir. Çocuk edebiyatının kolay bir tür olmaması buradan ileri gelmektedir. Bu bakımdan nitelikli bir çocuk edebiyatı eserinin hazırlanış süreci uzun ve zordur.

Çocuk edebiyatı çocukların gelişimi için son derece önemlidir. Okuma alışkanlığının kazanıldığı bu dönemde bu eserlerden faydalanmak geleceği için çocuğa çeşitli kazanımlar sağlar. Bunu Demircan (2007) şöyle ifade ediyor: Çocuklara özgü hazırlanmış yapıtlar, çocukların, keyifli ve yararlı zaman geçirmelerini sağlama gibi pek

çok özellikleri yanında dilsel, bilişsel, toplumsal ve kişilik gelişimleri açısından da önem taşımaktadır (s. 17). Bu bağlamda çocuğa ve çocuk edebiyatına gereken önem verilmelidir.

Çocuklar, geleceğe hazırlanırken çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanmak gerekir. Bu ürünler çocukların hoş vakitler geçirmelerini sağlarken aynı zamanda dilsel ve bilişsel gibi birtakım gizil kazanımlar da kazandırır. Çocuklar eğlenirken öğrenir. Çocukluk sürecinin verimli bir şekilde tamamlanması kendisinden sonra gelen süreci de olumlu etkileyeceğinden bu noktaya dikkat etmek gerekir.

2.2.1. Batıda Çocukluk

Çocukluk, insanlıkla birlikte ortaya çıkmış olmasına rağmen kabulü hiç de o kadar eski değildir. Batıda bu konuda yapılan çalışmalardan en önemlisi Fransız nüfus bilimci Philippe Aries'e aittir. Aries yaptığı çalışmada Orta Çağda çocukluk kavramının olmadığını dile getirmektedir. Bu durumu Karaca (2013) şöyle ifade etmektedir: Batı'da Orta Çağ'da çocukluk bir sınıf olarak yer almaz. Ancak matbaanın icadıyla birlikte sözlü kültürden yazılı kültüre doğru bir değişim söz konusudur ve 15. Yüzyıldan itibaren çocukluk bir sınıf olarak çıkmaya başlar (s. 11). Buna göre çocukluk kavramı altı asırlık bir geçmişe sahiptir.

Çocukluk kavramının 15. yüzyıl itibariyle rastlandığı Batıda çocuklar kilise inancı gereği ilk günahın ürünü olarak görülmüştür. Bu günahı kurtulmanın yolu da vaftiz edilmekten geçmektedir. Bu bağlamda çocuğun toplumsal açıdan olumlu bir yönü yoktur.

Batıda çocuğa bakış noktasında değişikliklerin olmasında filozofların görüşleri etkili olmuştur. *Emile*'nin yazarı, 18. yüzyılın ünlü düşünürü J.J. Rousseau'nun görüşleri bu anlamda önemli bir yere sahiptir. "Rousseau'ya göre çocuğun yalnız şu ya da bu amaç için değil, kendi başına önemli olduğu, yetişkinden farklı, özgün ve değerli psikolojik özellikler taşıdığı ve çocukluğun doğaya tabiat haline en yakın yaşam evresi olduğu"² (Onur, 2011, s. 1). vurgusu bu anlamda önemlidir. Rousseau'nun çocuk yetişkinlerden

² Mine Tan'ın Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumunda (23-24 Nisan 1993) sunduğu Çocukluk: Dün ve Bugün çalışmasının Bekir Onur (2011) tarafından hazırlanan kitaptan alınmıştır.

farklı özelliklere sahiptir, çocuklarla yetişkinleri bir tutmak yanlış bir anlayıştır düşüncesi çocukluk kavramının kabullenilmediği bir dönemde son derece değerli bir düşüncedir.

Rousseau'nun çocukların yetişkinlerden farklı bireyler olduğunu kabul ettiği, çocukluğun doğallığını ön plana çıkardığı düşüncesinden yaklaşık bir asır önce dönemin ünlü düşünürlerinden *Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler* adlı kitabın yazarı John Locke'nin görüşleri de 17. asra damga vurmuştur. Locke'ye göre insan zihni doğuştan boş bir levha gibidir. İnsan bu boş levhayı yaşantıları yoluyla doldurur. Locke'nun bu görüşü dönemin çocuk algısına terstir. Hıristiyanlık inancına göre çocuk ilk günahın ürünüdür ve bunun için çocuğun vaftiz edilmesi gerekir. Bundan dolayı çocuğa kötü gözüyle bakılır. Oysa Locke çocuğun doğuştan ne iyi ne kötü olduğunu ifade etmesi bu anlayışla çelişmektedir.

Batıda çocuklara yönelik araştırmalar Fransız İhtilali'yle birlikte değişikliğe uğramıştır. 1798 yılında meydana gelen ihtilal birtakım olumlu gelişmelere vesile olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte çekirdek aile kavramının ortaya çıkması, basılan kitapların sayısında artış meydana gelmesi ve yaygınlaşması, insanların bu gelişmeleri yakından takip etmesi çocuğa bakışı olumlu yönde etkilemiştir. Modern anlamda çocukluk araştırmaları için bu olayla birlikte başlamış ve günümüze kadar gelişerek süregelmiştir. 15. yüzyılla birlikte da çocukluk kavramına rastlanan Batı günümüzde çocuk araştırmaların merkezi haline gelmiştir.

2.2.2. Osmanlıda Çocukluk

Osmanlıda modern çocukluk anlayışının başlaması ve gelişmesi Batıdan sonradır. Batıda özellikle Orta Çağ'dan sonra başlayan Rönesans ve Reform hareketleri modern çocukluk anlayışının başlaması ve gelişmesine zemin hazırlarken bu durum Osmanlı'da Tanzimat Fermanı ile mümkün olmuştur. Bu durumu Karaca (2013) şöyle ifade ediyor: Batıda on altıncı yüzyılda başlayan modern çocukluk fikrinin Osmanlı Devleti'nde Batı'ya göre geç oluşmasının sebebi Batılılaşma hareketinin biz de 1838'de Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesini takip eden süreçte hızlanmasıyla alakalıdır (s. 29-30). Buna göre modern çocukluk anlayışı Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin doğal bir sonucudur. Çocuklar yetişkinlerden farklı bireyler olarak görülmeye başlanmıştır. Bu

sebeple Tanzimat Fermanı'yla birlikte çocuklara yönelik eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmeler meydana gelmiştir.

Çocuklara yönelik gelişim alanlarından ilki eğitimle alakalıdır. Tanzimat fermanıyla ilköğretimi zorunlu hale getiren yasal bir düzenleme yapılmıştır. Mevcut düzenlemeyle birlikte ülke genelindeki eğitim kurumlarında artış meydana gelmiş, kız ve erkek çocuklarının eğitime tabi tutulması sağlanmıştır.

Tanzimat'la birlikte çocuklara yönelik faaliyetlerden birisi de kimsesiz çocukların korunmasına yönelik çalışmaların başlaması olmuştur. 1864'te bugün de faaliyetini sürdüren Darüşşafaka kurulmuş ve ülke genelindeki kimsesiz, bakıma muhtaç çocuklara hizmet etmiştir.

Çocuklara yönelik gelişim alanlarından birisi de sağlıkla ilgilidir. Osmanlı coğrafyasında 20. yüzyılında başlarında çocuklara yönelik müstakil bir hastane yoktur. Bu anlamda resmi ve çağdaş ilk hastane 1899 yılında Sultan 2. Abdülhamit Han tarafından yaptırılan Şişli Etfal Hastanesi olmuştur. Hastane kuruluşundan itibaren çocuklara yönelik hizmet vermiştir.

Çocuklara yönelik edebi eserlerde Tanzimat'la birlikte bir artış meydana gelmiştir. "Türk çocuk edebiyatı alanında bilinçli çabalar Tanzimattan sonra başlar. Bu alanda çok yönlü ve yoğun ürünler ise İkinci Meşrutiyet döneminde görülür." (Kavcar, 1999, s. 229). Bu alandaki mevcut gelişmeler çocuklara yönelik çok sayıda eserin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tanzimat Fermanıyla birlikte Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci, Rezaizade Mahmut Ekrem çocuk edebiyatı eserleri vermiştir. Aynı zamanda Yusuf Kamil Paşa tarafından Batılı eserler tercüme edilmiştir. İkinci Meşrutiyetle birlikte de Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp gibi yazarlar çocuklar için telif eserler yazmıştır. Bu dönemde yalnızca roman ve hikâye değil aynı zamanda çocuklara yönelik dergiler de yayımlanmaya başlamıştır. İlk çocuk dergisi *Mümeyyiz* Tanzimatla birlikte ortaya çıkmış onu *Sadakat*, *Bahçe*, *Çocuklara Kıraat* adlı dergiler takip etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde çocukluk devletin kurulduğu ilk zamanlardan beri var olsa da çocuğun ayrı bir birey olarak görülmesi ve ona yönelik gelişmelerin ortaya çıkması

Tanzimat Dönemi'nden itibaren olmuştur. Bütün bu gelişmeler Cumhuriyet Dönemi'nde yapılacak çalışmalar için temel oluşturmuştur.

2.2.3. Cumhuriyet Döneminde Çocukluk

Cumhuriyet, yeniliğin ve gelişimin öncüsü olmuştur. Her alanda gerçekleşen bu ilerleme kendisine çocukluk ve çocuğa bakış noktasında da yer bulmuştur. Çocuklar devletin ve milletin önemli bir parçası olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan kıpırdanma bu dönemde tam anlamıyla zirveye ulaşmıştır.

Cumhuriyetin ilk adımı meclisin açılması aynı zamanda çocukluk adına yeni bir dönemde de başlaması olmuştur. Henüz dünyada çocuğa bakış tam olarak iyileşme de bizde örnek bir uygulama başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açıldığı 23 Nisan günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ilan edilmiştir. Atatürk'ün Samsun'a çıkıp milli mücadeleyi başlattığı 19 Mayıs günü ise Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı ilan edilmiştir. Çocuğa verilen değeri göstermesi bakımından son derece önemli olan bu gelişmeleri Halman (1999) şöyle ifade ediyor:

“Cumhuriyetimiz, Atatürk'ün verdiği ilhamla, çocukları ve gençleri sevgiye kavuşturmaya adadı kendini. Ulusal egemenlik günü olan 23 Nisan'ın "Çocuk Bayramı", kurtuluş mücadelesinin başlangıç günü ve bağımsızlık simgesi olan 19 Mayıs'ın "Gençlik Bayramı" ilan edilmesi ne kadar anlamlıdır.” (s. 18).

Çocuklara cumhuriyet döneminde, bugünün küçüğü yarının büyüğü gözüyle bakılmıştır. Bu bakımdan çocukların eğitimi önemsenmiştir. Bu hem çocuklar hem de devlet için önemli bir gereksinim olarak görülmüştür. Bu nedenle cumhuriyet döneminde çocukların milli bir eğitime tabi tutulması amaçlanmıştır. Aynı zamanda modern eğitimin gerekliliği de yerine getirilmiştir. Dönemin önemli bilim adamlarında John Dewey Türkiye'ye davet edilerek ve Türk eğitim sisteminin yenileşmesinde felsefesinden yararlanılmıştır. Bu gelişmeler beraberinde olumlu sonuçlar doğurmuştur. Kavcar (1999) bunu şöyle ifade ediyor: Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında devletçe eğitime çok önem verildiği, öğrenci ve öğretmen sayısında sürekli bir artış olduğu gerçektir (s. 229).

Çocuklara yönelik gelişim alanlarından birisi de sağlıktır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarında çocuk doktoru sayısı ve çocuk hastanesi sayısı son derece azdır. Bu bakımdan çocuk ölümleri ciddi bir sorundur. “Cumhuriyetin ilk yıllarındaki salgın hastalıklara (tüberküloz, trahom, frengi, sıtma) karşı yapılan verimli çalışmalar ve çocuk servislerinin çalışmaları çocuk sağlığının korunmasında ve hastalıkların tedavisinde önemli rol oynamıştır.” (Cin ve Köksal, 1999, s. 362). Bu durum beraberinde çocuklara yönelik birtakım tıbbi gelişmeleri de takip etmiştir. Hastane ve doktor sayısında ciddi artışlar olmuştur.

Çocukların korunmasına yönelik çalışmalar da cumhuriyet süreciyle birlikte gelişimine hızla devam etmiştir. Kimsesiz çocukların bakım ve korunmasına yönelik olarak 10 Haziran 1921 tarihinde Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur. Kurum cephede bulunan askerlerin geride bıraktığı çocuklarına kucak açarak onları korumuştur. Çocuk Esirgeme Kurumu daha sonra ülkenin dört bir tarafına yayılmıştır.

Cumhuriyetin ilk anayasası olan 1924 anayasasında çocuklarla ilgili iki bölüm bulunmaktadır. “Anayasa'nın 80. maddesinde öğretim serbestisi kabul edilmiş, 87. maddede ilköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir.” (Akyüz, 1999, s. 496). Bu sayede çocukların eğitim hakları güvence altına alınmıştır. Kız ve erkek çocuklarının bu haklardan eşit olarak faydalanmaları sağlanmıştır. Bunun yanı sıra çocuk haklarına ilişkin uluslar arası bildirgeler imzalanarak ülke genelinde uygulanmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte gelişim gösteren alanlardan birisi de çocuklara yönelik oluşturulan edebiyat ürünleri sayısındaki artıştır. “Cumhuriyetin ilânından sonra Çocuk Edebiyatı'na, çocuklara yönelik yayınlara eskiye nazaran daha fazla önem verildiği, bu sahadaki yayınların bir hayli arttığı görülür.” (Çıkla, 2005, s. 103). Çeviri ve telif kitapları ile süreli devam eden yayınlarda bir artış meydana gelmiştir. Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlar hikâye ve roman türünde çocuklara yönelik eserler ortaya koymuştur. Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu gibi şairler çocuklara yönelik şiirler yazmıştır. Halide Nusret Zorlutuna çocuklara yönelik anı kitabını, Rakım Çalapala çocuklara yönelik biyografi kitabını kaleme almıştır. Bu dönemde çocuklara yönelik süreli yayınlar da vardır. *Çocuk Postası*, *Ateş*, *Afacan*, *Genç*

Mektepliler adlı dergiler Cumhuriyetle birlikte yayımlanmaya başlamıştır. Orhan Veli Kanık La Fontaine'den çeviriler yapmıştır.

Cumhuriyetin yüzüncü yılına yaklaştığı bugünlerde çocuklara yönelik gelişim hâlâ devam etmektedir. Bütün bu uygulamalar toplumumuzda çocuğa verilen değeri yükseltmiş ve ona birey olma yolunda destek sağlamıştır.

2.3. Eser İncelemede Tema

Tema kavramı için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. TDK Türkçe Sözlüğünde (2005) tema “asıl konu, öğretici veya edebi eserlerde işlenen konu, düşünce, görüş” (s. 1945). şeklinde tanımlamıştır. Türkçe Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğünde ise tema “bir tiyatro oyunu, film ya da televizyon izlencesinin, bir yazın ya da sanat yapıtının içeriğini, özünü özetleyen temel yönelim ya da düşüncedir.” (<http://www.tubaterim.gov.tr/>). tanımlaması yapılmıştır. Kısaca tema bir eserde konunun işleniş biçimi, yazarın eserinde ele aldığı düşünceyi özgünlüğünü de katarak ifade etmesidir. Tema ayırt edici bir özelliktir. Aynı temayı birden çok şair ya da yazar ele almasına rağmen sadece bazıları insanları etkiler, dikkat çeker.

Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında çocuk temasına ait unsurlar araştırmada incelenen başlıklara göre şu şekildedir:

Tablo 1: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve aile unsurlarını içeren romanları

| Çocuk ve Aile | | | | | | | |
|--------------------|---------------|-------------------|------------|---------------------|------------------|------------------|--------------|
| Romanlar | Çocuk ve Aile | Sevgi-Sevgisizlik | Fedakârlık | Çocuğun Yaşam Hakkı | Çocuğun Geleceği | Çocuk Yetiştirme | Bakım-Koruma |
| Gizli El | | | | | | | |
| Çalıkuşu | | | | | X | | X |
| Damga | | | | X | X | | |
| Dudaktan Kalbe | X | | X | | | X | |
| Akşam Güneşi | | X | | | | | X |
| Bir Kadın Düşmanı | | | | | | | |
| Yeşil Gece | | | | X | X | | |
| Acımak | | X | X | X | | | |
| Yaprak Dökümü | | X | | | | X | |
| Kızılıcak Dalları | | | | | X | | X |
| Gökyüzü | | | | | | | X |
| Eski Hastalık | | X | | | X | X | |
| Ateş Gecesi | | | | | | | |
| Değirmen | X | | X | | | | |
| Miskinler Tekkesi | | X | X | | | | |
| Harabelerin Çiçeği | | X | | X | X | | |
| Kavak Yelleri | | | | | | | X |
| Son Sığınak | | X | | | X | | |
| Kan Davası | X | | | X | | | X |

Tablo 2: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve eğitim unsurlarını içeren romanları

| Çocuk ve Eğitim | | | | | |
|--------------------|-----------------|-------------|--------------------|---------------|--------------------------|
| Romanlar | Çocuk ve Eğitim | Evde Eğitim | Okul Öncesi Eğitim | Okulda Eğitim | Kız Çocuklarının Eğitimi |
| Gizli El | | X | | | X |
| Çalıkuşu | X | | | X | |
| Damga | | X | | X | |
| Dudaktan Kalbe | | | | | |
| Akşam Güneşi | | | | | |
| Bir Kadın Düşmanı | | | | | |
| Yeşil Gece | | | | | |
| Acımak | X | | | | |
| Yaprak Dökümü | | X | | | X |
| Kızılıcak Dalları | | | | X | |
| Gökyüzü | | | | X | |
| Eski Hastalık | X | | | | X |
| Ateş Gecesi | | | | | |
| Değirmen | | | | | |
| Miskinler Tekkesi | | | | | |
| Harabelerin Çiçeği | X | | | | |
| Kavak Yelleri | | | | | X |
| Son Sığınak | | | X | | |
| Kan Davası | X | | | X | |

Tablo 3: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk ve şiddet unsurlarını içeren romanları

| Çocuk ve Şiddet | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|-----------------|----------|-------|----------------|--------------|-------------------|------------|--------|---------------|-------------------|---------|---------------|-------------|----------|-------------------|--------------------|---------------|-------------|------------|
| Gizli El | Çalıkuşu | Damga | Dudaktan Kalbe | Akşam Güneşi | Bir Kadın Düşmanı | Yeşil Gece | Acımak | Yaprak Dökümü | Kızılıcak Dalları | Gökyüzü | Eski Hastalık | Ateş Gecesi | Değirmen | Miskinler Tekkesi | Harabelerin Çiçeği | Kavak Yelleri | Son Sığınak | Kan Davası |
| X | X | X | | | X | | X | X | X | | | | | X | X | X | | X |

Tablo 4: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk sömürüsü unsurlarını içeren romanları

| Çocuk Sömürüsü | |
|--------------------|---|
| Gizli El | X |
| Çalıkuşu | |
| Damga | |
| Dudaktan Kalbe | X |
| Akşam Güneşi | X |
| Bir Kadın Düşmanı | |
| Yeşil Gece | |
| Acımak | X |
| Yaprak Dökümü | X |
| Kızılçık Dalları | X |
| Gökyüzü | |
| Eski Hastalık | |
| Ateş Gecesi | |
| Değirmen | |
| Miskinler Tekkesi | X |
| Harabelerin Çiçeği | X |
| Kavak Yelleri | X |
| Son Sığınak | |
| Kan Davası | X |

Tablo 5: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk tipleri unsurlarını içeren romanları

| | Çocuk Tipleri | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|---------------|---------------|----------|-------|----------------|--------------|-------------------|------------|--------|---------------|------------------|---------|---------------|-------------|----------|-------------------|--------------------|---------------|-------------|------------|
| | Gizli El | Çalıkuşu | Damga | Dudaktan Kalbe | Akşam Güneşi | Bir Kadın Düşmanı | Yeşil Gece | Acımak | Yaprak Dökümü | Kızılçık Dalları | Gökyüzü | Eski Hastalık | Ateş Gecesi | Değirmen | Miskinler Tekkesi | Harabelerin Çiçeği | Kavak Yelleri | Son Sığınak | Kan Davası |
| Kötü Çocuk | | X | | | X | | | | | | | X | | | | | | X | |
| Meraklı Çocuk | | | | | X | | | | | | | | | | X | | | | X |
| Gururlu Çocuk | | | | | X | | | | X | | | | | | X | | | | X |

Tablo 6: Reşat Nuri Güntekin'in çocuk, oyun ve oyuncak unsurlarını içeren romanları

| | Çocuk, Oyun ve Oyuncak | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|---------|------------------------|----------|-------|----------------|--------------|-------------------|------------|--------|---------------|------------------|---------|---------------|-------------|----------|-------------------|--------------------|---------------|-------------|------------|
| | Gizli El | Çalıkuşu | Damga | Dudaktan Kalbe | Akşam Güneşi | Bir Kadın Düşmanı | Yeşil Gece | Acımak | Yaprak Dökümü | Kızılçık Dalları | Gökyüzü | Eski Hastalık | Ateş Gecesi | Değirmen | Miskinler Tekkesi | Harabelerin Çiçeği | Kavak Yelleri | Son Sığınak | Kan Davası |
| Oyun | | X | X | X | X | | | | | X | | X | X | | X | | X | X | X |
| Oyuncak | X | X | | | | | | X | | X | | X | X | | X | X | X | X | X |

2.4. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

2.4.1. Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı, Sanatı

Türk Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden biri olan Reşat Nuri Güntekin, 25 Kasım 1889'da İstanbul'da dünyaya geldi. Babası askerî doktor İbrahim Nuri Bey, annesi Anadolu'da valilikler yapmış Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanımdır.

Reşat Nuri Güntekin'in çocukluğu babasının görevi sebebiyle Anadolu'nun çeşitli illerinde geçti. Bu sebeple eğitimine İstanbul'da Üsküdar Selimiye Mahalle Mektebi'nde başlayan yazar sonrasında eğitimini Çanakkale Mekteb-i İptidai'de daha sonra Galatasaray Lisesi ve İzmir Frerler Mektebinde sürdürdü. Ardından sınavla Darülfünun Edebiyat Fakültesine girdi ve 1912 yılında buradan mezun oldu.

Çalışma hayatına Bursa'da öğretmen olarak başlayan yazar, bunu 1927 yılına kadar çeşitli okullarda öğretmenlik ve müdürlük yaparak sürdürdü. 1927 yılında Erenköy Lisesi'nden mezun olan öğrencisi Hadiye Hanımla hayatını birleştirdi ve bu evlilikten 1941 yılında Ela isminde bir kızı oldu.

Öğretmenlik ve müdürlükle geçen çalışma hayatından sonra Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliği, Çanakkale milletvekilliği, Milli Eğitim Bakanlığı başmüfettişliği ve son olarak Paris Kültür Ataşeliği görevlerinde bulundu. 1954 yılında emekli oldu. Emekliliğinden sonra İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Kurul üyeliğine başladı.

Ömrünün son yıllarında karaciğer kanseri teşhisi konan Reşat Nuri Güntekin tedavi için gittiği Londra'da 7 Aralık 1956'da hayata gözlerini yumdu.

Babasının zengin bir kütüphaneye sahip olması Reşat Nuri Güntekin'i çocuk yaşlarda kitapla tanıştırdı. Onun okuma-yazma kültürünün oluşmasında bu kütüphanenin etkisi oldukça fazladır.

Edebi hayatına 1917 yılında *Diken* dergisinde yayımlanan *Eski Ahbap* adlı hikâyesiyle başladı. Ardından *Zaman* gazetesinde tiyatro tenkitleri yazdı. *Şair*, *Nedim*, *Büyük*

Mecmua, *İnci*, *Diken* dergileri ile *Dersaadet* ve *Zaman* gazetelerinde hikâyeleri yayımlandı. İlk romanı *Gizli El*'dir.

“*Gizli El*, benim ilk romanımdır. Mütareke'nin ilk yılında *Dersaadet* isminde bir gündelik gazete çıkarmaya hazırlanan Sedat Simavi arkadaşım, benden bir roman istedi. O zaman tiyatro piyesleriyle uğraşıyor ve roman yazmayı hiç aklımdan geçirmiyordum.” (Güntekin, TY, s. 7). *Gizli El*, Reşat Nuri Güntekin'in sonradan yazacağı on sekiz roman için temel niteliktedir. Roman, devrin şartları gereği sansüre uğratılmıştır. Konusu itibariyle oldukça sürükleyici olan *Gizli El*, okuyucu tarafından ilgiyle karşılanmıştır.

Reşat Nuri Güntekin asıl şöhretine 1922 yılında *Vakit* gazetesinde yayımlanan *Çalığışu* romanı ile kavuştu. Bu aynı zamanda onun *Çalığışu* romancısı olarak tanınmasını sağladı. Sonrasında roman, öykü, tiyatro, gezi yazısı türlerinde ve çok sayıda eserler verdi.

Müfettişlik görevi sayesinde Anadolu'nun dört bir tarafını gezen Reşat Nuri Güntekin bu vesileyle Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanımıştır. Bu sayede zengin bir gözlem gücü elde eden yazar, eserlerini gerçekçi bir gözle kaleme almıştır. Eserlerinde Anadolu'nun tüm çıplaklığıyla ve başarıyla işlenmesi buradan ileri gelmektedir. O aynı zamanda yapmacıktan uzak ve sade bir dil kullanmıştır. Dil ve anlatımı son derece yalındır. Eserlerine Türkçeyi başarıyla uygulamıştır. Bundan dolayı eserleri hem aydınların hem de halkın ilgisini çekmiştir. Anlatımındaki canlılık, rahatlık ve samimiyet eserlerinin okunurluğunu olumlu yönde etkilemiştir.

Reşat Nuri Güntekin'i önemli kılan özelliklerden birisi de onun yaşadığı dönemdir. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılını göz önüne alırsak neredeyse ömrünün yarısı Osmanlı Devleti'nde yarısı Cumhuriyet döneminde geçmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'nın son döneminde doğan ve eğitimini yine aynı dönemde alan yazar, çalışmalarını Cumhuriyet döneminde yapmıştır. Bu onun için iki dönem arasında anlamlı karşılaştırmalar yapmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarını eserlerinde tüm çıplaklığıyla vermesinin sebebi buradan ileri gelmektedir. O aynı zamanda, “Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki radikal, köklü

değişimlerin getirdiği koşullara ayak uydurmaya çalışan farklı insan tiplerini ele almaya çalışarak, değişen toplumun her bir portresini çizmiş, hem de “yeni insan” tipinin temel karakteristiklerini işlemiştir.” (Erdoğan, 2005, s. 181). Bu yönüyle eserleri araştırmacılar için kaynak teşkil etmektedir.

Güntekin’in eserleri geniş bir konu çeşitliliğine sahiptir. Yazarın aile hayatı, aşk, dilencilik ve eğitim gibi hemen hemen her konuda yazılmış bir eseri vardır. Güntekin, eğitimcidir. Eğitimci olmasının en önemli getirileri öğrencileri, öğretmenleri ve halkı yakından tanınmasıdır. Yazar bu sayede eserlerine kahraman seçmede zorlanmamıştır. Çünkü yakından tanıdığı bu insanlar eserlerine kahramanlar olarak yansımıştır. Onun eserlerindeki kahramanların başarısı kuşkusuz buradan ileri gelmektedir. “Onun romanlarında yaşanan acılar, kayıplar, yasama mücadeleleri, kaçışlar, sevdiklerini koruma gayretleri, öfke ve yıkımın arkasında kendisini bulmaya ve yaşamaya çalışan bir dönemin “insan”ını görmemiz mümkündür.” (Yusoğlu, 2011, s. 362).

Reşat Nuri Güntekin’in bütün bu özellikleri onu başarılı bir edebiyat adamı yapmıştır. Böylesine niteliklere sahip yazar eserleriyle tüm halkta farkındalık oluşturmuştur. Halkın onun eserlerini çok sevmesi ve yine çokça okuması bundan kaynaklanmaktadır. Bugün bile yeni baskıları yapılan romanları en çok okunan kitaplara arasında yer almaktadır. Aynı zamanda senaryoya aktarılan romanları en çok izlenen programlar olarak reyting listesinde kendine yer bulmaktadır.

2.4.2. Eserleri

2.4.2.1. Romanlar:

Reşat Nuri Güntekin’in 1922 ile 1962 yılları arasında yayımlanan 19 romanı bulunmaktadır. İlk romanı *Dersaadet* gazetesinde tefrika edilen *Gizli El*, son romanı *Kan Davası*’dır. Romanları yayımlanma tarihlerine göre şöyle sıralanabilir³:

³ Reşat Nuri Güntekin’in eserlerine ait bilgiler Türkân Poyraz ve Muazzez Albek’in (1957) Reşat Nuri Güntekin Hayatı ve Eserleri adlı makalesinden alınarak derlenmiştir. (Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Cilt:4, Sayı:3)

Çalığışu: 1. basım: İstanbul, 1922, İkbal Kütüphanesi, 462 + (I) sayfa.

Gizli El: 1. basım: İstanbul, 1924, İkbal Kitaphanesi. 156 + (4) sayfa.

Damga: 1. basım: İstanbul, 1924, İkbal Kütüphanesi, 175 sayfa.

Dudaktan Kalbe: 1. basım görülmemiştir. 2. basım: İstanbul, 1925, İkbal Kütüphanesi.

Akşam Güneşi: 1. basım: İstanbul, 1926, İkbal Kütüphanesi, 408 + (7) sayfa.

Bir Kadın Düşmanı: 1. basım: İstanbul, 1927, Yeni Matbaa, 231 sayfa.

Yeşil Gece: 1. basım: İstanbul, 1928, Suhulet Kütüphanesi, 310 + (2) sayfa.

Acımak: 1. basım: İstanbul, (Tarih belli değil), Suhulet Kütüphanesi, 153 + (3) sayfa.

Yaprak Dökümü: 1. Basım görülmemiştir. 2. basım: İstanbul, 1941, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 144 sayfa.

Kızılılık Dalları: 1. basım: İstanbul, 1932, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 345 + (6) sayfa.

Gökyüzü: İstanbul, 1935, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 336 sayfa.

Eski Hastalık: İstanbul, 1938, Kanaat Kitabevi, 279 sayfa.

Ateş Gecesi: 1. basım: İstanbul, 1942, Semih Lütfi Kitabevi, 250 + (5) sayfa.

Değirmen: 1 basım: İstanbul, 1944, Semih Lütfi Kitabevi, 120 sayfa.

Miskinler Tekkesi: 1. basım: İstanbul, 1946, İnkılâp Kitabevi, 203 + (5) sayfa.

Harabelerin Çiçeği: 1. basım: İstanbul, 1953, Hadise Yayınevi Neşriyatı, 96 sayfa.

Kavak Yelleri: 1 Haziran- 1 Eylül 1950 tarihleri arasında Ulus gazetesinde tefrika edilmiştir.

Son Sığınak: 1. Basım: 1961, İnkılâp Kitabevi.

Kan Davası: Yeni Sabah gazetesinde 1955 yılında tefrika edilmiştir.

2.4.2.2. Hikâyeleri:

Reşat Nuri Güntekin'in 1919 ile 1930 yılları arasında kaleme aldığı 7 hikâye kitabı bulunmaktadır. Hikâyelerinin yayımlanma tarihlerine göre sıralanışı şu şekildedir:

Recm, Gençlik ve Güzellik: İstanbul, 1919, Türk Dünyası Matbaası, 23 sayfa.

Roçild Bey: İstanbul, 1919, Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, 7 sayfa.

Eski Ahbap: İstanbul, tarih yok, Ahmet İhsan Matbaacılık Osmanlı Şirketi, 16 sayfa.

Tanrı Misafiri: İstanbul, 1927, İkbâl Kütüphanesi, 162+ (1) sayfa.

Sönmüş Yıldızlar: 2. Baskı: İstanbul, 1928, İkbâl Kütüphanesi, 191+ (1) sayfa.

Leyla ile Mecnun: İstanbul, 1928, Suhulet Kütüphanesi, 299+ (4) sayfa.

Olağan İşler: İstanbul, 1930, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 192 sayfa.

2.4.2.3. Tiyatroları:

Reşat Nuri Güntekin'in, 1920 ile 1956 yılları arasında kaleme aldığı yirmi üç tiyatrosu vardır. Bunların yayımlanma tarihine göre sıralanışı şu şekildedir:

Hançer (1920)

Eski Rüya (1922)

Ümidin Güneşi (1924)

Gazeteci Düşmanı (1925)

Şemsiye Hırsızı (1925)
İhtiyar Serseri (1925)
Taş Parçası (1926)
Bir Köy Hocası (1928)
Babur Şah'ın Seccadesi (1931)
Bir Kır Eğlencesi (1931)
Ümit Mektebinde (1931)
Felaket Karşısında (1931)
Gözdağı (1931)
Eski Borç (1931)
İstiklal (1933)
Vergi Hırsızı (1933)
Hülleci (1935)
Bir Yağmur Gecesi (1943)
Eski Şarkı (1951)
Balıkesir Muhasebecisi (1952)
Yaprak Dökümü (1953)
Tanrı Dağı Ziyafeti (1955)
Bu Gece Başka Gece (1956).

2.4.2.4. Gezi Yazıları:

Reşat Nuri Güntekin'in yayınlanan iki gezi yazısı kitabı vardır.

Anadolu Notları I: 1. Baskı: İstanbul, 1936, Kanaat Kütüphanesi, 149+ (3) sayfa.

Anadolu Notları II: 1966 yılında çıkarılmıştır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında çocuk kahramanların incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. "Nitel Araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda ve gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir." (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.45). Araştırmanın verileri nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniklerinden biri olan doküman analiziyle elde edilmiştir. Merriam'a göre doküman, araştırma öncesi elde mevcut olan herhangi bir şey demektir (Çev. Turan, 2013, 131). Bu çalışmada incelenen dokümanlar Reşat Nuri Güntekin'in romanları, çocuk edebiyatıyla ilgili süreli ve süresiz yayınlar, Güntekin'le ve eğitimle ilgili akademik çalışmalardır.

Araştırmayla ilgili veriler mevcut dokümanların analiziyle ortaya çıkmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (s. 217). Bu amaçla mevcut dokümanlar çocuklar merkeze alınarak aile, eğitim, şiddet, sömürü, tip, oyun ve oyuncak başlıklarında analize tabi tutulmuştur.

Doküman analizi araştırmacıya birtakım kolaylıklar sağlar. Tanrıöğen'e (2012) göre araştırmacı doküman analiziyle, ihtiyacı olan veriyi, gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (s. 239). Bu bakımından doküman analizi ekonomik bir yöntemdir.

3.2. Çalışma Materyali

Bu araştırmanın evrenini yani çalışma materyalini Reşat Nuri Güntekin'in romanları oluşturmaktadır. Büyüköztürk'e (2010) göre, bir araştırma için evren, soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur (s. 78). Kaptan (1998), ise incelenmek istenen birimlerin meydana getirdiği, gözlenebilir ortak karakteristiklere sahip objelerin oluşturduğu, belli bir kurala uyan öğelerden oluşmuş topluluğa evren denir (s. 116). tanımını yapmıştır.

Karasar (2007), çalışma evrenini, ulaşılabilen evren (s. 110). olarak ifade etmektedir. Bu çalışmada ulaşılabilen, çalışma evrenimiz Reşat Nuri Güntekin'in çeşitli yıllarda kaleme aldığı: *Gizli El, Çalikuşu, Damga, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Bir Kadın Düşmanı, Yeşil Gece, Acımak, Yaprak Dökümü, Kızılıcak Dalları, Gökyüzü, Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen, Miskinler Tekkesi, Harabelerin Çiçeği, Kavak Yelleri, Son Sığınak, Kan Davası* isimli romanlarıdır.

Bu çalışmada yukarıda ifade edilen romanların yanı sıra çocuk edebiyatı antolojilerinden, konuya dair yazılmış kitaplardan ve tezlerden, çocuk edebiyatı ve Reşat Nuri Güntekin hakkında yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Reşat Nuri Güntekin'in 19 romanı temin edilmiştir. Daha sonra yazarın 19 romanı çocuk merkeze alınarak incelenmiştir. Çocukla ilgili yapılan tezler, makaleler, süreli ve süresiz yayınlar taranmıştır. Elde edilen bütün çalışma materyali tek tek okunup fişlenmiştir. Fişlenen ve kayıt altına alınan veriler çocuk ve aile, çocuk ve eğitim, çocuk ve şiddet, çocuk sömürü, çocuk tipleri, çocuk, oyun ve oyuncak başlıklarında kategorize edilmiştir. Elde edilen bulgular yorumlanarak Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki çocuk unsuru ortaya konmuştur.

4. BÖLÜM

BULGULAR

4.1. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA ÇOCUK

Çocuklar, Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında önemli bir unsurdur. Yazar öğretmenlik ve idarecilik yaptığı yıllarda yakından gözlemllediği, Anadolu'nun dört bir yanını görevleri gereği gezerken yakından tanıdığı çocukları eserlerine kahraman olarak yerleştirmiştir. Eserlerindeki çocuk kahramanların başarıyla işlenmesi onun geçmiş yaşantılarından kaynaklanmaktadır. Çocukları tüm gerçekliğiyle eserlerine yansıtan Güntekin sayesinde yaşadığı dönemdeki toplumda hâkim olan çocuk algısını, çocuğa bakışı görebilmekteyiz. Karaburgu (2003) bu konuda şunları söylemektedir:

“ Reşat Nuri Güntekin, bir eğitimci ve yazar sıfatıyla toplumun temel yapı taşı olarak çocuğu almış ve onun eğitimine her şeyden daha fazla itina gösterilmesi gerektiğini savunmuştur. Sağlıklı bir toplumun ancak sağlam bir aile hayatı ve ailenin önemli bir unsuru olan çocuğun eğitimiyle sağlanacağına inanmıştır. Bu sebeple yazar eserlerinde çocuğun yetiştiriliş tarzına önem vermiş ve bu terbiye esnasında nelere dikkat edilmesi, nelerden sakınılması gerektiğini yarattığı çocuk tipleri vasıtasıyla edebi bir surette hikâyelerinde gözler önüne sermiştir.” (s. 67).

Reşat Nuri, romanlarında çocuk kahramanları aile, okul, sosyal çevre içerisinde doğal halleriyle yansıtır. Çocukların ailedeki yerini, okulla, öğretmenlerle ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini, çocuğun maruz kaldığı şiddet ve sömürüyü eserlerinde detaylı olarak anlatır. İyi, kötü, meraklı, gururlu gibi farklı çocuk tiplerine eserlerinde sıklıkla rastlanır. Bu bölümde Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde yer alan çocuklar aile, eğitim, şiddet, sömürü, tip, oyun ve oyuncak alt başlıklarında incelenmiştir.

4.1.1. Çocuk ve Aile

Aile toplumun en önemli kurumudur. “Aile, evlenme bağıyla birbirine bağlanmış, aynı mekânda yaşayan, aynı geliri paylaşan oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde birbirlerine etki eden, içinde yaşadıkları toplumun kültürel yapısına uygun bir kültür yaratıp kuşaktan kuşağa sürdüren toplumsal bir birimdir.” (Güler ve Ulutak, 1992, s. 53). Aile üyeleri bir bütünün parçalarıdır. İyi ve kötü günde bir arada bulunur. Aileyi oluşturan bireyler arasında kader birliği vardır. Bu nedenle bir aileye sahip olmak aslında gizil olarak birçok şeye sahip olmak anlamına gelmektedir. Bu durum özellikle ailenin büyük üyelerinin bakımına muhtaç olan çocuklar için geçerlidir.

Ailesiz bir çocuk savunmaz ve her türlü tehlikeye açıktır. Ailesizlik, çocukların zorluklar yaşamasının en önemli sebeplerindendir. Onları koruyacak kişilerin olmaması hayatlarını devam ettirmede sorunları da beraberinde getirecektir. *Değirmen*'de Naciye anne ve babasını kaybetmiş bir Bulgar çocuğudur. “O vakit, on, on iki yaşlarında arsız bir kız çocuğu imiş. Erkek çocuklarla beraber bahçelerden yemiş ve zerbavat çalarak sokaklarda satıyor, düğün evlerinde oynuyor, nerede yatıp nerede kalktığı belli olmuyormuş.” (Güntekin, TY, 25). Naciye, evlatlık alındığı bir evde kazaya kurban gider fakat bu kazaya kimin sebep olduğu bilinmemektedir. Sonradan erkek meclislerinde oynamaya başlayan Naciye, Bulgar kızı olarak anılır olur. Ailesiz kalmak Naciye'nin kötü yola düşmesine neden olmuştur. *Kan Davası*'nda ise soyguna karışan çocuklara aileleriyle ilgili sorular yöneltilir.

“- Babalarınız filan yok mu sizin?

- Kimininki öldü... Kiminki kayıp...

Yine belediye reisi:

- Yahut Bozova Hapishanesi'nde...” (Güntekin, TY, s. 110-111).

Soygunculuk büyük bir suçtur. Küçük yaştaki bu çocukların böylesine büyük bir suçta karışmaları ailesizliğin vermiş olduğu bir sonuçtur. Çünkü onları iyiye ve güzele yönlentecek, onlara doğruyu ve yanlış öğretecek bir aile yoktur. Yetişme dönemindeki bu mahrumiyet çocukların istenmeyen davranışlar sergilemelerine sebep olmaktadır.

Toplumumuzda yanlış bir anlayış hâkimdir. Anne babası suç işlemiş çocuklar sanki suçu onlar işlemiş gibi cezalandırılır. Toplumda böyle bir anne babaya sahip olan

çocuklar ileride aynı davranışları göstermeye meyilli olur inancı vardır. *Dudaktan Kalbe*'de Saip Paşa kız kardeşiyle birlikte konağına kabul ettiği yeğeni Kenan'ı hiç sevmez. Çünkü Kenan onun için sefil bir hırsızın oğludur. Ne yapılırsa yapılısın günün birinde babası gibi olacaktır. Evde kıymetli bir saatin çalındığında en küçük bir delil bile Kenan'ı suçlamaya yetmiştir. “Evde, hapishane köşesinde ölmüş müseccel bir hırsızın oğlu varken başkalarından şüphe etmek günah olmaz mıydı?” (Güntekin, TY, 33). Baba, hapishanede hayatını kaybettiği için ailenin bütünlüğü bozulmuştur. Bu sebeple Kenan ve annesi hayatlarını sürdürmek için Saip Paşa'nın yanında kalmak zorundadır. Saip Paşa'nın tutumu yeğeni Kenan ve kız kardeşi Melek Hanımı üzse de onlar buna mecburdur. Ailesiz kalmak Kenan'ı sessiz bir çocuk, annesini mutsuz bir kadın yapmıştır.

Aile, toplumların devamlılığını sağlar. “Türk toplumunda da aile kurumunun en önemli fonksiyonlarından birisi neslin devamının sağlanmasıdır. Erkek çocuğa ailenin direği, ekonomik gücü, saygınlığı ve ailenin adını sürdüren kişi gözüyle bakıldığı için daha fazla değer atfedilmiştir.” (Ersöz, 2010, s. 175). Bu nedenle her aile devamlılığını sağlamak için çocuk sahibi olmak ister.

4.1.1.1. Sevgi-Sevgisizlik

Sevgi, toplumların en çok gereksinim duyduğu manevi değerlerin başında gelir. Kelime anlamı “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”dur (TDK, 2005, s. 1742). Yaşı ne olursa olsun bir insanın en önemli temel ihtiyaçlarındandır. Karşılanması hem kişi hem toplum için gereklidir. Sevgiye en çok gereksinimi çocuklar duyar. Büyüme ve yetişme döneminde özellikle kişilik oluşumunda sevginin yeri oldukça mühimdir. Kayadibi (2002) bu konuda şunları söylüyor:

“Sevgi faktörü ailede de çok önemlidir. Çünkü ilk ve en önemli eğitim yuvası ailedir. Çocuklarına sevgi ile yaklaşan aileler onları eğitmede ve yönlendirmede daha başarılıdır. İçinde sevgi olan aile yuvasında çocuk neşeli, sağlıklı ve okul hayatında da başarılıdır. İçinde şiddet, öfke ve sevgisizlik olan aile yuvasında çocuklar kırgın, bezgin ve üzgündür. Kendilerine kaçacak ve sığınacak yer ararlar.” (s. 34).

Çocukların sevgi ihtiyacının karşılanmasında annelerin özel bir yeri vardır. Anneler gebelik sürecinden doğuma, doğumdan büyüme ve gelişim sürecine kadar çocukların en çok ihtiyaç duyduğu, dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştığı dönemde en büyük yardımı gördüğü kişilerdir. “Anne ile çocuk ayrılmaz bir bütünün parçalarıdır. Anne olmadan çocuğun, çocuk olmadan annenin bir karşılığı yoktur. Çocuk anneyle, anne de çocukla karşılık ve anlam bulur.” (Bars, 2014, s. 86). Bu anlam ömür boyunca da devam eder.

Anne sevgisi sevgilerin belki de en karşılıksız olanıdır. Bir anne için çocuğu ya da çocukları onun en önemli parçasıdır. Çocuklarından ayrı kalmak, onların nasıl olduklarını bilememek anne için zulümden başka bir şey değildir. Özellikle ölümün beraberinde getirdiği sonsuz ayrılık anneler için acı bir ıstıraptır.

Harabelerin Çiçeği'nde Süleyman biri on iki yaşında biri daha küçük iki kızı olan bir kadın hastaya acilen gider. Kadının durumu oldukça ağırdır. Muayene esnasında çocuklar annelerinin başındadır. Saatin ilerlemiş olmasından dolayı anne çocuklarını kendisine yardım eden ihtiyar kadından yatırmasını ister. Çocuklar çıkarken öleceğini sezen annenin gözlerinden yaşlar süzülür. İki gün sonra çocuklardan ebediyete kadar ayrılan kadın ölüm günü çocuklarının anne hatırasında kötü bir iz bırakmadan, onlarla güzel bir şekilde ayrılır. O gün, “İhtiyar kadından öğrendiğime göre, çocuklarını gündüzden giydirtmiş, yattığı yerden, saçlarının taranmasına, potinlerinin bağlanmasına nezaret etmiş. Nihayet Muradiye'deki yakın bir bildiğine, gece yatısına misafir göndermiş.” (Güntekin, TY, 16). Hasta kadın bu davranışıyla son nefesinde de olsa çocukları için bir şeyler yapma gayreti gösterir. Ölüm anında çocuklarının kendisini görmemesini sağlayarak anne ölümünün silinmez acısını çocuklarından uzaklaştırır. Çocuklarına sadece annesizliği yaşatarak sessiz ve sakin bir şekilde ölmeyi tercih eden kadını bu davranışa iten sebep çocuklarına olan derin sevgidir.

Çocukların sevgi ihtiyacının karşılanmasında babaların da ayrı bir yeri vardır. “Çocuğun taşkın bir sevgiye ihtiyacı vardır. O, annesinden ve babasından farklı nitelikte sevgi bekler.” (Kayadibi, 2002, s. 39) Baba sevgisi en az anne sevgisi kadar değerli ve önemlidir. Çocuklar babaları tarafından sevmek, korunmak ister. Babalar pek çok işte çocuklarını düşünerek hareket eder. *Acımak*'ta mal müdürü Fadıl Efendi geçirdiği bir

baygınlıktan sonra acı bir tebessümle şunu dile getirir: “Ölüm o kadar korkulacak bir şey değil... Fakat çocuklarım...” (Güntekin, 2013, s. 100). Fadıl Efendi'nin dünyadaki tek derdi çocuklarıdır. Onlardan ayrı kalmak veyahut onların akıbetini bilememek ölüm korkusunu derinden hissetmesine sebep olur. Bu tutum Fadıl Efendi'nin çocuklarını çok sevdiğini göstermektedir. *Yaprak Dökümü*'nde ise Ali Rıza Bey işsiz kaldığı bir süre zarfında küçük de olsa bir memuriyet elde edebilmek için hiç de istemediği bazı yollara başvurmak zorunda kalır. Sadece kendi olsa açlıktan ölmeye bile razı olan bu adamın tek düşüncesi çocuklarıdır. “Fakat ne çare ki çocukları vardı. Onların hatırı için iş dilenciliği etmeye daha üç beş sene çalışmaya mecburdu.” (Güntekin, TY, s. 15). Ali Rıza Bey geleneklerine bağlı dürüst, namuslu ve gururlu bir insandır. Fakat çocukları söz konusu olduğunda değerlerini hiçe saymaktan geri kalmamıştır. Çocuklarının mutluluğu ve geçimi için elinden ne geliyorsa yapmıştır. Kuşkusuz onu bu davranışlara yönelten çocuklarına duyduğu sevgidir.

Son Sığınak'ta kızını kaybeden bir babanın bu acı olay üzerine kızı için yaptırdığı bir türbe dikkati çeker. Kızını çok seven ve hatırasını daima yaşatmak isteyen baba kızı için yaptırdığı türbenin üzerine şu şiiri yazdırır:

“Büyük servi divan durur
Başucunda, bütün gece;
Gün doğunca gelir vurur
Kapısını birkaç serçe
Issız bir dağ başındasın,
Henüz on dört yaşındasın;

Uyu küçük sultan, uyu!” (Güntekin, TY, s. 202).

Ninelerin de çocukların sevgi ihtiyacının karşılanmasında hatırı sayılır bir yeri vardır. Bir ailede anne babanın yanı sıra nine sevgisi de gereklidir. “Ailede nine geçmişin, anne şimdinin, çocuk ise geleceğin imgesidir. Nine şefkatin, anne merhametin, çocuk masumiyetin sembolüdür.” (Bars, 2014, s. 86). Nineler çoğu zaman torunlarını evlatlarından önde tutar ve torunlarına toz kondurmaz. *Miskinler Tekkesi*'nde kahramanımıza Sudanlı Gülfidan dadı tarafından dilenci yakıştırılması yapılanca büyükanne: “Ağzından yel alsın... Bak şu kuş beyinli fellahın yakıştırdığına... Sen,

ondaki kafaya baksana... Bu yaşta onun bildiğini sen bilmezsin... Görürsünüz o, ne adam olacak inşallah!” (Güntekin, 2013, s. 8). diyerek dadının ağzının payını verir. Büyük anneyi böylesine kızdıran ve dadiya haddini bildirmesine sebep olan şey torununa duyduğu sevgidir. Kadın torununa şaka yollu da olsa yapılan bu yakıştırmayı kabul edemez.

Sevginin çocuklara çok önemli yararları vardır. “Çocuklar sevgi dolu bir ortamda olduklarında kendilerini güvende hissederler, beyinleri büyüme hormonu salgılar ve zekâları daha hızlı ve kapsamlı gelişir.” (Önder, 2013, s. 1294). Fakat tersi durumlarda çocuk sevgi ihtiyacından mahrum kaldığında bu durum birtakım sıkıntılara yol açar. “Her çocuk yeterli ilgi, sevgi ve güven duygusu içerisinde yaşamayı ister ve buna ihtiyaç duyar. Ruhî, bedenî ve duygusal gelişiminde bu çok önemlidir. Sevgisiz çocuk, bir nevi su verilmeyen çiçeğe benzer, zamanla kurur.” (Sancaklı, 2006, s. 11). *Eski Hastalık*'ta kahramanımız Züleyha'nın asker olan babasını tanıyacak vakti olmaz. Züleyha ancak birkaç yılda bir gördüğü babasını her defasında biraz daha yaşlanmış bulur. Anne ve baba sevgisinin kutsal bir sevgi olduğunu bilen kız onları sevmeyi bir vazife olarak görür. Bazı geceler uykusundan uyanan “Züleyha, bu saatte belki babasının da ölmüş bulunduğunu düşünür, dışarıdaki serinliğe rağmen, yüreğini bir hüznün kaplardı. Kendini ve çoluk çocuğunu boş bir vehme kurban eden bu biçare adam için –bazı pazar günleri sırf müzik ve şiir zevklerinin terbiyesi için Türk çocuklarının götürüldükleri kilisede orgla çalınan dualardan birini- için için tekrar ederdi.” (Güntekin, TY, s. 29). Oysa babası Ali Osman kızıyla ilgili arzularını daima ileriye bırakır. Ona göre önlerinde daha uzun bir zaman vardır. Fakat günün birinde kızıyla karşılaştığında artık karşısında bir çocuk değil genç bir kız görür. Aradan geçen yirmi yıldan fazla zamanda Züleyha sevgiye hasret bir şekilde büyür. Bu durum Züleyha'nın çevresiyle uyum sorunları yaşamasına sebep olur.

Akşam Güneşi'nde ise kahramanımız Nazmi Bey eski bir anısından bahseder: “Ben vaktiyle mektepte yedi yaşında minimini bir öksüz tanımıştım. Uykuya kanamamış küçüklerin gözünde nasıl bir mahmurluk olursa onun gözünde de kanılamamış bir anne muhabbetinin mahmurluğu vardı. (...) Sevecek kimsesi olmayan bu minimini öksüz güneşli bir yere oturur, gülümseye gülümseye parmaklarıyla konuşur, onları buseleriyle öperdi.” (Güntekin, TY, s. 245). Küçük kızın sevgi ihtiyacını giderecek kimsesi yoktur.

Aynı zamanda çevresinde sevgi göstereceği herhangi bir şey de bulamaz. Bu durumda ihtiyacı olan sevgiyi minik dünyasında kurduğu hayallerle karşılamaya çalışır. Yine de sevgisizliğin vermiş olduğu yoksunluğu üzerinden atamaz.

Sevgi özellikle çocuklar için karşılanması gereken son derece önemli bir ihtiyaçtır. Çocuklar bu ihtiyaçtan mahrum bırakılmamalıdır. Kendini güvende hisseden, geleceğe umutla bakan çocukların sevgiyle büyüdüğü; çevresiyle sorunlar yaşayan, hayata kötümser bakan çocukların sevgiye hasret yettiği unutulmamalıdır.

4.1.1.2. Fedakârlık

Fedakârlık, toplumumuzda anne ve baba ile özdeşleşmiş bir kavramdır. Birileri için karşılık beklenmeden yapılan her şey fedakârlık olarak nitelendirilir. TDK Türkçe sözlükte (2005), özveri (s. 686). olarak karşımıza çıkan fedakârlık kişinin kendini hiçe sayması başkalarını kendinden öne almasıdır. Fedakârlığa en çok muhtaç olan canlı çocuklardır. Çocukların büyümesi ve yetişmesi için bu asli bir zorunluluktur.

Değirmen'de, kasabada görevli kaymakam evinden kilometrelerce uzaktadır. Dikili bir taşı, geride bırakacak malı mülkü olmayan bu adamın hasta bir karısı dört tane de çocuğu vardır. Ailesine, evine bu kadar uzakta olmasına karşın onu orada tutan tek bir şey vardır: Fedakârlık. Bir sohbet esnasında kendisine sorulan bir soruya şu cevabı verir: "Peki, Kaymakam Bey, dedi. Mademki İstanbul'u bu kadar özlediniz, o halde buralarda yaşamaya nasıl razı oluyorsunuz? Kaymakam, yine göğüs geçirdi ve gözlerini daldırarak okudu: Viran olası hanede, evlad-ü ayal var." (Güntekin, TY, s. 103). Kaymakam ailesini geçindirmek zorundadır. Özlem duygusu onu kuşatsa da ailesinin geçimini temin etmek onun için daha önemlidir. Sadece onlar için bu ayrılığa katlanır.

Çocuklar büyükler için bir zaaf noktasıdır. Söz konusu onlar olunca elden gelenin fazlasının yapılmasına gayret edilir. *Acımak*'ta Zehra Hanım trende bir ihtiyar kadınla tanışır. Kadının kızı, sarhoş ve ahlaksız kocası yüzünden ölür. Kadın, torununu bu ahlaksız ve sefil babanın yanına bırakmaya gönlü razı olmadığı için alıp İstanbul'a götür. Aslında, "İhtiyar kadın kızından sonra yaşamak istemiyordu. Fakat artık bu çocuğu büyütmek için dört elle hayata sarılmayı vazife biliyordu." (Güntekin, 2013, s. 37). Yaşlı kadının bundan sonra tek yaşama gayesi kızının acısını kalbine gömüp

torununu büyütmek olur. Torunu için bu fedakârlığa düşünmeden katlanır. Yine, *Acımak*'ta Zehra Hanımın babası Mürşit Bey artan borçlara ve giderlere karşılık hiç de istemediği şeyler yapmak zorunda kalarak adam kayırır ve usulsüz paralar alır. Bunlar üstelik ilerleyen zamanlarda memuriyetten atılmasına ve hapis yatmasına sebep olur. Adam, yaşananlardan sonra karısına ve kaynanasına artık eskisi kadar sevgi beslemese de çocukları için durum farklıdır. “Fakat buna mukabil çocuklarım için deli oluyordum. Hırsızlığı bu kadar isyansız kabul edişimin sebebi biraz onlardı. Çocuklarım belki büyüdükleri zaman babalarının ne mal olduğunu öğreneceklerdi, benden utanacaklardı. Fakat ne yapalım. Bana onların saadeti lazımdı.” (Güntekin, 2013, s. 133). Bu, çocukları için şerefinden ve özgürlüğünden vazgeçen bir baba örneğidir. Değerlerini çocukları için hiçe saymış, ömrünü hapislerde geçirme riskini çocukları için göze almıştır. Onlarının mutluluğu için kendini feda etmekten geri kalmamıştır. Kendi kişisel ihtiyaçlarından bile yeri geldiğinde yok sayıp varını yoğunu çocukları uğruna harcamıştır.

Miskinler Tekkesi'nde kahramanımız, Mesule Bacı ile İsmail'e sütlaç yedirirken ağlayan birileri dikkatlerini çeker. Bunlar yirmisinde bir anne ve çocuğudur. Sohbet ilerleyince kadın başından geçenleri anlatır. Aslen Zileli olan kadının mazisinde evlatlık verilme, şiddet görme, taciz edilme gibi vakalar vardır. Sonunda kadın sokağa atılır. “Yedi senedir incirde, palamutta çalışarak kendini de, oğlunu da geçindirmeye uğraşıyormuş.” (Güntekin, 2013, s. 64). Çocuğuna oldukça düşkün olan kadın onun için pek çok şey yapar. Bir keresinde çocuğuna oyuncak almak için işine terlikle gidip gelmeyi göze alarak iskarpinlerini satar. Kadın çocuğu için kendinden vazgeçer. Onun mutluluğu için her zorluğa göğüs gerer. Bu durum anneden beklenen doğal bir davranış olarak görülse de kuşkusuz fedakârlık kelimesi için örnek teşkil etmektedir.

Dudaktan Kalbe'de Lamia'ya kendisinden oldukça yaşlı olan Kemal Bey tarafından evlilik teklifi gelir. Genç yaşta çok kötü şeyler yaşayan Lamia'nın artık hiçbir şeyde gözü olmadığı için bu teklifi kabul eder. “Benim için gece gündüz, yaz kış hepsi bir... Hiçbir şey istemiyorum... Küçüğümden başka hiçbir şey düşünmüyorum... Hayat benim için bitti... Mevrure mesut olursa ben de mesut olacağım...” (Güntekin, TY, s. 233). Laima'nın tek düşüncesi biricik kızı Mevrure'dir. Sadece o mutlu olsun ve sıcak

bir yuvaya kavuşsun diye kendisinden yaşça çok büyük Kemal Beyle evlenir. Kendini, gençliğini çocuğu için hiç düşünmeden feda eder.

Kişinin kendini yok sayması ve bir başkası için kendini ortaya koyması kolay bir davranış olmadığından fedakârlık ulvi bir özelliktir. Fedakârlığın sevgiye, bakıma ve korumaya en çok ihtiyacı olan çocuklara karşı gösterilmesi ise son derece önemlidir. Çocukların büyüme ve yetişme döneminde anne ve babalara bağımlı olduğu unutulmamalı ve onlara hayatlarını devam ettirmeleri için gerekli fedakârlıklar gösterilmelidir.

4.1.1.3. Çocuğun Yaşam Hakkı

Çocuklar masumiyetin timsalidir. Kendilerini koruyamadıkları, yaşamlarını devam ettirici unsurları tek başlarına sağlayamadıkları için yetişkinlere bağımlıdır. Bunun için yetişkinlerin her türlü muamelelerine açıktır. Tüm bu sebepler çocukların en doğal hakkı olan yaşam hakkının sınırlandırılmasında hatta yaşamlarının sonlandırılmasında etkin rol oynamaktadır.

Yetişkinlerin çocukların yaşam hakkına müdahale etmeleri geçmişten günümüze rastlanan bir olgudur. Aile üyelerinin çocuklarıyla ilgili karar vermede sınırsız serbestliği vardır. Tarihsel süreç bunun örnekleriyle doludur. Orta Çağ'da yaygın olan bir uygulamayı Karaca (2013) şöyle ifade etmektedir: “Orta Çağ'da çocuk ölümlerinin sebepleri arasında hastalık ve bakımsızlığın yanı sıra ailelerin de çocuklarını öldürmesi yer almaktadır. Babanın ailenin reisi olarak çocuğunu öldürme hakkı dahi vardır. Örneğin Roma'da babalar çocuklarını istedikleri gibi cezalandırır, satabilir, sakatlayabilir hatta öldürebilirdi.” (s. 14-15). Roma'da çocuklara yönelik bu uygulamaları Demir (2012) de şöyle söylemektedir: “Roma'da çocuklar üzerinde babanın (pater familias) sınırsız hâkimiyeti vardı. Aile babasının çocuğu öldürme (ius vitae et necis), sokağa bırakma, başkalarına satma (ius vendendi) ve boşama yetkileri vardı.” (s. 42). Bu uygulamalar çocuğunun henüz ayrı bir sınıf olarak kabullenmediği dönemlere rastlar. Aile çocuklarıyla ilgili istediği her şeyi rahatça uygulayabilir. İslamiyet öncesi Arabistan'da ise kız çocuklarının öldürülmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Yıldırım (2003) bunu şöyle ifade etmektedir:

“İslam Öncesi Arap Yarımadası'nda bazı ana-babalar dünyaya gelmiş bazı çocuklarının hayatına çeşitli sebeplerle son vermişlerdir. Bu olgunun önde gelen sebebi fakirliktir; namus koruma düşüncesi, uğursuzluk, bedensel sakatlıklar ve kurban etme diğer öldürme sebepleridir. Çoğunlukla kız çocuklar, bazen erkek çocuklar öldürülmüşlerdir. Öldürme şekli genellikle diri olarak toprağa gömmektir; bunun yanında boğmak, yüksek bir yerden atmak, boğazlamak gibi yollar da kullanılmıştır.” (s. 79).

Nesillerin devamlılığı çocuklarla sağlanır. Bu sebeple çocukların korunması ve yaşamlarını sürdürmesi için gereken gayreti göstermek gerekir. Bu noktada aileye büyük iş düşer. Çünkü çocuklar büyüme ve yetişme döneminde ailelerine bağımlıdır. Bu konuda Dölek (2009) şunları ifade etmektedir:

“Çocuklar, kız olsun erkek olsun, Yaraticının ebeveynlere emânet olarak bahşettiği rızklardır. Erkek çocukların gerçek sahibi, kız çocuklarının da gerçek sahibidir. Bu nedenle ebeveynlerin, kendilerine emânet olarak verilen çocuklarını, gerçek sahibinin istek ve emirleri doğrultusunda korumaları gerekmektedir. Bu korumanın en başında da onların yaşam haklarının korunması gelmektedir.” (s. 73).

Tarihsel süreçte çocukların maruz kaldığı uygulamalar edebî eserlere de yansımıştır. *Yeşil Gece*'de Şahin Bey hararetli geçen bir tartışmanın ortasında tarihsel süreçte çocuğun maruz kaldığı eski bir uygulamayı hatırlatır. Çocukların yaşam hakkına direkt müdahale eden anlayışa göre“Eski Ispartalılar memlekete bir hizmeti dokunmayacak sakat, çürük çocukları bir kayanın tepesinden atıp öldürürlermiş. (Güntekin, TY, 187). Çocukların yaşam hakkının sonlandırılmasına yönelik bu uygulama memlekete hizmet amacını esas alsada yanlış bir uygulamadır. *Kan Davası*'nda ise yine eski bir uygulamayı görmekteyiz. Kahramanımız Ömer ile yemişlerin yetiştiği bahçede gezintiye çıktıklarında muhtar içini çekerek anlatır: “Kaya üzümü diye bir üzüm vardı. Kışa doğru olurdu. Açlıktan ölecek hale gelmiş hasta çocuklarını “bari rahat ölsünler” diye kütükleri arasına bırakıverirlerdi. Yavrucuklar, toprakta oradan oraya sürüne sürüne üzümleri meme gibi emer, sülük gibi kanlanıp sapasağlam erte yaza

çıklarlardı.”(Güntekin, TY, s. 219). Çocukların ölüme terk edildiğini örnekleyen bu uygulama Anadolu’nun ücra bir kasabasında yaşanmaktadır.

Çocukların göz göre göre ölüme terk edilmesi sık rastlanan bir durum değildir. Bu hem dinî hem örfî hem de insani anlayışa göre son derece yanlış bir davranıştır. Örneklerine sık olmasa da rastlamaktayız. *Kan Davası*’nda Fettah ve Eşi Zeynep’in evine misafir olan Ömer Bey onlara evin üçüncü çocuğunu kendilerine gösterilmediğini fark eder. “Bu, bir ağacın gölgesine serilmiş bir kilim parçası üzerinde kendi kendine yatan 7-8 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Yıllardan beri hastadır.” (Güntekin, TY, s. 188). Anne baba için utanç sebebi olan bu çocuk insanlardan gizlenir. Çocuğun durumunu bilenler ailenin tavrından rahatsız değildir. Hem çocuk hem de aile çocuğun öleceği günü beklemektedir.

İstikbalinden çok şey beklenen çocuklar ailesi tarafından özel ilgiyle büyütülür. Bu durum onların sevilip sayılmasına, önemsenmesine ve hak ettiğinden çok değeri görmesine imkân sağlar. Bu bir nevi çıkar ilişkisidir ve çocuk ilerleyen zamanlarda aileye oldukça katkıda bulunacaktır. Fakat herhangi bir sıkıntı da işlerin tam tersine dönme durumu söz konusu olabilmektedir. *Harabelerin Çiçeği*’nde kahramanımız Süleyman’ın konakta çıkan bir yangından dolayı yüzü yanar. Bu elim olay üzerine ailenin çocuğuyla ilgili kurdukları bütün hayaller suya düşer. Bir akşam Süleyman’ın babası çocuğun yanına yaklaşır uzun uzun ona baktıktan sonra: “Amma da berbat olmuş ha... Hani, büsbütün ölseydi, bence daha iyi idi...” (Güntekin, TY, s. 40). der. Babasının ilgisi ve sevgisi oğlunun hayallerini gerçekleştirebilme ihtimalinin ortadan kalkmasıyla son bulur. Çünkü ona göre Süleyman bu suratla artık hiçbir şeye yaramaz. Bu durumda çocuğun yaşaması için bir sebep kalmamıştır.

Çocukların yaşam hakkına müdahale etmenin bir başka yolu onların özgürlüğünü kısıtlamaktan ve baskı altına almaktan geçmektedir. Bu yolla çocukların hayatlarına müdahale edilir. *Damga*’da İffet oldukça yaramaz bir çocuktur. Konakta onun akranı olan başka bir çocuk yoktur. Ara sıra misafirlğe gelen çocuklarla da arası hoş değildir. Ona göre arkadaş koşuşan, bağrıuşan ve dövüşen çocuklardır. “Ne çare ki onlarla arkadaş olmak değil sokağa çıkmak bile bize yasaktı.” (Güntekin, TY, s. 11). İffet’in yaşam alanı konaktan ibarettir. Onun için dışarısı hayalden başka bir şey değildir. Çocuğun

özgürlüğü kısıtlanarak yaşam alanına müdahale edilmektedir. *Acımak*'ta ise Mürşit Efendi, küçük kızını her şeyden mahrum bırakan bir babadır. Kendisi için dünya kadar para sarfeden, parasını sokak kadınlarına dahi yedirten adam çocuklarına karşı oldukça cimridir. Kızının çarşıya girdiği gün büyük bir olay çıkarır. “Mürşit Efendi o günden sonra kızını sokağa çıkmaktan menetmişti. Zavallı çocuk, evde can sıkıntısından çıldıracak gibi olurdu.” (Güntekin, 2013, s. 43). Kızının özgürlüğünü kısıtlayarak yaşam hakkına müdahale eden Mürşit Efendi karısına göre son derece acımasızdır. Adamın bu tutumundan dolayı kızı veremden hayatını kaybeder. Mürşit Efendi kızı öldükten sonra benzer bir uygulamayı da diğer kızı Zehra için yapar. “Mürşit Efendi, Zehra’yı ayda bir çıkmak üzere bir Marabet mektebine yazdırıyordu.” (Güntekin, 2013, s. 45). Özgürlüğü kısıtlanarak yaşam hakkına dolaylı yoldan müdahale edilen Zehra o yılları yalnız başına soğuk yatağında geceleri gizli gizli ağlayarak geçirir.

Yaşamak bir insanın en doğal hakkıdır. Bu hakka herkesin saygı göstermesi gerekmektedir. Henüz gelişimlerini tamamlamadıkları ve ebeveynlerine bağımlı oldukları için çocukların yaşam hakları gözetilmelidir. Çocukların dolaylı ya da doğrudan yaşam haklarına müdahale edilmemelidir.

4.1.1.4. Çocuğun Geleceği

Çocuklar toplumların geleceğidir. İstikbalde topluma onlar yön verecektir. Bu sebeple çocukların yetişme sürecine gerekli özen gösterilmelidir. Toplumumuzda çocukların geleceğine bakış noktasında iki farklı yaklaşım vardır. Birincisinde çocuğun geleceği önceden yetişkinler tarafından çizilirken diğerinde çocukların geleceği yetenekleri ve ilgileri dikkate alınarak aileyle birlikte karar verilerek çizilir. Çocuklara önceden çizilen gelecekte, geleceğin asıl sahibi olan çocukların fikrini almak yoktur. Onların ne düşündüğü ve ne istediğinden ziyade anne babanın ne istediği önemlidir. *Harabelerin Çiçeği*'nde Süleyman oldukça başarılı bir öğrencidir. Sık sık geleceğinden söz edilir. Parlak bir istikbalinin olacağından kimsenin kuşkusu yoktur. “İki yaş daha büyür büyümeyiz, babam, padişaha yalvararak beni hünkâr yaverliğine kabul ettirecekti. Dadılarım, daha bıyıklarım terlemeden, paşa olacağımı temin ederlerdi.” (Güntekin, TY, s. 25). Ailenin Süleyman'ın geleceği konusunda kararı bellidir. Oysa Süleyman ailesinin çizdiği geleceği yaşamak istemez fakat ailesinin kararına karşı çıkacak durumda da değildir. İtiraz etmeksizin ailesinin çizdiği yolda ilerleyecektir.

Mesleklerin babadan oğla geçme anlayışı hala devam etmektedir. Baba ne iş yapıyorsa çocuğunda sanki o işi yapma zorunluluğu vardır algısı hala kırılmış değildir. Bu nedenle baba mesleği kavramı, çocukların meslek seçiminde en çok karşılaştığı durumlardan biridir. *Damga*'da bir akşam babası İffet'i çağırarak kendisini idadi mektebine göndereceğini söyler. İffet son derece memnun olur. Çünkü o da idadi mektebinde okumak ister. Fakat okulun son sınıfına geldiğinde babasının geleceğine müdahalesiyle karşılaşır. "İdadinin son sınıfına gelmiştim. Paşababam imtihanlardan sonra beni Muzaffer gibi hünkâr yaveri yazdıracağını söylüyordu. Benim gözüm mülkiyede yahut hukuk mektebinde idi." (Güntekin, TY, s. 27). İffet'in tek hayali çalışkan bir memur olmaktır. Mutluluğu için küçük bir evi, kalabalık bir aileyi yeterli görür. Fakat babasının bu tutumu onun geleceğine yön vermekle kalmaz aynı zamanda hayallerini de elinden alır. *Damga*'da bir başka örnekte ise asker olmak istemeyen fakat babasının zoruyla karşılaşan Hikmet'i görmekteyiz. Babası oğluna sadece bir cümle kurar: "Asker çocuğuna askerlikten başka meslek yaraşmaz!" (Güntekin, TY, s. 149). Bu tutum Hikmet'in tercih şansını ortadan kaldırır.

Yeşil Gece'de Şahin Efendi, ihtiyar imamdan çocuğunu Rahim Hocaya teslim etmemesini ister. Amacı daha küçük olan bu zayıf çocuğu Rahim Hocanın ilkel ve baskılı eğitiminden kurtarmaktır. Oysa ihtiyar imamın planları farklıdır. Bedri kendisi ve ailesi için gelecek teminatıdır. İmam, Şahin Efendi'nin Bedri'yi Rahim Hocanın eğitiminden alması için türlü ısrarları sonucu şunu dile getirir: "Size halimi söyledim. Ben, nihayet bir iki sene daha çalışabilirim; bu uzun zaman zarfında Bedri'yi yetiştiremezsem imamet elden gider, biz açlıktan ölürüz." (Güntekin, 2013, s. 118). İmam tüm ısrarlara rağmen kararından dönmeyerek Bedri'yi Rahim Hocanın eğitiminden almaz. Kısa bir zaman sonra Bedri Rahim Hocanın verdiği eğitime dayanamayarak ölür. Böylece Bedri'nin elinden geleceği tamamen alınır ve imamın da gelecek teminatı ortadan kalkar. Ailelerin çocuklarını gelecek teminatı olarak görmelerini Kağıtçıbaşı⁴ şöyle ifade eder:

⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumunda (23-24 Nisan 1993) sunduğu Türkiye'de Değişen Aile ve Çocuğun Değeri adlı çalışmasıdır. Bekir Onur (2011) tarafından hazırlanan kitaptan alınmıştır.

“Özellikle anne-baba tarafından çocuğa atfedilen değer ve çocukta beklentiler, ailenin işlerlik türünü yansıtır. Şöyle ki, çocuğa faydacı değerler atfedilen aile sisteminde çocuğun aileye gerçek (nesnel) katkısı da yüksek düzeydedir. Bu katkı, hem çocukken aile ekonomisine yardım şeklinde, hem de ileride anne-babaya yaşlılık güvencesi sağlamak şeklinde belirir.” (Onur, 2011, s. 24).

Kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum bırakılması oldukça eskiye dayanır. Bu durum Osmanlı’da Tanzimat Fermanı’yla, Cumhuriyet’te 1924 Anayasası ile güvence altına alınsa da özellikle babaların tutumundan kaynaklanarak varlığını az da olsa sürdürmektedir. *Eski Hastalık*’ta Züleyha, okulunu bitirdikten sonra eğitimini Amerika’da devam ettirme hayalleri kurar. Fakat babası Ali Osman’ı hesaba katmaz. “Ali Osman Bey, kızının üniversitede yüksek tahsilini bile yapmasına razı olmuyor, diplomasını alır almaz yanına dönmesini istiyordu.” (Güntekin, TY, s. 38). Hâlbuki Züleyha için bu istek son derece ciddidir. Züleyha isteğini gerçekleştirmek için çareler düşünür. Son olarak dayısı Şevket Beyi araya sokmak ister. Durumu dayısına anlattığında ise hiç beklemediği bir cevap alır. Dayısı yeğenine şunları söyler: “Belki bir yolunu bulur, babanı kandırırın... Bulamazsan da ne yapalım... Babandır... Çaresiz itaat edeceksin...” (Güntekin, TY, s. 38). Züleyha’yı eğitim hayatında en çok desteklemeleri beklenen ailesi karşısına engel olarak çıkmıştır. Geleceğine yön verilen Züleyha’nın durumu kabullenmekten başka çaresi kalmamıştır.

Çocukların geleceğine karar verme durumu yalnızca mesleki olarak karşımıza çıkmaz. Onların hayatlarını devam ettirecekleri yeri ve kişileri seçmek de çoğu kez karşılaşılan bir durumdur. *Kızılıcak Dalları*’nda Yorganlı, Gülsüm’ü iyilik gördüğü Nadide Hanım’a evlatlık olarak bırakmak ister. Türlü konuşmalardan sonra “söz yine dönmüş dolaşmış, biraz sonra yine Gülsüm bahsinde karar kılmıştı. Kızı hanımefendiye evlatlık vermeye Yorganlı’nın aklı iyiden iyiye yatıyordu. Onun gideceğim demesinin ehemmiyeti yoktu. Yedi yaşındaki çocuk, dünyanın Hanyasını, Konyasını ne bilir?..” (Güntekin, TY, s. 21). Gülsüm’ün evlatlık verilmesi onun karar verebileceği bir şey değildir. Yetişkinlerin onun geleceği hakkında verdikleri kararı kabul etmekten başka seçeneği yoktur. Üstelik evlatlık verilmesi onu küçük kardeşinden de ayırmaktadır. Bu yüzden Gülsüm hem kardeşine hasret büyüyecek hem de çocukluğunu yaşamadan yetişkinliğe adım atacaktır.

Çocukların küçük yaşta evlendirilmesi de onların geleceklerini ellerinden almanın bir diğer göstergesidir. Oynamak, okumak ve çocukluğunun tadını çıkarmak yerine küçük yaşta evlendirilen çocuklar doğrudan yetişkin sınıfına sokulur. Böylece hayatlarının en güzel çağları ellerinden alınır. *Çalılıkusu*'nda Feride fakir bir kızcağızın düğününe davet edilir. Üstelik bu kız hiç de yabancı değildir. Mektepteki öğrencilerinden biridir. Bunu öğrenince oldukça şaşırarak: “Benim çocuklarım arasında gelinlik kız yok ki Ebe Hanım, dedim. En büyüğü on iki yaşında. Nazife Molla güldü:İlahi kızım, on iki yaş küçük mü? Ben, köşeye oturduğum zaman on beş yaşındaydım da, bana evde kalmış kız dediler.” (Güntekin, 2013, s. 249). Küçük bir kız çocuğunun evliliğine son derece normal gözüyle bakılır. Üstelik bu evliliğin amacı sahipsiz kızı kimsesizlikten kurtarmaktır. Bundan sonra kızcağız artık kuru ekmek de olsa bulacaktır. Karnını doyurduktan sonra geleceğinin bir önemi yoktur.

Çocukların küçük yaşta evlendirilmesinin yanı sıra çocuk yaşta yapılan beşik kertmesi uygulaması da çocuğun gelecekte kiminle hayatını sürdüreceği noktasında onların tercihlerini elinden almaktadır. Yaygınlığı giderek azalsa da yok olduğu söylemek zordur. *Son Sığınak*'ta Süleyman Bey, İstanbul'a trenle dönerken olumsuz hava şartları sebebiyle bir istasyonda mahsur kalır. O süreçte kompartımanda içli dışlı olan insanların konuşmaları arasında bir sohbeta kulak misafiri olur: “Aman beyefendi, ne tesadüf, diyordu, öyle bir tane de bende var, iki haftadan beri... Ne mutlu bize... Emeksiz, masrafsız birer çocuk sahibi olduk. Belki ileride birbirleriyle evlendiririz de dünür oluruz seninle... Benimki kız... Bayılırsınız görseniz... Göreceksiniz ya!” (Güntekin, TY, s. 7-8). Çocukların geleceği daha kundaktayken çizilmektedir. Böylece onların ileride hayatlarını birleştirecekleri kişileri seçme hakkı ellerinden alınmaktadır.

Topluma gelecekte yön verecek olan çocuklardır. Çocukları kendi kararlarını alabilen, kendi seçimlerini yapabilen bireyler olarak yetiştirmek gerekmektedir. Aksi takdirde toplum bir başkasının hayallerini yaşayan ama bunu yaşarken de mutsuz olan bireylerden oluşacaktır.

4.1.1.5. Çocuk Yetiştirme

Çocuğa büyüme ve yetişme döneminde toplumun ve ailenin hayat felsefesini kazandırmak önemli bir aşamadır. Çocuklar bu süreçte aile büyükleri tarafından

yönlendirilir. Çocukların ileride nasıl bir birey olacağının cevabı bu süreçlerden geçerken aldığı eğitim ve terbiyeye bağlıdır. Anne ve babalar bu sürece etkin olarak katılmalıdır. Emiroğlu (2012) bu konuda şunu ifade etmektedir:

“Çocuk eğitiminde hem annenin hem de babanın önemli görev ve sorumlulukları vardır. Anne çocuğun bakımını, hayata hazırlanmasını, gelişimini sağlarken; baba çocuğun alacağı temel eğitimleri, görgüyü ve bilgiyi temin eder. Bu anlamda, büyük oranda, çocuğun eğitiminden anne, öğretiminden baba sorumludur denilebilir. Anne çocuğun duyuşsal, baba ise daha çok bilişsel gelişimine katkı sağlar.” (s. 1030).

Çocuklar doğumla birlikte yaşadığı toplum ve ait olduğu ailenin ahlaki anlayışına göre yetiştirilir. Kız çocuklarına farklı, erkek çocuklarına farklı bir yaklaşım sergilenir. Çocuklara ailede verilen bu ahlaki anlayışla kimlik kazandırılır. Ersöz (2010) bunu konuda şunu söylemektedir:

“Çocuk doğduğu andan itibaren, önceden belirlenmiş kurallar ve değerlerle çevrenip yönlendirilmektedir. Kız ve erkek çocuk farklı cinsiyetçi kodlarla sosyalleşmekte, aile, okul, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları gibi çocuğun sosyalleşmesinde yer alan tüm kurum ve kişiler çocuğu “biyolojik” cinsiyetine uygun kalıp yargılara göre yetiştirmektedir.” (s. 168).

Çocukların yetiştirilme süreci edebî eserlere de yansır. *Yaprak Dökümü*'nde Ali Rıza Bey altmış yaşlarında, beş çocuk babası eski bir mutasarrıftır. Onun için dürüstlük son derece önemli bir davranıştır. Ali Rıza Bey çevresi tarafından iyi bir adam olarak bilinir. O, “Bütün hayatını çocuklarına iyi fikirler ve iyi bir ahlak vermeye sarf etmişti.” (Güntekin, TY, s. 11). Ali Rıza Beyin çalışma hayatında karşılaştığı olumsuz örnekler çocukları adına onu korkutur. Bir keresinde kısa yoldan para kazanan bir gençle konuşması üzerine oldukça etkilenerek şöyle dua eder: “Yarabbi sen çocuklarımı muhafaza et.” (Güntekin, TY, s. 11). Hayatını çocuklarını güzel bir biçimde yetiştirmeye adanmış Ali Rıza Bey Allah'tan yardım diler. Tek isteği çocuklarının iyi fikirli, ahlaklı insanlar olarak kalmasıdır. *Dudaktan Kalbe*'de ise Vefik Paşa kızı

Cavidan'ı kendine benzer bir şekilde yetiştirir. Vefik Paşa kızını yanından ayırmaz ve gittiği her yere onu da götürür. Vefik “Mütemadiyen istim üstünde geçen bu ‘yüksek serseri’ hayatı sebebiyle Prenses Cavidan, esaslı bir tahsil ve terbiye görmemişti. O da babası gibi mutasallifti.” (Güntekin, TY, s. 12). Cavidan'ın yetişmesinde babası baskın bir rol oynar. Kızı yetiştiğinde babasının bir örneği olarak görülür. Bu sebeple ikisi de alaya konu olur fakat samimiyetleri insanlarca şüphe götürmez.

Ailelerin topluma bakışı ve hayattan beklentileri farklıdır. Bu farklılık çocuk yetiştirme sürecine doğal olarak yansır. *Eski Hastalık*'ta Züleyha, kocası Yusuf'un bazı davranışlarına hayret eder. Züleyha'nın hoş karşılamadığı çoğu şeyi Yusuf başkalarının yanında çekinmeden yapar. Bu durum Züleyha'nın yetiştirilme biçimine terstir. “Hâlbuki Züleyha, kapalı bir muhitte mutaassıp bir ailenin aneleri içinde yetişmişti.” (Güntekin, TY, s. 19). Yetiştirme tarzından dolayı Yusuf'un tutumlarına karşı koyamaz. Burada ailesel farklılıklar söz konusudur. Celkan'a (1991) göre aile, anne, baba ve çocuklardan meydana gelen en küçük toplumsal birimdir. (s. 77). Küçük birimler arası farkların olması mümkündür.

Çocuk yetiştirmek zor ve uzun bir süreçtir. Her çocuğun toplumun bir parçası olmak için ahlaki ve kültürel değerleri kazanması gerekir. Bu noktada aileye büyük sorumluluklar düşer. Çocuklara ait olduğu ailenin değerleriyle birlikte ait olunan toplumun değerlerini birlikte vermek gerekir.

4.1.1.6. Bakım-Koruma

Çocukların bakımı ve korunması anne ve baba başta olmak üzere ailelerin en önemli görevlerindedir. Fakat toplumumuz özellikle bakım noktasında anneye daha çok görev verir. Çünkü “Türk toplumunda çocuğu büyüten ve yetiştirenler her zaman kadınlar (anneler) olmuştur, erkekler (babalar) ise çocuğa daima mesafeli durmuştur.” (Onur, 2009, s. 260). Bu nedenle, “Çocuk bakımında en fazla sorumluluk alan hâlâ annelerdir. Annelik, yaşam boyu kimliği kadar tam zamanlı bir meslek olarak görülmektedir.” (Ersöz, 2010, s. 173).

Annelik, toplumun da yüklediği bu ulvi görev sebebiyle son derece önemli bir vazifedir. Anneler gerek hayatta iken gerekse hayatta olamayacağı dönemler için de çocuklarını

düşünerek hareket eder. *Akşam Güneşi*'nde kahramanımız Nazmi'nin hasta annesi ölmeden önce çocuğunu düşünerek onu yatılı okula gönderir. Yıllar sonra Nazmi yaşananları şöyle anlatır: “Beni sekiz yaşında Galatasaray’a göndermişti. Çamlıcada’ki amcama yazdığı mektubu sonradan tesadüfen gördüm: Bu yaşta bir çocuk için aile ocağından uzaklaşmak gerçi acı bir şeydir, diyordu, fakat benim Ayazma Çiftliği’ndeki eski bir Rum manastırından bozma evim hakiki bir manastır gibi gam ve mihnet yuvası oldu.” (Güntekin, TY, s. 35-36). Annesi bu kararını oğlunun kötü etkilenmesini istemediği için verir. Hasta bir kadın olarak oğlunu korumayı son görev bilir.

Annelerin koruyucu özelliğinin bir başka örneğini *Gökyüzü*'nde görmekteyiz. *Gökyüzü*'nde başkahramanımız maddi sıkıntılardan uzak bir hayat sürer. Onun sıkıntısız ve rahat geçen hayatı annesi sayesinde. Anne ölmeden önce çocuğunun hayatını idame ettireceği geliri sağlar. “Annemden bana epeyce mal, mülk kalmıştı. Amcam, İstanbul’da bunları gayet idare ediyor, kiraların bir kısmını muntazam bana gönderiyordu. (Güntekin, TY, s. 15). Böylece kahramanımız ömrünü annesiz fakat rahat bir şekilde geçirir. Bu noktada amcası da ona yardım eder. Aile üyeleri birbirini gözetmekle görevlidir. Bu aynı zamanda Osmanlı’dan günümüze süregelen bir anlayıştır. “Çocuğun babası olmazsa, öncelikle aile büyükleri, onlar da olmazsa amcaları geçimini teminle mükellefti.” (Yazıcı, 2006, s. 20). Çünkü çocuklar aile için korunması gereken birer emanettir.

Anneler çocukları için her türlü fedakârlığı göze alır. Çocukların bakımı, korunması onlar için önemli önceliklerdendir. Çocukların rahat ettirilmesi için her türlü çabaya girişen anneler bazen gururlarını da ayaklar altına alır. *Çalılıkusu*'nda Feride, Zeyniler Köyünde görev yaptığı sırada üvey annesinin kötü davranışlarına maruz kalan Munise’ye acıyarak onu evlatlık edinir. Munise’yi evlat olarak yanına aldıktan sonra Feride’nin en önemli görevi Munise’ye bakmak ve onu korumak olur. Munise için her türlü fedakârlığı yapar. İşsiz kaldığı bir süreçte gururunu ayaklar altına alıp müdürden şunu söyleyerek iş ister: “Beyefendi, beklemeye vaktim yok, dedim. Söylemeye utanacağım, fakat müşkül bir vaziyetteyim. Eğer bana hemen bir iş vermezseniz...” (Güntekin, 2013, s. 299). Feride sırf Munise’nin bakımı ve ihtiyaçları için kendisine teklif edilen kötü bir köydeki işi tereddütsüz kabul eder. Her şey evlatlığı Munise içindir.

Anne babası olmayan çocukların evlatlık edinilmesi toplumumuzda var olan bir durumdur. Evlatlık alınan çocuklar kendilerine sahip çıkanların yanında ihtiyaç duydukları sevgi ve şefkat duygularıyla büyütülür. Evlatlığı olan hanımlar ve beyler evlatlıkları için ellerinden gelen gayreti gösterir. Çünkü “Osmanlılarda çocukların başboş bırakılmamaları, imkânlar ölçüsünde korunmaları ve iyi yetiştirilmeleri esastı.” (Yazıcı, 2006, s. 13). *Çalıküşu*’nda Feride Munise’yi evlatlık edinmek ister. Bu isteğini köyün muhtarına iletğinde ondan istediği yanıtı alır. Muhtarın Munise’nin evlatlık verilmesine sıcak bakmasının sebebi çocuğun bakımı ve korunmasıyla ilgilidir. Feride’ye konusu açıldığında şunu söyler: “Babası zaten öteki çocuklara bakmaktan aciz. Vermeyip de ne yapacak. Olmazsa eline beş on kuruş da veririz.” (Güntekin, 2013, s. 259). Çocuğun evlatlık verilmesinde dikkat edilen ilk nokta onun bakımı olmuştur. Söz konusu çocuğun bakımı olduğunda evlatlık alınması ya da verilmesi normal bir durum olarak karşılanmıştır. *Kızılıcak Dalları*’nda ise Büyük Hanım, Yorganlı’dan Gülsüm’ü evlatlık alırken aralarında şöyle bir konuşma geçer: “Benim Zübeyde diye bir evlatlığım vardı. Beş yaşında elime geldi. Huda bilir kendi evlatlarımdan ayırt etmedim. Onlara elbise, ona da elbise... Onlara eğlence, ona da eğlence...” (Güntekin, TY, s. 19). Nadide Hanım önceki evlatlığını bolluk içinde yetiştirir. Şimdi ise isteği aynı bolluğu Gülsüm’ün yaşamasıdır. Gülsüm’den tek beklentisi evin küçük çocuğu Bülent’e bakmasıdır. Gülsüm kendisinden beklenenleri ziyadesiyle karşılar. Bülent’i çok sever. “Bülent uyurken etrafında dolaşan bir sineği sessiz bir üzüntü ile kovalıyor, çocuk, başını yorganına biraz gömse boğulacak diye korkuyor, fazla sakin uyursa üzerine eğilerek dinliyordu. Sonra iki de birde eliyle göğsünü, ensesini muayene ediyor, vücudunu biraz nemlenmiş görse gömleğinin içindeki tülbendi değiştiriyordu.” (Güntekin, TY, s. 153). Görüldüğü gibi evlatlık alınan Gülsüm, kendisine verilen evlatlığa bakar. Hatta bunu çok ciddiye alır. Gülsüm için Bülent’ten önemlisi yoktur. Küçük çocuğun adeta üzerine titrer. Kendisine kucak açan çocuk, bir başka çocuğa kucak açarak böylece iyiliğe iyilikle karşılık verir.

Ailelerin kötü olaksa bile çocuklarını başkalarının eline bırakmaması karşılaşılabilecek bir durumdur. *Kan Davası*’nda araba soyan çocukları Yukarı Sazan’a kabul ettirmek gayretinde olan Ömer Beyin köylülerden Döne Abayla aralarında bir konuşma geçer: “Yolda araba soyan çocukları murat ediyorsun galiba Döne Aba, diyorum. Ne bileyim yabancıların onları dövüp sövmelerine yüreğim dayanmadı... Ne olsa bu dağın

çocuklarıdır... Öleceklerse senin, benim sopamız altında ölsünler...” (Güntekin, TY, s. 196). Döne Abanın bu ılımlı tutumu çocukların korunması ve bakımı noktasında Ömer Beye umut ışığı olur. Üstelik çok etkilenen Ömer Beyin gözünde Döne Aba aile tanrıçası olarak bilenen ocak tanrısı gibidir.

Babaların da çocukların bakımı ve korunması noktasında önemli görevleri vardır. Bir ailede geçim yoğunlukla baba tarafından sağlanır. Özellikle aile üyelerini tehlikelerden koruma görevi de babaya aittir. *Akşam Güneşi*'nde kahramanımız Nazmi babasının onu korumak adına yaptığı çalışmayı Şükran'a anlatır: “Kale burçlarına benzeyen çıkıntılı bir nokta vardı ki tehlikeli bir yer olduğu için babam etrafına tel çekirmiş, çocukların öte tarafına geçmesini men etmişti...” (Güntekin, TY, s. 140). Her baba gibi Nazmi'nin babasının da tek amacı çocuğunu korumaktır. Bunun için evlerinin etrafına tel çekirtmeyi uygun görmüştür. *Kavak Yelleri*'nde ise Sabri Bey karısını kaybetmiş bir doktordur. Kızı Cemile onun tek çocuğudur. Küçük yaşta annesiz kalan çocuk için akrabaları seferber olur. Aslında amaç Sabri Bey'i ayartmaktır. Cemile'nin bakımı dile getirilerek bu yapılmaya çalışılır. Akrabalarının şu sözü etkileyicidir: “Cemile yavrumuzun yavrusudur. Binaenaleyh çiftlikten dönüşünde ilk ziyaretin bize misafir olmasını rica ederim. Her türlü esbab-ı istirahatı temin edilir. Yalnız yatmaya alışık değilse Şahende teyzesinin koynunda yatar. Teyze ana yarısıdır. Binaenaleyh teyzede ana kokusu vardır.” (Güntekin, TY, s. 96). Sabri Bey etkilenmiş gibi davransa da aslında olanların farkındadır. Cemile'nin bakımı bizzat kendisi tarafından en iyi şekilde sağlanır.

Çocuklar her türlü tehlikeye açık ve savunmasızdır. Onların korunması ve tehlikelere karşı savunulması gerekir. Bu görev kuşkusuz öncelikle ailelere aittir. Aileler çocuklarını koruma noktasında her türlü gerekliliği yerine getirmelidir. Bir başka husus çocukların bakımınıdır. Her çocuk anne babaya muhtaçtır. Bu nedenle çocukların büyüme ve yetişme döneminde bakımına dikkat edilmelidir.

4.1.2. Çocuk ve Eğitim

Eğitim yaşam boyu devam eder. Doğumla başlayan süreç ölümle son bulur. Akyüz'e (2012) göre eğitim kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir

takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür (s. 2). Bu çalışmalar bazen okulda, bazen evde, bazen de kişinin çevresinde yürütülür. Buradan eğitimin planlı ya da gelişigüzel yapılabileceği sonucu çıkarılabilir.

Toplumun gelişmesi için bireylerin eğitim görmesi şarttır. Bunun bilincinde olan insanlar eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi için çaba gösterir. Eğitim sürecine maddi ya da manevi her türlü desteği sağlar. *Kan Davası*'nda Murat Bey, soyguna karışan on üç çocuğu topluma kazandırmak ister. Bunun için çocukların iyi bir eğitim almaları gerektiğine inanır. Türlü uğraşlardan sonra maarif müdürünü ikna eder fakat çocukların okula devam edeceği köy muhtarına durumu kabullendirmede zorluk çeker. Bir keresinde muhtar Murat Beye mektep olmayan bu virane köyde çocukların nasıl okuyacağını sorduğunda Murat Bey muhtara çıkışarak: “Yani Allah: ‘Çocuklar mutlaka dam altında okurlar! diye ayet mi indirmiş gökten? Okumak için boyalı sıralar mı lazım mutlaka?’” (Güntekin, TY, s. 173). der. Murat Beyin çocuk yaşta soygun gibi başlarından büyük işe kalkışmış, anne babaları olmayan bu çocuklara sahip çıkmasının tek sebebi onların topluma faydalı iyi birer yurttaş olarak kazandırmak isteğidir. Bunun da yolunun eğitimden geçtiğini bilir. *Çalıkuşu*'nda ise Hacı Kalfa, Feride'nin B. şehrinde tanıdığı ihtiyar bir otel odacısıdır. Ona göre, “İnsan her şeyi bilmeliymiş. Sırasına göre yankesicilik bile lazım olurmuş. Mirat, iki sene Ermeni mektebine gitmiş, iki seneden beri de Osmanlı mektebinde okuyormuş.” (Güntekin, 2013, s. 194). Hacı Kalfa okul yüzü görmemiş, çevresine karşı son derece saygılı ve hoşgörülü Ermeni kökenli bir vatandaştır. Eğitimin ne değer ifade ettiğini iyi bilmektedir. Bu sebeple çocuklarının eğitim almalarını sağlamıştır.

Çocukların eğitimi aileler için oldukça önemlidir. Gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet Döneminde çocukların eğitimine gerekli önem verilmiştir. Aileler çocuklarının iyi bir eğitim almalarını sağlamak için gayret etmiştir. *Eski Hastalık*'ta Emin Bey, oğlundan başka kimsesi olmayan emekli bir binbaşısıdır. “Senelerden beri belediye hekimleriyle Anadolu'da geziyor, evvela İstanbul'da, sonra Fransa'da okuttuğu bir tek oğluna para yetiştiriyordu.” (Güntekin, TY, s. 22). Emin Beyin bu denli çalışmasının sebebi oğlunun iyi bir eğitim almasını sağlamaktır. Eğitimin birey için ne ifade ettiğini bilen adam emeklerinin karşılığını oğlunu başarılı bir mühendis yaparak

alır. *Harabelerin Çiçeği*'nde ise Süleyman'a hocaları Avrupa'da tahsile gitme fikrini verir. Süleyman'ın hoşuna giden bu teklif sonrası babasına bir mektup yazılır. Babası Avrupa'da tahsil fikrine sıcak bakar. Süleyman'a cevaben şunları yazar: “Ve istikbalimi temin için, şimdiye kadar hiçbir şey esirgemediğini, bundan sonra da öyle yapacağını, zaten uslu ve çalışkan bir genç olduğum için, yolsuzluk etmemden de endişesi olmadığını söyledi.” (Güntekin, TY, s. 54-55). Süleyman için bu mektup Avrupa tahsilinin başlangıcı olur. Uzunca bir süre eğitimi için İstanbul'dan ayrı kalır. Aile çocuğunun eğitimi adına elinden geleni yaparak hem çocuğunu hem de eğitimini önemseydiğini gösterir.

Aileler çocuklarının iyi okullarda eğitim almalarını ister. İyi bir okulun güzel bir geleceğin başlangıcı olduğu düşünülür. Bu amaçla çocukların eğitimi uğruna bütün maddi imkânlar seferber edilir. Maddiyatın etki etmediği durumlarda ise çocuklarını istenen okula kayıt ettirmek için araya hatırı kırılmayacak araçlar konur. *Harabelerin Çiçeği*'nde babası Süleyman'ın iyi bir eğitim almasını ister. “Bir akşam paşa babam beni odasına çağırdı ve artık büyüdüğümü, ciddi bir surette tahsil göreceğim yaşa geldiğimi, ağır bir nutuk ile anlattıktan sonra, padişahın kerem ve atıfeti neticesi olarak beni Galatasaray Sultanisi'ne –leyli, meccani- kaydettirdiğini söyledi.” (Güntekin, TY, s. 45). Galatasaray Sultanisi dönemin en iyi okullarından biridir. Süleyman, padişahın büyüklüğü ve iyiliği neticesinde Galatasaray Sultanisi'ne yerleştirilir. Baba evladının iyi bir eğitim alması için elinden geleni yapar.

Çocuklar için okul tercihinin yanında öğretmen tercihi de önemli bir etkidir. Bunun bilincinde olan aileler çocuklarının iyi bir öğretmenden eğitim almasını sağlamak için çaba sarf eder. *Acımak*'ta kahramanımız Zehra'nın öğretmenlik yaptığı mektep halk arasında ünlüdür. O kadar ki mektebin asıl adı unutulmuş olup ‘Zehra Hanım Mektebi’ ismiyle anılır. Veliler çocukları için okul seçiminde bulunurken Zehra öğretmenin okulunu özellikle seçer. “Geçenlerde çeşme başında iki kadın konuşuyordu. Birisi, ‘Ben çocuğumu maarif mekteplerine vermem... Zehra Hanım'ın mektebinde okutacağım!’ diyordu.” (Güntekin, TY, s. 8). Öğretmen tercihi çocukların iyi bir eğitim alması adına önemli bir başlangıçtır. Aileler bunun için seçici davranmaya gayret etmiştir.

Okul seçiminde bazen rollerin değiştiği de olur. Okulların isteğe bağlı tercih edilmesi çoğunlukla rastlanan bir durumdur. Bu durumun tersi de söz konusudur. Bazen okulların çocukları seçtiği görülür. Bu noktada devreye çocukların yetenekleri ve sahip olduğu özellikler girer. *Kan Davası*'nda Murat Bey vücudu zaman içinde gelişmiş, atılgan ve iyi bir çocuktur. Fakat okul zamanı geldiğinde o arkadaşları gibi asker mektebine değil muallim mektebine ayrılır. Ona göre bunun tek bir açıklaması vardır. “Bu belki de ordu için şart olan disiplin ruhunu bende bulamamış olmalarındandır.” (Güntekin, TY, s. 34). Bu sebeple Murat Bey eğitime muallim mektebinde devam eder.

Eğitim hem birey hem de toplum için önemli bir ihtiyaçtır. Toplumlar gelişimlerini eğitilmiş bireyler sayesinde gerçekleştirir. Bu sebeple çocukluktan itibaren kız erkek ayırt etmeksizin bireylerin eğitime gereken önem verilmelidir. Bu uğurda maddi ve manevi bütün gereklilikler yerine getirilmelidir.

4.1.2.1. Evde Eğitim

Eğitim yaşam boyu devam eden yalnızca okulda gerçekleştirilen bir faaliyet değildir. Türk toplumunda uzun yıllardan bu yana ailelerin çocuklarının eğitimi için özel hocalara başvurduğu ve çocuklarına evde eğitim verdiği bilinir. Bunu Akın (2009) şöyle ifade ediyor:

“Osmanlı toplumunda zengin kişilerin çocuklarını okula göndermeyerek eğitimlerini evde almalarını sağladıkları bilinmektedir. Bu durum bazı romanlarımıza da yansımış, roman kişileri özel hocalardan eğitim görmüşlerdir.” (s. 436).

Evde eğitim uygulamasına çoğunlukla okula yardımcı olması amacıyla başvurulmuştur. *Damga*'da kahramanlarımız özel hocalardan ders alır. “Mahmut Efendi Muzaffer ağabeyimle bana haftada iki gün ders vermeye gelirdi.” (Güntekin, TY, s. 12). Bu derslerin amacı çocukların okul derslerine yardımcı olmaktır. *Gizli El*'de ise doktor, arkadaşı Şeref Bey'e kazanç elde edeceği bir iş bulur. Paşa'nın Adnan adında bir oğlu vardır. Paşa, oğlu için Şeref Bey'e şu teklifi yapar: “Galatasaray'daki çocuğuna haftada birkaç gün ders vereceksin.” (Güntekin, TY, s. 25). Paşa'nın oğlu okulda bir iki dersten

kalmıştır. Evde gerçekleştirilecek bu eğitimle çocuk kaldığı derslerden eğitim görenek eksikliklerini giderecektir. Burada da yine amaç okul derslerine yardımcı olmaktır.

Çocukların evde aldığı eğitimi bazen hocalar değil de ebeveynler verir. *Yaprak Dökümü*'nde Ali Rıza Bey, çocuklarını eğitmek için elinden gelen gayreti gösterir. O çocukların yalnızca babası değil aynı zamanda öğretmenidir. Bazen istemediği durumlarla karşılaşır “Kanların mayasında, doğuşta ne varsa vakti saati geldiği gibi meydana çıkıyor, hiçbir şey onu değiştiremiyordu.” (Güntekin, TY, s. 60). düşüncesine kapılsa da çocuklarını eğitmekten geri kalmaz. Onlarla bol bol sohbet eder, terbiyeleri için emek sarf eder.

Evde eğitim genellikle varlıklı ailelerin tercih ettiği bir yöntemdir. Bununla birlikte az sayıda da olsa evde çocuklara ders veren kadın eğitimcileri de görmekteyiz. Bu durumun varlığını Akyüz (2012) şöyle ifade etmektedir: “İstanbul'da evlerinde kız çocuklarına Kur'an okumayı ve bazı dini bilgileri öğreten bazı kadınlar kendi olanaklarının yeterli olmadığını belirterek, harap olmuş olan evlerinin Devlet tarafından onarımı için Evkaf Nezareti'ne dilekçeler vermişlerdir.” (s. 11). Bu evler daha sonra sıbyan mektepleri gibi faaliyet göstermiştir.

Evde eğitim, çocukların eğitimine yönelik destekleyici faaliyetler olarak ifade edilebilir. Toplumumuz çocukların eksikliklerini karşılaması adına zaman zaman bu yola başvurmuştur. Çocuklarının eğitim faaliyetlerine daha etkin katılımı ve eğitim sürecini daha verimli geçirmesi sağlayan bu yöntem varlığını hâlâ sürdürmektedir.

4.1.2.2. Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitim çocukların aile dışında eğitim gördükleri ilk yerdir. Okul öncesi eğitimde çocuklara temel beceriler kazandırılarak onların sosyalleşmesi amaçlanır. İki ile beş yaş arasındaki çocuklar bu eğitimin hitap ettiği kitlelerdir. Son yıllarda tüm ülkede yaygınlaşan okul öncesi eğitimin ortaya çıkışı bizde dünyadaki örnekleri kadar eski değildir. Bunu Türk (2011) şöyle ifade ediyor:

“Osmanlı Devleti'nde de bugünkü manada erken dönem çocukluk eğitimine ilişkin düşünceler Avrupa'ya paralel olarak Tanzimatla birlikte

ortaya çıkacaktır. Gayri Müslim azınlık topluluklar bu düşünceyi hemen benimseyip harekete geçerken, Osmanlı Anaokulları gerek özel gerekse resmi manada II. Meşrutiyetle birlikte kurulmuştur.” (s. 170).

Tanzimat Dönemi'yle birlikte eğitim alanında ilerlemeler başlamıştır. Okullaşma oranı artmış, ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Fakat çocukların okul öncesine ait eğitim almalarını sağlayan kurum sayısı oldukça azdır. “1913 senesine gelinceye kadar Türk olmayan unsurlarla yabancıların ana mektebi adında kurumları bulunmaktaydı.” (Türk, 2011, s. 160). Müslüman kesimde yaygın olmayan bu mektepler gayrimüslimlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Bir kısım Müslümanlar gerektiğinde gayrimüslimlerin ana mekteplerine çocuklarını yollamıştır. *Son Sığılık*'ta kahramanımız Süleyman sabahları işe giderken İsmail'i bıraktığı bir yerden bahseder: “Sokağımızda ana mektebi gibi bir yer vardır; ihtiyar bir Yahudi kadını, bir büyük taşlıkta işe giden kadınların çocuklarını barındırır.” (Güntekin, TY, s. 34). Burası ailelerin çocuklarını emanet ettiği kreşi andıran bir yerdir. Yahudi kadın gün boyunca çocuklarla ilgilenerek onların günlük ihtiyaçlarını giderir.

Çocukların aileden sonra ilk eğitimi aldığı okul öncesi eğitim kurumları günümüzde yaygınlaşarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Aileler çocuklarının eğitimi için okul öncesi eğitimden de faydalanmaktadır.

4.1.2.3. Okulda Eğitim

Okullar ailede başlayan eğitimin düzenli olarak devam ettiği örgün eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar Tanzimat Fermanı'yla birlikte ülke genelinde artarak devam etmiş ve günümüzde yaygın hale gelmiştir. Osmanlı'da ve Cumhuriyet'te eğitim kurumları birbirinden farklıdır. “Osmanlı Devleti eğitim-öğretim kurumlarının başlıcalarını; Sıbyan mektepleri (mahalle mektepleri), medreseler, Enderun Saray Okulu, Şehzadegan Mektepleri gibi kurumlar oluşturmaktadır. (Türk, 2011, s. 161). Cumhuriyetin örgün eğitim kurumları ise ilkokullar, ortaokullar, liseler ve üniversitelerden oluşmaktadır. Osmanlı'daki ve Cumhuriyet'teki eğitim kurumları arasındaki farklılık uygulanan eğitim sisteminin bir sonucudur. Bunu Onur şöyle ifade eder: “Osmanlı eğitim sistemi ile Cumhuriyet'in eğitim sistemi arasındaki en önemli farkın birincinin dinsel niteliği ile ikincisinin laiklik vurgusu arasında olduğu söylenebilir.” (Onur, 2009, s. 274).

Osmanlı'da ilk eğitim hayırseverler tarafından yaptırılan hemen hemen her mahallede bulunan mahalle mektepleri ya da sıbyan mektepleri adı verilen yerlerde yapılmıştır. “Bunlar maârife bağılı olmakla beraber hayır sahipleri tarafından yaptırılıp vakfiyelerin yönetimine bırakılmakta idiler. Genelde cami ve mescit yanlarına inşa edildiklerinden talebelerin dini usullerle beraber okul müfredatını görmeleri mümkün olmaktadır.” (Özden, 2014, s. 93). Sıbyan mekteplerinde dört ile on yaşları arasındaki kız ve erkek çocukları aynı anda eğitim görmüştür. Sıbyan mekteplerinde ağırlıklı dinî eğitim verilmiştir. “Bu eğitimin süreci, Kur’an-ı Kerim öğrenmek üzere alfabe (elifba) öğretilmesi ile başlamakta, daha sonra Kur’an okutulması ve yazdırılması şeklinde gelişmektedir.” (Üstünipek, 2014, s. 36). Sıbyan mekteplerinde Kuran-ı Kerim’i bilen, basit dört işlemleri yapabilen çocuklar yetiştirilmiştir.

Çocukların sıbyan mekteplerine başlangıcı hem aile hem de çocuk için büyük önem ifade etmektedir. Osmanlı Devleti’nde “Çocuğun ‘dört yıl, dört ay, dört gün’lük olunca okula başlatılması geleneği vardır.” (Onur, 2007, s. 118). Bunun yanı sıra sıbyan mekteplerine başlangıçta bir tören düzenlenmiştir. “Tören sırasında okunan ilâhiler ve çocukların yüksek sesle ‘âmin’ diye bağırmasından dolayı halk arasında Âmin Alayı olarak” (Üstünipek, 2014, s. 37). anılmıştır. Âmin Alayı çocukların hayatında derin izler bırakmıştır. *Damga*’da kahramanımız Aksaray’daki konaklarından bahsederken aklına mektebe başladığı gün gelir. “Kardeşim Muzaffer’le mektebe başladığımız gün başımızda elmas başlıklarımız, göğsümüzde sırmalı cüz keselerimizle bu kapının önünde el öpmüştük.” (Güntekin, TY, s. 9). Çocuklar için düzenlenen bu tören onlar için unutulmaz bir anı olarak kalmıştır. Âmin Alayı mektebe başlayan her çocuk için ailenin maddi gücüne göre organize edilmiştir. Bu tören ailelerin çocukların eğitimine verdiği önemi göstermektedir.

Sıbyan mektebinde genellikle karma eğitim uygulanmıştır. Bunun yanı sıra kızlar ve erkeklerin ayrı ayrı eğitim gördükleri yerlere de rastlamak mümkündür. Bu durumu Özden (2014) şöyle ifade etmektedir: “Sıbyan mekteplerinde kız ve erkek çocukları karma olarak öğrenim görmekteydiler. Yan yana oturdukları gibi kızlar kızlarla, oğlanlar oğlanlarla oturtulabiliyorlardı. Kız ve erkeklerin ayrı eğitim gördükleri sıbyan mektepleri de bulunmaktaydı.” (s. 94). Bunun yansımalarını edebî eserlerde de

görmekteyiz. *Çalılıkusu*'nda Zeyniler Köyü'nün erkek öğrencileri köylerinde mektep olmasına rağmen Garipler Köyü'ne gider. Onların da diğer çocuklar gibi neden burada okumadığını soran Feride'ye, Hatice Hanım şöyle cevap verir: “Kadın erkek bir arada okur mu?” (Güntekin, TY, s. 226). On iki, on üç yaşlarında bu çocuklara delikanlı gözüyle bakılması Feride'yi şaşırtır. Feride'yi benzer şekilde şaşırtan bir diğer husus da kız çocuklarına karşı gösterilen tutumdur. Feride'nin kız öğrencileri eski peştamallarla örtülü olarak mektebe gelir. Bunun sebebini yardımcısı Hatice Hanım'dan sorar. Kadın ona hayretle cevap verir: “İlahi kızım, bunlar koskoca gelinlik kızlar. Sokakta baş açık gezecek değiller ya.” (Güntekin, 2013, s. 230). Burada sözü edilen kız çocukları on, on iki yaşlarındadır. Bu yaklaşımlar halkın dinî yaşantısı ve dine bakışının bir sonucudur. Aynı zamanda bu durum sıbyan mekteplerinde verilen din ağırlıklı eğitime de bağlıdır.

Müslüman çocukların gittiği sıbyan mektepleri genellikle cami ve mescitlerin yakınında bulunur. Benzer şekilde gayrimüslimlerin de eğitim alanları ibadet alanlarının yakınındadır. “XIX. asra kadar gayrimüslimlerin eğitim-öğretimi çoğunlukla mabetlerinde veya mabetlerine bağlı olarak kurulan mekteplerinde yapılmaktaydı.” (Karataş, 2006, s. 282) Gayrimüslimlerden Hıristiyan kesime mensup çocuklar kiliseye ait mektepte eğitim almıştır. *Gökyüzü*'nde Kilise mahallesinde gündüzleri bir hareketlilik olur. Gündüzleri erkekler ve genç kızlar işe, çocuklar kilisenin mektebine giderler, mahallede yalnız kadınlar ve ihtiyarlar kalırdı. (Güntekin, TY, s. 42).

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak eğitimde de yeni gelişmeler yaşanması mahalle mekteplerinin önemini yitirmesine neden olur. Tanzimat'la başlayan bu yenileşme gayreti yeni bir hareketin doğmasını sağlar. Bu sayede eğitim modernleşmeye başlar. “19. yüzyılda Türk eğitiminde başlayan yenileşme girişimleri zamanla bir eğitim hareketine dönüşmüş, bu gelişme usul-i cedid adıyla kavramsallaştırılmıştır.” (Şimşek, 2004, s. 209). Bu hareketle geleneksel eğitim yerini çağdaş eğitime bırakır. Usul-i cedid hareketi edebî eserlere de yansır. *Kızılılık Dalları*'nda konağın son kuşağı okula başlama çağına geldiğinde mahalle mektepleri eski günlerinden oldukça uzaktır. Bundan dolayı çocukları başka okullara gönderme düşüncesi ortaya çıkınca, “Damatlar, bir aralık çocukları yeni açılan Maarif Numunelerine vermeye kalkmışlardı.” (Güntekin, TY, s. 42). Bu durumu konağın kâhyası Tahir Ağa vasıtasıyla öğrenen ve yıllardır konaktaki çocukları yetiştiren hoca

eğer çocukları onun yerine başka mekteplere gönderirlerse hakkını helal etmeyeceğini söyleyerek şunu ifade eder:“Hem şimdi ben de usul-i cedit üzerine okuyorum. Hoca diye Maarif Mekteplerine tayin edilen o düdüğü züppeleri on kere cebimden çıkarırım.”(Güntekin, TY, s. 42). Hocanın amacı müşteri gözüyle baktığı öğrencilerini kaybetmemektir. Söylemleri ile konak halkını engellemeye çalışır.

Çalıküşu'nda Feride, Zeyniler Köyü muhtarını medresede eğitim görmüş aydın birine benzettir. Fakat zamanla durumun öyle olmadığını anlar. Muhtar Feride'yle yaptığı eğitimle ilgili konuşmalarında “usul-i ceditin aleyhinde bulunmuyor, fakat yeni mekteplerin din derslerini ihmal ettiklerinden şikâyet ediyordu.” (Güntekin, 2013, s. 215). Usul-i cedit hareketi eğitimin modernleşmesiyle birlikte devletin gelişimini sağlayacak bir adım olarak görülür. “Osmanlı yöneticileri, taklit etmek biçiminde de olsa modern eğitimi devletin yaşaması için bir zorunluluk olarak görmüştür.” (Özdemir, 2006, s. 102). Bu çalışmalar nihai gelişimini Cumhuriyet ile sağlar. “Cumhuriyetin kurulmasıyla, Tanzimat'tan bu yana modernlik adına biriken ne kadar sorun varsa hızlı reformlarla çözme yoluna gidilmiş, modern yaşam ve modern eğitim devletin ulusal politikası haline gelmiştir.” (Özdemir, 2006, s. 102).

Mahalle mekteplerinde kız ve erkek çocuklarının eğitim almaları zorunludur. “İslam dini kadın-erkek herkesi ilim tahsiline mecbur tutuyordu. Ana baba çocuklarının akli ermeye başlayınca onları okutmakla görevli idiler.” (Memioğlu, 2003, s. 242). Bu durum Tanzimat Fermanı'yla desteklenerek ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Cumhuriyetle birlikte mahalle mektebinin yeri alan ilköğretim okullarında eğitim kız ve erkek çocukları için zorunlu tutulmuştur. Çocuklar eğitimlerini almak, ailelerse onlara yardımcı olmak mecburiyetindedir. *Kan Davası*'nda Murat Bey çocuklarını mektebe göndermeyen aileler için muhtara uyarıda bulunur. Fakat muhtar onu anlamazlıktan gelince artık dayanamayarak: “Bana bak muhtar, diyorum, sen de, ben de devlet hizmetindeyiz. Kanunun dediği yaştaki çocuklar gelecek... Yirmiye geldikleri zaman askere gidecekleri gibi... (Güntekin, TY, s. 173). Eğitimin zorunlu hale getirilmesini sağlayan kanun ile çocuklarını okula göndermeyen ailelerin keyfi uygulamaları böylece önlenir.

Eğitim hakkı bireyin en temel haklarından biridir. Devletin eğitim hakkını güvence altına alması bireylerin ve toplumun ilerlemesi için önemli bir gelişmedir. Tanzimat Dönemi'yle birlikte bunun farkına varan yöneticiler eğitimle ilgili reformlar yaparak devletin kşn engellemeye çalışmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de yeni kurulan devletin ancak eğitimi olan bireyler tarafından geliştirileceğinin anlaşılmasıyla eğitime gereken destek verilmiştir. Böylece ocuklar eğitim hayatından mahrum edilmemiştir. Aileler de çocuklarının eğitimine gereken önemi vermiştir.

4.1.2.4. Kız ocuklarının Eğitimi

Eğitim, kız erkek ayırt edilmeksizin her bireyin en doğal hakkıdır. Toplumda genel olarak erkek çocuklarının eğitimine karşı olumsuz bir tutum yoktur. Fakat kız çocuklarının eğitim almalarına yönelik tarihin eski dönemlerinden beri yanlış bir anlayış vardır. Kız çocuklarının eğitim almaları ailelerce çoğunlukla engellenir. Bunda ailenin kız çocuklarının evlenip kendilerinden kopacağı düşüncesi ağır basar. Bu durumu Onur şöyle ifade eder: "Kız ocukların okula gönderilmemesi ilk bakışta dinsel ya da ahlaki gerekçelere dayandırılıyor gibi görünse de, gerçekte iş gücünü evde tutma ya da evlendirme yoluyla değerlendirme isteğinin daha ağır bastığı görülür." (Onur, 2007, s. 259). Bu bakış açısı yüzünden kız çocuklarının eğitim almaları ya hepten önlenir ya da eğitimi ilk kademe ile son bulur. Bu durum edebî eserlere de yansımıştır. *Kavak Yelleri*'nde Hacı Müslim Bey kızına düşkün bir babadır. Fakat kızını okutmak fikrine sıcak bakmaz. Ona göre, "Bir kız için orta mektep tahsili kfidir... Daha ilerisine ne lüzum var?" (Güntekin, TY, s. 227) Bu nedenle kızını okutmaya istekli değildir. Düşüncesinde sabit olduğu için evde sürekli tartışmalar çıkar. Bir yaz günü evlerinde kızını Celile'nin eğitimi konusunda yine tartışma çıkınca Hacı Müslim Bey son noktayı koyar. "İlim bir derya idi; ucunu bucağını kim bulabilmişti ki o bulsun? İyi bir aile kadınına bu kadarı yeter de artardı bile." (Güntekin, TY, s. 254). Babaya göre kızının eğitimi yeterlidir. Devamı iyi bir aile kadını için fazladır. Benzer bir anlayış *Eski Hastalık*'ta da karşımıza çıkar. Züleyha tahsiline kaldığı yerden devam etmek isteyen başarılı bir kızıdır. Fakat bunun için ikna etmesi gereken bir babası vardır. Babası onun eğitimine devam etmesine karşıdır. Züleyha küçük de olsa umudunu korur. Bir keresinde babasına, "Yeni bir genç kız için yüksek tahsilin ne kadar lazım bir şey olduğunu reddedilmez delillerle anlatmıştı." (Güntekin, TY, s. 44). Fakat babası ikna olmayarak kızına ret cevabını verir. Kız çocuklarının eğitimine soğuk bakma anlayışı

uzunca bir süre varlığını sürdürmüştür. Babaların bu tavrı çocukların ilk eğitimini aldığı annelerinin gelişimine de dolaylı yoldan engel olur. Çünkü anneler nesilleri yetiştiren ilk öğretmenlerdir. Kendini geliştiremeyen anne adayları çocuklarının geliştirmede de eksik kalır.

Kızlarını okutmak istemeyen babalar gibi onların okuması gerektiğini düşünen babalar da vardır. Bu durum edebî eserlere de yansımıştır. *Gizli El*'de Şeref Bey, derse geldiği bir gün paşayı genç bir kızla görür. Bu kız paşanın kızı Seniha'dır. Seniha Fransız mektebini bitirmiş eğitilmiş biridir. Fakat Türkçesi biraz bozuktur. Adam kızının bozuk Türkçesini düzeltmek adına ortaya bir fikir atar: “Yahu, Seniha, Şeref Bey senin Türkçene biraz yardım etsin ha... Ne dersin? Ala olur, ala... Gelecek dersten itibaren kızımın da biraz meşgul oluver Allah aşkına Şeref Bey...” (Güntekin, TY, s. 31). Paşa kızının eğitimine önem veren bir adamdır. Kızının eğitimini okulla sınırlamayıp kendini geliştirmesi adına elinden gelen gayreti göstermiştir. *Çalığışu*'nda ise Hacı Kalfa, Mirat ve Hayganuş'un babasıdır. Oğlunun eğitimine gerekli önemi veren baba kızından da bu hakkı esirgemez. Hayganuş “Kız olmasına rağmen onun tahsiline de Mirat'inkinden daha az ehemmiyet veriliyor değildi. Hayganuş, Ermeni Katolik mektebine gidiyordu.” (Güntekin, TY, s. 195). Çünkü baba eğitimin ne denli önemli olduğunun farkındadır. Çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapmaksızın onların eğitim almalarını sağlar.

Kız çocuklarının eğitiminde faydacı yaklaşan babalar da vardır. *Yaprak Dökümü*'nde Fikret, Ali Rıza Bey'in en büyük kızıdır. Evde ikinci anne olarak bilinir. Fikret son derece ahlaklı bir karaktere sahiptir. Babası onun eğitimini ihmal etmez. “Ali Rıza Bey, Fikret'i de hemen oğlu kadar ihtimamla yetiştirmeye çalışmıştı. Yalnız o, kızdı; kardeşi gibi hayata atılacak değildi. Pratik bilgilere ihtiyacı pek olmayacaktı. Bunun için Ali Rıza Bey ona, daha ziyade süs ve fantezi mahiyetinde şeyler öğretmişti.” (Güntekin, TY, s. 41). Fikret bu sayede işini yarayacak alanlarda bilgi sahibi olur. O aynı zamanda kitap kurdudur. Eğitimine faydacı yaklaşarak yetiştirilmiştir.

Kız çocukları erkek çocukları kadar değerli ve önemlidir. Üstelik kız çocukları geleceğin anneleri olduğundan çocukların ilk öğretmenidir. Bu sebeple toplumun gelişmesi için kızların eğitimine gereken önem verilmelidir. Nitelikli bireyleri nitelikli annelerin yetiştireceği unutulmamalıdır.

4.1.3. Çocuk ve Şiddet

Korkutma, baskı altına alma, kızma ve dayak şeklinde davranışlara yansıyan şiddet, geçmişten günümüze tüm toplumlarda varlığını korumuş en büyük sorunlardan biridir. Bu sorun insanlık tarihi boyunca süregelmiştir. Kelime anlamı, karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma (TDK, 2005, s. 1866). olan şiddete özellikle çocuklar maruz kalmaktadır. “Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, sözel ve duygusal biçimleri vardır. Ayrıca çocuğun eğitiminin bir parçası olarak şiddette başvurulması da dikkate değer bir diğer husustur. Cezalandırma yöntemleri arasında dayak atma, kiler, bodrum gibi karanlık bir yere kapatma, ağza biber sürme ve aç bırakmanın yaygın olduğu görülmektedir.” (Yılmaz, 2005, s. 137). Çocukları olumsuz etkileyen bu olguyu Sınar (1997) şöyle ifade ediyor: Anne-baba onaylamadığı davranışlarda bulunan çocuğu, aynı davranışları tekrarlamaması için cezalandırarak ikaz eder. Bu ceza, genellikle dayaktır. Aslında caydırıcı olması gereken ceza, dayak şeklinde karşımıza çıktığı zaman çocuğa zarar vermektedir (s. 129). Bu zarar çoğu kez çocukların davranışlarına yansır. Çocukların korku halinde olması, kendini ifade edememesi, mutsuz olması gibi durumlar kuşkusuz dayanın olumsuz etkilerindedir.

Çocuklara uygulanan şiddet unsurları edebî eserlere de yansıyan bir olgudur. *Harabelerin Çiçeği*'nde, “Şadiye Hanım, sudan sebeplerle Rıfkı'yı ikide bir ayak divanına çekerek uzun uzun haşlar; sonra da döver ağlatırdı.” (Güntekin, TY, s. 152). Bunu da sırf kocasına azap vermek için yapar. Rıfkı bu dayaklardan olumsuz etkilenir. O, “Daima bir sır söylüyormuş gibi başını uzatarak kısık bir sesle konuşur, ara sıra hızlıca gülecek gibi olsa birdenbire ürkeret etrafına bakardı.” (Güntekin, TY, s. 152). Çocuğa uygulanan şiddet Rıfkı'nın hayatında derin izler bırakarak onu fazlasıyla etkiler. *Yaprak Dökümü*'nde ise itilip kalkılan ve sürekli kırılan evin en küçük kızı Ayşe tüm bu yaşadıklarından dolayı neşesini kaybederek korkak bir çocuk olur. Bir keresinde Ayşe, Leyla ablasının adını ağzına alması üzerine Ali Rıza Bey titreyen yumruğu ile çocuğu tehdit ederek: “Yumurcak... Bir daha onun adını ağzına aldığını işitmeyeyim,” diye bağırıştır.” (Güntekin, TY, s. 148). Ayşe aslında ailenin ellerinde kalan son kızıdır. Fakat sahip olduğu tekliğin sevgi yönünden karşılığını göremez. Ona uygulanan bu şiddet kızın duygu dünyasını olumsuz etkiler. Şiddet sadece fiziksel olarak karşımıza çıkmaz. Şiddetin çeşitleri arasında duygusal şiddet de vardır. Duygusal şiddet, “Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını,

değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyen her türlü olumsuz uyarıyı kullanma ve duygusal bakımdan kötü muamele yapmayı içeren şiddet türüdür. (Şenol ve Mazman, 2014, s. 14). Duygusal şiddet çocukların duygu dünyalarında derin yaralar açar. Pısrık, korkak, kendini ifade edemeyen, mutsuz, huzursuz çocuklar duygusal şiddete maruz kalmıştır. Çünkü “Dayak, şiddet, yıldırma ve korkutmalar çocukta çeşitli davranış bozukluklarına yol açar. Çocuğun çekingen, pasif ve uyum sorunları yaşayan bir birey olmasına neden olur.” (Emiroğlu, 2012, s. 1030). Çocukların mutsuz, içine kapanık bireyler olmaması için onların duygu dünyalarında yaralar açacak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Ülkemizde dayağa bakış geçmişten günümüze çok az değişikliğe uğramıştır. Bu durum, “Türkiye’nin birçok kesiminde doğal bir olgu olarak karşılanan şiddetin okulda, sokakta ve özellikle de ailede, kısacası günlük yaşamın her alanında yaygın olarak görülmesi, problemin bireysel değil, toplumsal bir olgu olarak görülmesi gerektiğine işaret etmektedir.” (Şenol ve Mazman, 2014, s. 11). Bekir Onur’un (2005) 16. yüzyılda İstanbul’da görev yapan Ghiselin de Busbesq’nün mektuplarında rastladığı Türklerin dayağa bakışını *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi* adlı kitabında şöyle ifade ediyor:

“Türklerin içkiye, kumara, aşırı eğlenceye düşkün olmadıklarını, zar ve kâğıt oyunlarını bilmediklerini, dayağın cennetten çıktığına inandıklarını, dayak yedikleri sopayı kutsal saydıklarını, dayak yemeye dayanıklı olduklarını söylüyor.” (s. 76).

Çocuklara yönelik şiddet uygulanırken sopanın kullanılması edebî esere de yansımıştır. *Miskinler Tekkesi*’nde kahramanımızın yemiş zamanları bahçede önemli bir işi vardır: Bahçe gözcülüğü yaparak çocukları yemişlerden uzak tutmak. Çünkü bu dönemlerde çocuklar yemişleri çalmak için ağaçlara çıkmaktadır. “Böyle zamanlarda otların arasına saklanarak bekçilik yapan baba, evvela elindeki uzun sopa ile çocukları yere indirir, sonra karışık sakalı kirpi dikenini gibi kabarmış bir halde benimle kavgaya gelirdi. (Güntekin, 2013, s. 42). Yemiş döneminde sopa caydırıcılık etkisinden dolayı kullanımına başvuru en önemli araçlardan biridir. Yine *Kan Davası*’nda köyden döndükten sonra çarşıda ve kenar mahallelerde ustaların yanına yerleştirilen çocukların yaşadıkları anlatılır. Soyguna karışan çocuklar artık damgalıdır. Bundan dolayı çok

çalışmalarına rağmen çocuklardan kimse memnun olmaz ve fırsatını bulan herkes onlara sürekli şiddet uygular. Hatta yaygın bir anlayış oluşmuştur. “Çarşıda ve evlerde bir şey çalınırsa, sokaklarda taşla cam kırılması yahut kamyon lastiği kesilmesi gibi bir vukuat olursa ilk önce çocuklar yakalanıyor ve dövülüyorlarmış...” (Güntekin, TY, s. 313). Halk çocuklara şiddet gösterirken sopayı kullanır. Sopa toplumumuzdaki şiddet anlayışının olumsuz bir ürünüdür.

Şiddet bazen büyük boyutlarda uygulanır. Sonucu yaralanmalara hatta ölümlere yol açar. *Acımak*'ta, bir hırsızlık olayına şahit olan çocuğu konuşturmak için şiddet unsurlarının tümü kullanılır. Çocuğa önce, “Allah'tan, peygamberden, ahiretten, cehennemden bahsettiler. (...) Nihayet korkutmaya, tehdit etmeye mecbur oldular. Aynı netice. Polisler artık bu inatçı yumurcağa iyiden iyiye kızıyorlardı. Evvela kollarından tutup şiddetle sarstılar, tartakladılar. Sonra dövmeye başladılar.” (Güntekin, 2013, s. 24). Ne yaparlarsa yapsın çocuk hırsızları korumaya devam eder fakat korkudan titrer. Bir süre sonra on bir yaşlarında bu çocuğun gözlerinden yaşlar, dudaklarından kan akmaya başlar. Sonunda çocuk bu duruma daha fazla dayanamayarak ölür. *Kan Davası*'nda ise araba soyan çocukları öldürmeye yeltenen bekçiyi engelleyen Ömer Beye, köylülerden Osman kinle söylenerek “Niçin bırakmadın öldürsün, diyor, çocukları böyle olursa büyükleri ne yapmaz? Demek beş on yumurcak burnumuzun dibinde araba soydular; namusumuzu bin paralık ettiler.” (Güntekin, TY, s. 94). der. Bir süre sonra Osman toparlanınca bu sefer bekçi konuşmaya başlar: “Bırakmalısın bizi bey... Şuraya bir ateş yakalım; bu engerek yavrularının hepsini içine atalım... Hükümet bilmem ne yapar bizi? Belki de asar... Sonra bizden ne Allah sorar bunların hesabını ne de peygamber... Sevabı hac sevabını geçer.” (Güntekin, TY, s. 95). Bekçiye göre bu çocukların cezası ölümdür. Öldürülme şekli ise yakmadır. Üstelik bekçi bu caniliğe karşı sevap kazanacağını düşünür. Şiddetin bu denli doğal karşılandığı bu olay en uç örneklerdendir.

Şiddetin uygulanışında bazen başrollerde çocuklar da yer alır. Çocukların yine başka çocuklara uyguladığı bu durum kuşkusuz yaşantıların ürünüdür. *Bir Kadın Düşmanı*'nda mektepteki çocuklar her yıl mektebe yeni katılan çocuklara şiddet gösterir. ”Kabak çiçekleri mektebin yeni talebeleriydi. Eskiler yeni çocukları çekemezler, sokak köpekleri mahalleye yeni gelmiş bir köpeğe nasıl hücum ederlerse

onlar da bu yeni talebeye öyle yaparlardı. Zavallılar ne yaparsa suç olurdu.” (Güntekin, TY, s. 162). Üstelik bu uygulama okulda gelenekselleşmiştir. Şiddete maruz kalanlar bir sonraki yıl aralarına yeni katılacak olanlara aynısını uygulayarak acılarını çıkarır. Mektep yönetiminin bu uygulamaya bir tepkisi yoktur. Bundan dolayı çocuklar birbirlerine çok rahat saldırganlık gösterir. “Saldırganlık; sözel veya fiziksel bir güç harcayarak, genellikle bir hedefe (kişi ya da nesne) yönelen öfke, hiddet veya düşmanlık benzeri duygulardan hareketle kişinin kendisine ya da başkalarına zarar vermeyi, yaralayarak acı çektirmeyi ve eziyet etmeyi amaçlayan davranış şeklidir. (Yılmaz, 2005, s. 133). Görüldüğü gibi şiddet görmek bireyleri şiddet göstermeye meyillendirir. Bu sebeple çocukları şiddetten uzak tutmak gerekir.

Şiddet uygulanırken bazen sopanın yerine çeşitli araçlar da kullanır. Bunlardan biri de ceza sandığıdır. *Çalikuşu*'nda büyük fedakârlıklarla düzenlenen bir dershanede kaldırılmasına lüzum görülmeyen bir hayvan yemliği vardır. Sonradan üzerine kapak yapılarak dolap haline getirilen bu yemliğe çocuklar yemeklerini, kitaplarını, yakılması için getirdikleri çalılırları koyar. Dolabın bunun yanında önemli bir işlevi daha vardır. “Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam ederlermiş. Muhtarın Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. (Güntekin, 2013, s. 225). Ceza sandığı köyde memnuniyetle karşılanan bir uygulamadır. Hatta muhtar oğlu Vehbi için eve bir ceza sandığı yapmayı bile düşünür.

Bazı aileler şiddete başvururken çocuğun durumunu göz önüne alır. Çocuklara şiddet gösterileceği zaman bazı istisnalar buna engel olur. *Çalikuşu*'n dayamazlığı doruklarda yaşayan Feride çocukken yaşadıklarını anlatırken, “Bizim ailede öksüzlere el sürmek günah sayılırdı. Pek çekilmez hale geldiğim zaman verdikleri ceza, kolumdan tutarak bir odaya kilitlemekti.” (Güntekin, 2013, s. 23). der. Öksüzlük Feride'nin yaramazlık zamanlarında zırhı olur.

Şiddet konusuna değinen toplumumuzda yaygın olarak kullanılan atasözleri vardır. Yaygın bir görüşe göre “Dayak cennetten çıkmadır.”⁵ Bu atasözüne göre dayak meşru

⁵ Dayak kutsal bir eğitim aracıdır ve cennet ürünüdür. İnsanı eğitmede bazen iyi bir vasıtaadır. (Parlatır, TY, s. 175)

bir davranıştır ve yola getirici bir etkisi vardır. Dayak atmanın herhangi bir sakıncası yoktur. Hatta bu görüş şiddet gösterenler için sığmaktır. Bir başka görüş de “Kızını/Evladını dövmezen dizini döver.”⁶ şeklindedir. Yine bu anlayışa göre bir insanın çocuğunu dövmesi gayet doğal bir davranıştır ve bu aynı zamanda pişmanlık önleyici bir mekanizmadır. *Kızılıık Dalları*’nda “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit”.⁷ atasözüne uygun bir örnek vardır. “Konak, taş mektebin belki elli senelik müşterisi olduğu için talim heyeti bu grubu el üstünde tutar; ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazen, pek başa çıkılmayacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverdi.” (Güntekin, TY, s. 44). Hocalar böyle yaparak çocukların olumsuz davranışlarının önüne geçmeye çalışır. Yine *Kızılıık Dalları*’nda hırsızlıkla suçlanan Gülsüm’ün dayak yiyeceğı anlaşılınca çocuklar, “Gülsüm dayak yiyecek şimdi- diye, bir tiyatro seyredecek gibi cıvıldaşıyorlar, sevinçten birbirlerini öpüyorlar, cama burunlarını yapıştırıp yassılaştırıyorlardı. Onları yukarı çıkarmaya uğraşan ihtiyar kalfa ile bir boğuşma oldu. Binbaşı, aynı hâkim sesle: Bırakın... Onlara iyi bir ders olur.” (Güntekin, TY, s. 59-60). diyerek ihtiyar kalfayı engeller. Binbaşının amacı diğerk çocukları Gülsüm’ü kullanarak uyarmaktır. Ona göre bu yolla çocuklara dayak atmadan gözdağı verilmiş olur. Fakat bu durumun çocuklar üzerinden olumsuz bir etkisi vardır. Bunu Şenol ve Mazman (2014) şöyle ifade ediyor:

“Zor ve şiddet kullanarak davranış yönlendirmeyi amaçlayan anne-baba ve diğerk yetişkinler, çocukta zayıf vicdan ve ahlak gelişimine; çocuğun kendilerine karşı öfke, korku ve kızgınlık içinde olmasına; sorunları şiddet yoluyla çözmeyi öğrenmesine neden olacağı hatırdan çıkarılmamalıdır.” (s. 14).

Atasözlerimizin yanı sıra yaygın olarak kullandığımız deyimlerimizde de şiddet konusunu içeren ifadeler vardır. Mütemediyen dayak giyenler için kullanılan “Dayak arsız”, “Dayak düşkün”, “Dayak kaçkını” deyimleri bunun en bariz örneklerindedir. Çocukların ceza olarak dövülmesi yanlış bir davranıştır. Sık sık dayak yiyen çocuklarda bir süre sonra dayağa karşı bir alışma söz konusu olur. Bunu konuda Aydın (2003) şunları söylemektedir:

⁶ Kız çocuğunu zamanında ve gerektiğı gibi eğitmeyen, ileride çok pişman olur. (Parlatır, TY, s. 394)

⁷ Doğrudan doğruya birine söylenemeyen düşünce ve uyarılar, o kimsenin çok yakınında bulunan kimselere veya bir topluluk önünde söylenerek dile getirilir. (Parlatır, TY, 394)

“Bedensel cezalar çoğu kez tehlikeli alışkanlıklar ortaya çıkarabilir. Örneğin, bu çocuklar, zamanla alışarak, cezaları umursamaz veya artık cezadan korkmaz hale gelebilirler. Böylece cezanın iradeye bir etkisi olmaz. Bunun sonucu iyi ve etkili bir eğitim aracı, olumsuz davranışların ortaya çıkmasının sebebi olur.” (s. 136).

Sıklıkla başvurulan bedensel cezaların çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi edebî eserlere de yansımıştır. *Kan Davası*'nda mısırları çalınan Hacı Rüstem çocuklara esaslı bir ceza vermek ister. Oldukça hiddetlidir. O esnada Ömer Bey, “Zübeyir ile Kamber için Hacı Rüstem'den af isterken Çürük Ali, yine kasabalarda müezzin yamaklığı ve dilencilik ettiği zamandan kalma dalkavukluğu ile iki çocuğun enselerinden yakalayarak Hacının ayakları dibine çökertmiştir.” (Güntekin, TY, s. 289). Hacı Rüstem nasıl ceza verilir örneğini sergilemek için çocukların sırtında tepinmeye başlar. Oysa bu durum Ömer Beye gülünç bir tiyatro sahnesi gibi gelir. Çünkü bu dayak çocukların günlük birbirlerine attığı dayağın yanında oldukça hafiftir. Çocuklar artık dayak arsız olarak nitelendirilecek bir hal almıştır. Bu yüzden atılan dayağın çocuklar üzerinde herhangi bir tesiri yoktur.

Dayak ve hakaret çoğu zaman birlikte kullanılır. Dayağa maruz kalan aynı zamanda hakaretlere de uğrar. “Bir ailenin çocuklarının ve evlatlıklarının dayak yemesi romanlarda sık rastlanan olaylardır. Dayak ve korkutarak sindirme, otoritelerini sağlamlaştırmak isteyen aile büyüklerinin çocuklarını terbiye etmek ya da sömürmek için kullandıktan yöntemdir.” (Yılmaz, 2005, s. 144). *Kızılıcak Dallar*'nda Gülsüm, Nadide Hanım tarafından evlatlık alınan bir köylü çocuğudur. Himaye edildikten sonra Nadide Hanımın konağında çocukları ve torunları ile yaşamaya başlar. Konaktaki diğer çocuklardan daha az sevildiği ve daha az önemsendiği için çoğu zaman sorunlar yaşar. Bunun farkında olan Nadide Hanımın torunları onu hiç sevmez her fırsatta onunla uğraşır. Nadide Hanımın rahatsızlandığı bir gün bahçede çocuklar boğuşmaya başlar. Gürültüye uyanan Nadide Hanım yataktan çıktığı gibi dışarı fırlar. Bu esnada, “Gülsüm, kavganın hararetinden büyük hanımın ne halde geldiğini fark edememişti. Kendini çocukların elinden kurtararak koştu: -Anne, bak... Beni dövüyorlar!- diye Nadide Hanımın eteklerine sarıldı. Fakat beklediği imdat yerine kulaklarına iki sinirli el yapıştı, lop yanaklarında iki dehşetli tokat şakladı. Hanımefendi, kızı tırnakları ile

parçalamamak için kendini zor zapt ederek haykırıyordu:Seni tabanı yarık dağ ayısı seni!.. (Güntekin, TY, s. 37). Gülsüm böylece hem çocuklardan hem de Nadide Hanımdan dayak yemiş olur. Aynı zamanda köyden geldiğine vurgu yapan bir de hakaret duyar. *Gizli El*'de ise Şeref Bey ara sıra katıldığı gece toplantılarından hiç unutamadığı bir geceyi anlatır. O gece, “Çocuklarını evinin avlusundaki direğe bağlayıp dövdüğü söylenen ihtiyar bir muhasebecinin evinde toplanmışlardı.” (Güntekin, TY, s. 17). Çocuklarına karşı acımasız davranışlar sergileyen adamın karısı da yatalaktır. Fakat adamın çocuklarını dövmesi meselesiyle ilgilenen kimse yoktur. Adamın çocuklarına attığı dayak normal karşılanır.

Ebeveynler çocuklarına şiddet gösterirken bazı durumlarda gerekçe olarak ahlaki eğitimi öne sürer. Bu durum toplumumuzda var olan yanlış bir anlayışın sonucudur. Oysa “Ahlak eğitiminde ilk gelenek çocukların toplumsal kurallara uygun olarak eğitilmesini vurgular.” (Onur, 2009, s. 97). Fakat bu kişiler iletişim kurmayı bir kenara bırakarak dayanın çocuklara ahlaki değerleri kazandırmada kolaylık sağlayacağına inanır. *Kavak Yelleri*'nde Gülsüm Hanım kocası Osman Mutlu ile önemli bir mesele üzerine konuşurken çocuğu lafa karışır. “Osman Mutlu, elinin tersiyle çocuğun ağzına bir şamar atarak: Çocuklar lakırdıya karışmaz, (Güntekin, TY, s. 441). der. Böylece çocuğa büyükleri konuşurken söze karışmaması gerektiği karşılıklı iletişim yoluyla değil şiddet kullanılarak öğretilmeye çalışılır.

Şiddetin yalnızca fiziksel olarak algılanması yanlıştır:“Ailede çocuk yetiştirme yaklaşımında sadece fiziksel şiddet (dayak) değil psikolojik şiddet de söz konusudur. Çocuğu susturma, korkutma uygulamaları son derece yaygındır.” (Onur, 2009, s. 257). Yetişkinler çocuklarını ileri derecede kontrol altında tutarak, eylemlerini engelleyici etki göstereceğini diye dini ya da çeşitli varlıkları kullanarak korkutması da bir tür şiddettir. Hatta toplumumuzda çocukları korkutmak için yetişkinler tarafından uydurulan varlıklar da vardır. “Umacı, öcü, dev, gulyabani, dunganga, kuyu kızı gibi isim taşıyan yaratıklar ise yaramazlık yapan, ağlayan, uyumayan çocukları korkutmak amacıyla uydurulan, her çocuğun kendi hayalinde korkunç bir şekilde canlandırdığı, var olduğunu ve kendisine zarar vereceğini düşündüğü varlıklardır.” (Duvarcı, 2005, s. 131). Söz konusu varlıklar çocukların duygu dünyasında yaralar açarak onları derinden etkiler. *Damga*'da başkahramanımız İffet çocukken kendilerine anlatılan bir masaldan bahseder:

“Çiftlikten sekiz on dakika uzakta dere kenarında bir değirmen harabesi vardı ki etrafını ceviz ağaçları kuşatmıştı. Bir masal bu cevizleri çocukların elinden kurtarırdı: Değirmenin önünde sazlıkta bir hayalet dolaşır, akşam vakitlerinde oradan geçen yolcuları bataklığa çevirmiş.” (Güntekin, TY, s. 23). İffet bu masalı duyduğundan beri o civarda yalnız başına dolaşamaz. Aradan uzunca bir zaman geçip yetişkin bir kız olmasına rağmen korkusu hâlâ canlı kalır. *Bir Kadın Düşmanı*'nda ise Homologos ve Kaya Balığı olarak anılan Ziya Bey'in çirkinliğini ifade etmek için ilginç bir benzetme yapılır: “Çocuklarımızı terbiye ederken ‘şunu yapmayın, bunu söylemeyin... Günahdır. Cehennemde çatır çatır yanarsınız, zebaniler ateşten kerpetenlerle dilinizi koparır’ diyeceğiniz yerde ‘günah işlemeyin sonra ahrette Homongolos’a benzersiniz’ diye korkutsak hepsi Ebussuut Efendi gibi başını secdeden kaldırmayan dindar, kâmil insanlar olurlar.” (Güntekin, TY, s. 58). Çocuklar terbiye edilirken yine korku unsuruna başvurulmuştur. Söz konusu söylemlerin onları etkileyebileceği düşünülmemiştir. *Kızılıcak Dalları*'nda ise çocuklara yasak olduğu için ceza veremeyen Tahir Ağa'nın keşfettiği bir yolu vardır. Onları korkutmak. Tahir Ağa statüsü gereği ceza kullanamaz. Bunun eksikliğini çocukları korkutarak kapatmaya çalışır. Mesela, “Onlar uzak bir yere gitmek için tutturdıkları vakit, o gün biraz güneş tutulacağını, ortalığın zifiri karanlık kesileceğini temin etmek... Tarladaki bostan kuyusu civarında dolaşmalarına mani olmak için oralarda evliya yattığını, hatta geçen gece evliyayı gözü ile gördüğüne yemin etmek...” (Güntekin, TY, s. 33). Bu yöntem Tahir Ağa'nın çocuklardan beklediği davranışları görmesini sağlar. Çocukların duygu dünyalarında açılan izler ise umurunda değildir.

Şiddet çoğunlukla çocuğu eğitme, onu yola getirme amacıyla yapılmıştır. Bunu Onur şöyle ifade etmektedir: “Gerek Osmanlı gerek Cumhuriyet döneminde disiplin ve eğitim aracı olarak dayanın çok eskiden beri kullanıldığını biliyoruz. Tarih boyunca dayanın okulda ve evde önemli bir eğitim aracı sayıldığını görüyoruz. Öyle ki Osmanlı toplumunda falaka yabancı gözlemcilerin de dikkatini çekecek kadar yaygın bir disiplin aracı olmuştur.” (Onur, 2007, s. 263). Falaka özellikle mahalle mekteplerinin vazgeçilmez disiplin araçlarındandır. Ahmet Rasim (2005) çocukluk döneminde tanık olduğu onu derinden etkileyen bir falaka olayını şu sözlerle anlatır:

“ ’... sınıfı talebelerinden İstanbullu ... Efendi, dün öğle üstü abdest alırken Çavuş ... Efendi’ye karşı gelmiş. Hakkında gereken cezanın verilmesi için ...’ Başçavuş bir an durduktan sonra yine okudu; ‘On değnek vurulacak.’ Hademe zavallı İstanbullu ... Efendi’yi sırasından çıkardı. Çocuk süklüm püklüm yürüyordu. Ortaya gelince değnekleri getiren azılı hizmetçi, çocuğu belinden kavradı. Çevirdi, diğer hademe o değneklerin içinden bir değnek aldı. Sayı ile on değnek vurdu. İstanbullu ‘Aman, aman. Bir daha yapmam.’ diye bağırdıkça benim dizlerimin bağı çözülüyordu. Düşeceğim sanıyordum.” (s. 92).

Okullarda dayağa başvurulması durumu edebî eserlere de yansımış popüler bir olaydır. *Damga*’da mektepteki Hoca Efendi çocukları terbiye etmek adına dayağa başvurur. “Çocukların terbiyesini vermek tabii hocaya ait bir işti. Adamcağız mücrimi bulamadığı zaman tekmil mektep talebesini sıra dayağına çekerdi. Böylece kabahatli her kim ise cezadan kurtulmamış olurdu, bu adaleti biz o vakit pek tabii bulurduk.” (Güntekin, TY, s. 14-15). Hoca, suçluyu cezalandırmak adına bütün sınıfa sıra dayağı çekmeyi yerinde bir davranış olarak görür. Zavallı çocuklar ise bu durumu gayet doğal karşılar. Hoca dayak zamanı tedbirler almayı da ihmal etmez. Kapılar kapatılarak olası kaçışlar önlenir. Sonrası hep aynıdır. “Hoca Efendi çocukları birer birer falakaya yıktırmaya, çıplak ayaklarına üçer beşer sopa atmaya başlamıştı.” (Güntekin, TY, s. 14-15). Hocanın dayak atmasının yegâne amacı çocukları eğitmedir. Aslında dayak maarif tarafından yasaklanmış bir eylemdir. Fakat uygulamada yasağa aldırın yoktur. *Kızılılık Dalları*’nda benzer şekilde mektepte çocuklara uygulanan şiddetin yansıması vardır. Mektep hocası kapıları, pencereleri kapatarak çocukları döver. Üstelik hoca dayak noktasında haklı olduğunu düşünür. Çünkü “Bu, lazımdı. Tokmak vurmada kazık çakmak nasıl imkânsızsa, sopa vurmada çocukların kafasına ilim ve edep sokmak da öyle imkânsızdı.” (Güntekin, TY, s. 41). Öğrenmek, ilim sahibi olmak için dayak yemek gerektiğine inanan hoca, dayağı sözde eğitim için yapar. Bu noktada ailenin de yaklaşımı son derece önemlidir. Dayak, çocukların okullara eti senin, kemiği benim anlayışıyla kaydettirilmesi kuşkusuz doğal bir sonucudur.

Şiddet çoğunlukla çocuğu eğitme, onu yola getirme amacıyla yapılır anlayışın kırılması modernleşme hareketinin başlangıcı sayılan Tanzimat Dönemi’ne rastlar. Bu noktada

yazarların da etkisi vardır. Çünkü Karaca'ya (2013) göre “Çocuk terbiyesindeki yanlışlıklar Tanzimat Döneminden itibaren yazarların sıklıkla üzerinde durduğu konulardandır.” (s. 87). Yazarlar eğitimde yapılan yanlışlıkları kaleme alarak gündeme getirir. Bu durum eğitimde dayak unsurunu kaldırma adına önemli bir gelişmedir.

Çocukları uslandırmanın yolu şiddetten geçer düşüncesi yanlış bir anlayıştır. Fiziksel ve duygusal şiddetler çocuklarda sadece olumsuz etkiler bırakmaz aynı zamanda onları şiddete meyilli bireyler haline getirir. Çocukları eğitmek, onları doğru sevk etmek için iletişim kurulmalıdır. Aksi takdirde çocuklara uygulanan şiddet çevremizde mutsuz, içine kapanık bireylerin var olmasına sebep olacaktır.

4.1.4. Çocuk Sömürüsü

Sömürü, en genel ifadeyle çıkar elde etmektir. *TDK Türkçe Sözlük*'te (2005) sömürü, “bir kimseden veya bir şeyden haksız ve sürekli çıkarlar sağlamak” (s. 1800). olarak tanımlanmıştır. Çocuk sömürüsü olarak düşünüldüğünde çocuklardan maddi ve manevi olarak faydalanmak anlamı çıkmaktadır. Büyükler özellikle çocukların emeklerinden, konularından ve sahip olduğu özelliklerden faydalanarak onları sömürmektedir. Bu olgu insanlık tarihiyle ortaya çıkarak günümüze kadar gelmiştir.

Çocuklara yönelik sömürü unsurlarından biri onların yetişkinler adına konuşurulması işidir. Annelerin eşlerine, işçilerin patronlarına, küçük seviyede olanların büyük seviyede olanlara karşı söylemek istedikleri genellikle çocuklar aracılığıyla iletilir. İstenen şeyin gerçekleştirilmesi için de genellikle sevilen, saygı gören çocuklar tercih edilir. Çünkü bilinir ki ne olursa olsun ricası asla geri çevrilmeyecek, hatırı kırılmayacak çocuklar vardır. *Harabelerin Çiçeği*'nde, kahramanımız Süleyman gelecek vadeden bir çocuktur. Anne babası tarafından çok sevilir. Süleyman'a gösterilen bu sevgi çevresindeki yetişkinlerin ondan faydalanmasına sebep olur. Süleyman çocukluğundan bahsederken bu durumu şöyle anlatır: “Babamın gözüne girmek isteyenler, beni sevmekle, methetmekle başlardı. Anneme gelen ricacı hanımlar, beni araya koyarlardı.” (Güntekin, TY, s. 24). Süleyman amaca ulaşmada güzel bir araçtır. İstenen şeylerin gerçekleşmesi adına bir teminattır. Bu nedenle çocukluğu boyunca ondan faydalanılır. Fakat işler her zaman beklenildiği gibi olmaz. Bir keresinde teyzesinin kocasının sürgüne gönderilme riski vardır. Bunu engelleyecek tek kişi

Süleyman'ın babasıdır. Fakat bunu ona açacak cesarete kimse yoktur. Sonunda bir çare bulunur. Haber getiren arabacı şöyle der: “Süleyman Bey yalvarsın. Paşa, onun hatırını kırmaz. Haydi tosunum. Sen git, paşa babanın eteğini öp. O bulur kolayını.” (Güntekin, TY, s. 30). der. Ancak işler istenildiği gibi gitmez. Süleyman babasının şiddetine maruz kalır ve bu sebeple uzunca bir süre hasta yatar, yaşadığı bu anı hiç unutmaz.

Çocuklara yönelik sömürü unsurlarından biri de onların gücünden yararlanmadır. Çocukların evde, okulda ya da herhangi bir işte kullanılması eskiden beri toplum hayatında vardır. Bu durum edebî eserlere de yansımıştır. *Miskinler Tekkesi*'nde mektebe büyük bir merasimle şehit çocukları alınır. Üstelik bu çocuklardan para istenmez. Amaç şehit çocuklarını kullanarak mektebe kazanç sağlamaktır. Kahramanımız sokaklarda çocuklarla beraber mektep için nasıl işe topladığını şöyle ifade eder: “Sayısını tasrih etmediğim şehit çocuklarının ‘Nur-i İrfan’ ocağına nasıl geldiklerini, bu yavruları nasıl bağrımıza bastığımızı anlatıyor, onlar için para ve erzak topluyordum. (Güntekin, 2013, s. 44). Bu sayede mektep normalden daha çok gelir elde eder. Üstelik bağış çocuklar adına, çocuklar tarafından yapılır. Böylelikle çocukların hem kendisinden hem de gücünden faydalanılır.

Ev işleri çocukların sömürü unsuru olarak kullanıldığı bir başka alandır. Çocuklara ev işleri yaptırılarak onların gücünden faydalanılır. *Çalikuşu*'nda Munise Feride'nin öğrencilerinden biridir. Annesi yıllar önce bir başka adama kaçar. Babası sonradan Munise'nin abam diye hitap edeceği başka bir kadınla evlenir. Okula her gün gelemeyen Munise gerekçe olarak: “Abam çamaşır yıkattı, abam tahtayı sildirdi, abama odun toplayıverdim dağdan, gibi cevaplar veriyordu.” (Güntekin, TY, s. 242). Küçük Munise evde yaşından büyük işler yapar. Üstelik bu işlerden dolayı okulunu ihmal eder. *Kavak Yelleri*'nde ise Karayumaklar çocuk yetiştirmenin esasını Andelip'e iş öğretmek olarak görür. “Karayumaklar ona çocuk baktırmak, bulaşık ve çamaşır yıkatmak, söküük diktirmek suretiyle esaslı bir aile terbiyesi vermeye himmet ederler.” (Güntekin, TY, s. 99) Böylece Andelip'in sömürü unsuru olarak kullanılmasına ön ayak olunur. Benzer bir örnek de *Kan Davası*'nda vardır. Arkadaşı hastanede yatan Çöme'nin hasta ziyareti hastane nöbetçileri tarafından engellenir. Hatta çoğu kez dövülerek dışarı atılır. Bir zaman sonra bu duruma bir çözüm bulunur. Nöbetçiler, Çöme, “Sobanın odununu

taşımak, ayakyollarını yıkamak gibi ufak tefek işler tutuverdiği için görmemezlikten gelmeye başlamışlar.” (Güntekin, TY, s. 311).

Çocuklar yalan sözlerle kolayca aldatılır. Zayıf noktalarının yakalanması ve çocukluğun vermiş olduğu saflık onların kolayca kandırılmasına sebep olur. *Kızılıcak Dalları*'nda Gülsüm kardeşi İsmail'den uzaktadır. Gülsüm İsmail'den bahsedildiğinde onu çok sevdiğinden ve hasret kaldığından duygusallaşır. Lala bu durumu bildiği için onunla kolayca dostluk kurar ve onu kullanır. “Lalanın bu dostluktan istifadesi sade ayaklarını, kollarını ovdurmaktan ibaret değildi. Ona kirli çoraplarını yıkatır, söküklerini diktirirdi. Hatta uzun kış gecelerinde kendine bir yün çorap ördürmeyi de düşünmüştü. (Güntekin, TY, s. 49). Bütün şahsi işlerini Gülsüm'e yaptıran adam bununla da sınırlı kalmaz. Küçük oyunlarında onu aktör olarak kullanır. “Mesela bir yerde gayet ucuz erik pestili yahut kâğıt yelpaze bulursa alır; sonra el altından çocukları kışkırtarak konakta yaz ortasında bir pestil yahut karakışta bir kâğıt yelpaze modası lanse ederdi.” (Güntekin, TY, s. 54). Gülsüm bu durumlarda çocukları etkilemesi için kullanılır. Lala Gülsüm'ü böylece kullanarak istediğini rahatça elde eder. *Acımak*'ta ise bir çocuk kandırılarak hırsızlık olayına karıştırılır. Çocuk yakalandığında “Samanlıkta oyun oynarken üç kişinin kendisini nasıl çağırıp kandırdığını anlattı. Annesi, ölmeden evvel, bu evde çamaşıra, tahtaya giderdi. Onun için kapısını, bacasını, kıyısını, bucağını çok iyi biliyordu. Hırsızlara yol göstermiş, onlar işlerini bitirinceye kadar sokakta gözcülük etmiş, uzaktan birisinin geldiğini gördükçe kedi gibi miyavlamıştı.” (Güntekin, 2013, s. 23). Hırsızlar küçük kızın saflığından yararlanarak ondan hırsızlık süresince faydalanır. Fakat küçük kız sorgu esnasında dayanamayarak canından olur. Benzer bir hırsızlık olayı da *Kızılıcak Dalları*'nda vardır. Lala Gülsüm'ü küçük çaplı hırsızlıklarda kullanmaktan geri kalmaz. Çocukların zarar gören oyuncakları ile önemli gördüğü nesnelere vardır. “Gülsüm'e havale edilen vazife çocuklara verilen bu kazalı yahut lüzumlu şeyleri el çabukluğu ile aşırıyordu.” (Güntekin, TY, s. 57). Sonrası Lala'nın maarifetine kalır. Lala onları tamir ederek çocuklara satar ve gelir elde eder. Bu iş için de Gülsüm'ü sık sık kullanır.

Yoksulluğun hüküm sürdüğü yıllarda tarlada çalışma işi büyük oranda çocuklara düşmüştür. Özellikle ekim dikim için gerekli araçların olmadığı durumlarda çocuklar büyük iş çıkarmıştır. Kan Davası'nda çocukların okula gönderilmesini isteyen Murat

Bey'e köyden yaşlı bir kadın karşı çıkar. Kadın Murat Bey'e gerekçe olarak şunları söyler: "Bizimkiler çocuk mu ki? Hayvan... Öküz, inek yok bizde. Onları çalıştırıp giderim. Sana veririm ne ederim ben?" (Güntekin, TY, s. 194). Kadına göre çocuklar hayvanla eşdeğerdir. Hayvan yoksa onun yaptığı işi yapacak çocuk vardır. Ona okul iş gücü kaybı anlamına gelir. Bu sebeple çocukları okula göndermeyerek onların iş gücünden faydalanır.

Çocukların sömürüldüğü bir başka alan gönül ilişkileridir. Bu ilişkilerde oldukça gerekli bir unsur köprü görevi üstlenecek kimselerdir. Özellikle henüz hiçbir şeyin farkında olmayan çocuklara bu iş için adeta biçilmiş bir kaftan gözüyle bakılır. *Akşam Güneşi*'nde Jülide yıllar sonra bir ilişkide araç olduğunun farkına varır. Bunu eniştesine şöyle anlatır: "Eskiden küçük bir çocuktum, 'Haydi seni gezmeye götürüyüm Jülide' diye beni aldatırdınız... Ben zavallı, sanırdım ki bu gezmeler hakikaten benim eğlenmem için oluyor... Bilmezdim ki zavallı Jülide Nazmi Bey ile Nazan Hanım'ın buluşup konuşmaları için bir bahaneden ibarettir. Nazmi Bey doğrudan doğruya Nazan Hanım'a söyleyemediği bir şeyi Jülideciğe söyler. O biçare de hakikaten kendine sanıp aptal aptal güler... Nazan Hanım Nazmi Bey'e vermeye cesaret edemediği bir çiçeği Jülide'ye verir..." (Güntekin, TY, s. 294). Benzer bir sömürü de *Dudaktan Kalbe*'de vardır. O zamanlar küçük bir çocuk olan Lamia bir ilişkide örtü olarak kullanılır. Normal şartlar altında yanlış anlaşılmalara mahal verecek bir ilişki Lamia sayesinde dikkat çekmez. Bu durumu kadın Kenan'a şöyle anlatır: "Zekisiniz, Kenan Bey, fakat kurnaz değilsiniz, anlamıyorsunuz, ben Lamia'yı mahsus yanımıza alıyorum. - Niçin?.. Çünkü o olmasa yalnız gezmemize mana verirler... Biz de bundan korktuğumuz için yalnız gezemeyiz... Mesela şimdi bu saatte yalnız başımıza Kırkçamlar'a gidebilir miydik? Lamia'nın bir iyiliği daha var... Zavallı çocuk, pek ziyade saf... Hiçbir şey sezmiyor. Pek fevkalade olarak hissetse de söylemeyeceğinden eminim." (Güntekin, TY, s. 77-78). Lamia bir başkası tarafından kullanıldığı anlamayacak kadar küçük saf bir kız çocuğudur. Saf olduğu için de sadıktır. Onun bu özelliği bir ilişkide haberi olmadan kullanılmasına sebep olur.

Anneleri ölmüş çocuklar babaların en hassas noktalarıdır. Bu durumdan faydalanmayı düşünen kadınlar çocukları kullanmak ister. Çünkü karısı ölen insanlara ulaşmada en kestirme yol çocuklardan geçer. *Kavak Yelleri*'nde Sabri Bey karısını kaybetmiş varlıklı

bir doktordur. Adamı elde etmek isteyenler kızı Cemile’yi en önemli araç olarak görür. Sabri Bey durumun farkındadır. Bunu şöyle ifade eder: “Hiç akla gelmedik birtakım kadınlar, güya karımın hatırasına hürmet olarak, çocuğu yoklamaya gidiyorlar, kutu kutu hediyeler, el örgüsü yün ceketlerle çocuğu kendilerine ısıdırmaya çalışıyorlardı.” (Güntekin, TY, s. 67). Kadınlar bununla da kalmayıp daha da ileri giderek ölmüş eşi de işin içine katar. Bunlardan Andelip Hanım, Sabri Bey’e görmediği bir rüyayı anlatır. Cemile, “Bir çamur batağı içinde ördek gibi çırpınıyormuş. O esnada karım Celile, arkasında gelin elbisesine benzer beyaz tül den bir elbise ile karşı kıyıda görünmüş; kuş gibi çırpınarak, ‘Andelip, ne duruyorsun? Kurtarsana çocuğum!’ diye haykırmaya başlamış...” (Güntekin, TY, s. 102). Andelip Hanıma göre bu anlatının sonucu Sabri Beyin onu zevce olarak kabul etmesidir. Fakat Sabri Bey uyanık kalarak kızının kullanılmasına imkân vermemiştir. *Miskinler Tekkesi*’nde ise kahramanımız bazı akşamlar odasında çiçek demetleri bulur. “Kızım, bunları –karşıdaki ablanın- getirdiğini söylüyor. Karşiki ablayı, hatta bir gün odamızda kızım ile oynarken yakaladım. Geldiğimden haberi yokmuş gibi birdenbire göğsünü kapadı; utanmış gibi bir tavırla gülerek dışarı kaçtı; aşağı inmeden önce kısa bir zaman merdiven başında kendini çağırmamı bekledi.” (Güntekin, 2013, s. 181). Fakat kahramanımız kadına yüz vermez. *Akşam Güneşi*’nde ise Murat Bey, karısı ölmüş bir adamdır. Varlıklı olmasından dolayı ailesi onun başka biriyle evlenmesini istemez. Aile çocukları devreye sokarak Murat Beyi etkilemeye çalışır. “Mazaallah, Murat Bey, bu karılardan birinin tuzağına düşerse, o yavrucakların hali ne olur? Saniye Hanımı Murat Beye verirsek, çocukları biz alıp bağrımıza basarız. Onlar da kendi evlatlarımız sayılır. O merhumenin ruhu da şad olur. Velhasıl, öksüze bakmanın sevabı hac sevabından da büyüktür, zekât sevabından da... (Güntekin, TY, s. 195). Aile çocukları düşünüyor gibi hareket eder ama durum hiç de öyle değildir. Amaç çocukları kullanarak Murat Beyin servetini yabancıya kaptırmamaktır.

Gönül ilişkilerinde çocukların kullanılması bazı durumlarda tarafları değiştirmiştir. Bu kez anneleri ölen babalar kadınları etkilemek isterken çocukları öne sürmüştür. *Çalkıuşu*’nda Reşit Bey, Feride’yle evlenmek ister fakat bu isteğini Feride’ye alenen iletmez. Bir süre sonra onun davranışlarından Feride durumu anlayarak ve kendi kendine şunları söyler: “Reşit Beyefendi’nin bana o kadar hürmet etmesi, Sabahat’le Ferhunde’nin derslerine bu derece ehemmiyet vermesi, bizimle saatlerce şakalaşması,

hatta top oynaması... Demek bütün bunlar...” (Güntekin, 2013, s. 420). Adam kızlarını Feride’yi etkilemek için kullanır ama amacına ulaşamaz.

Çocukların sömürüldüğü alanlardan birisi de onların gelecek teminatı olarak görülüp bu amaçla yetiştirilmesidir. Geçim derdinden kaynaklı başvuru olan bu yolla ailenin geleceği garanti altına alınmak istenir. *Yaprak Dökümü*’nde “Ali Rıza Bey oğlunu en küçük yaşından beri, ‘benden sonra bu ailenin babası sensin; ben ölünce sen benim yerime geçeceksin!’ diye büyütüştü.” (Güntekin, TY, s. 30). Fakat çabaları boşa giderek oğluya ilgili kurdukları hayal olarak kalır. İnsanın mutluluğunun çocuklarından beklemesinin boş bir hayal olduğunu anlar. *Ateş Gecesi*’nde ise Rıfki Bey’in kendisine bırakılan çocuğu kimseye vermek istemez. Rıfki Beyin bu davranışının altında önemli bir gerekçe vardır. “İzmir’deki büyük annenin biraz kıvrıntı malı vardı. Rıfki Bey, sırf ihtiyar kadını kendine çekmek ve bu malı öteki mirasçıların elinden kurtarmak için çocuğu vasıta yapmıştı.” (Güntekin, TY, s. 109). Adam, çocuğu elinde teminat olarak görür. Çocuk yanında olduğu sürece geleceği garanti altındadır. Bu nedenle onu bırakmak istemez.

Dilencilik vicdanları sömürerek kolay para elde etmeyoludur. “Dilenci ve dilencilik toplumsal hayatımızın tartışılmaz gerçeklerindedir. Hemen hemen her toplumda bu sınıfa giren, geçimini veya yaşamını bu şekilde sürdüren insanlar vardır.” (Gürbüz, 2014, s. 747). Çocukların sömürüldüğü alanlardan birisi de onların dilendirilerek kazanç elde etmedir. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu sömürü türü edebî eserlere de yansımıştır. *Kan Davası*’nda soyguna karışan çocuklardan Ali vaktiyle dilendirilerek sömürülmüştür. Ali’yi, “Çok küçük yaşında babadan sonra anası da ölüp ortada kalınca, köye uğrayan ‘kırlangıç’lardan biri, ‘seni iyi bir işe koyarım’ diye onu peşine takmış, dolaştırdığı birçok memleketlerde ona dilencilik yaptırır, kazandığı paraları elinden almış.” (Güntekin, TY, s. 114). Ali’nin saflığından yararlanılarak kandırılması Kırlangıç’a gelir kapısı olur. Sömürülen çocuk ise en güzel yıllarını kaybeder. *Miskinler Tekkesi*’nde ise kahramanımız çocukların dilendirilmesiyle ilgili şunları ifade eder: “Çocuklar! Daha evvel de anlattığım gibi, benim zamanımda çocukların en makbülleri görünür bir sakatlığı olanlardı. Bunlar, orasından, burasından delinip deşilmiş yahut kopmuş vücutlarıyla, hırdavatçı eşyası gibi, kaldırımlara serildikleri zaman uyandırdıkları merhamet ve getirdikleri para büyüktü.” (Güntekin, 2013, s. 121). Bu

anlayış zamanla değişime uğrar. Yeni uygulamayı kahramanımız bu kez şu sözlerle anlatır: “Şimdi, moda, daha ziyade kıvrak ve sevimli çocuklardır. Sahipleri onları tertemiz önlükler, işlemeli beyaz yakalar, boyalı potinlerle küçük mektep çocukları kıyafetine sokuyorlar; vapur, istasyon, gazino gibi yerlerde kalabalığın arasına salıvererek kenardan neticeyi seyrediyorlar.” (Güntekin, 2013, s. 121). Çocukları dilendirmeye yönelik uygulamaların zamanla farklılaşması dilencilikğin değişime uğradığını gösterir. Fakat zaman ve mekân değişse de çocukları dilendirerek sömürmek devam eder. Bu geçmişten günümüze insanlık için bir utanç sebebi olarak kalır.

Çocuklar anne babanın bakımına muhtaçtır ve tehlikelere açık olduğu için korunması gerekir. Onların saflığından, itaat edici özelliğinden faydalanarak yetişkinler adına konuşurulması, gönül ilişkilerinde aracı yapılması, nerede olursa olsun gücünden faydalanılması, gelecek teminatı olarak görülmesi ve en önemlisi dilendirilmesi son derece yanlıştır. Çocuklara büyüme ve yetiştirme döneminde gereken özen gösterilerek onların sömürülmesine müsaade edilmemelidir.

4.1.5. Çocuk Tipleri

Her insanın farklı bir doğası, onu diğer insanlardan ayıran birtakım özellikleri vardır. İnsanların kendine özgü bu yapılarına karakter adı verilir. Karakter bir insan için en önemli özelliklerden olup insana verilen değer belirlenimci olarak karşınadır. Karakter oluşumu çocuk yaşlarda başlar. Çocukların ailesi, yetiştirme koşulları ve çevresi karakter oluşumunda etkilidir. Bu bileşenler yaşanmışlıklarla birlikte çocuğun karakterini oluşturur.

Karakter ve tip kavramları birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Karakter kişiyi, tip büyük bir grubu temsil eder. Aynı karaktere sahip kişiler tipi oluşturur. *TDK Türkçe Sözlük*'te (2005), “aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelere temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek” (s. 1983). olarak tanımlanan tip edebî anlamda, şahsi özellikleri olmayan belirli kalıplardaki insanları gösteren kişi olarak tanımlanır. Tip iyi, kötü, zengin, fakir, gururlu, meraklı, korkak vs. olabilir.

Güntekin'in romanlarında genellikle iyi huylu, kötü huylu, gururlu ve yaramaz çocuk tipleri karşımıza çıkar. Bunun yanı sıra büyüklerine itaat eden, büyükleri tarafından

kullanılan, büyüklerinden şiddet gören çocuk tipleri de yazar tarafından sıklıkla işlenir. Çocukların romanlarda aktarılan tipleri aynı zamanda toplumdaki çocuk algısını da yansıtır.

4.1.5.1. Kötü çocuk

Kötü genel olarak iyi olmayan her şey için kullanılan bir niteleyicidir. *TDK Türkçe Sözlük*'te (2005) “kötü istenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoş gitmeyen, fena, iyi karşıtı” (s. 1238). olarak ifade edilmiştir. Kötü insanları ifade ederken de sıklıkla kullanılan bir sıfattır. Kötülük zamanla gelişir. Çocuk yaşlarda temeli atılan bu duygu yetişme döneminde zirvesine ulaşır. Kötü insanların diğer insanlar üzerinde olumsuz etkileri vardır. *Çalikuşu*'nda Feride'nin mektep talebeleri arasında Nadide isminde bir paşa kızı vardır.

Feride'ye göre Nadide, “Bir şey öğrenmekten ziyade fakir arkadaşlarına, hatta hocalarına kurum satmak için mektebe geliyor. Çocuklar, onun halayıkları vaziyetindedir.” (Güntekin, 2013, s. 361). Nadide arkadaşlarını hizmetçisi gibi kullanır. Bu tutum hoş karşılanmayacak bir durumdur. Çünkü çocukların ailelerinin konumunu kullanarak başka çocukları karşı ezici davranışlar sergilemesi yanlış bir davranıştır.

Hırsızlık toplumun kabul ettiği kötü bir eylemdir. Bu davranışı sergileyenler kötü olarak değerlendirilir. *Son Sığınak*'ta gemide satış yapan bir hacının parası çalınır. Faili belli olmadığı için başkahraman Süleyman Bey'in arkadaşı Hakkı'dan şüphelenilir. Bir süre sonra suçlu bulunamayınca memurlar gelerek tahkikata başlar. İş ciddiye biner ve Hakkı Bey suçlanır. Tam o esnada beklenen olur. “Nihayet, ikindiye doğru hırsız bulunuyor. Para, büfecinin çırağında çıkıyor... Büfedeki boş gazoz şişelerinin altına saklanmıştı. Tahkikat heyetine parayı nasıl çaldığını olduğu gibi anlatıyor.” (Güntekin, TY, s. 91). Hırsız küçük bir çocuktur. Yapmış olduğu bu kötü eylem az daha suçsuz birinin haksız yere hapse atılmasına sebep olacaktır.

Çocukların birbirlerine şaka yapmaları onların eğlenmelerini sağlar. Böylelikle hoş anlar geçirilmiş olur. Şakanın dozunu aşması ise sevinç yerine acıyı ortaya çıkarır. *Eski Hastalık*'ta Yusuf, Züleyha ile oyun oynadığı sırada ona unutamadığı bir anısından bahseder: “Benim, Ömer diye bir arkadaşım vardı. Harpte tifüsten öldü.

Çocukluğumuzun birçok seneleri beraber geçmişti... Ne anlatacaktım? Evet... Bu el oyununda bu Ömercikle yaptığım hayvanca şakayı... Bir gün dere kenarında yine bu oyunu oynuyorduk... Orta parmağımla şahadet parmağımın arasına şu vaziyette bir iğne kısırdım, iğnenin ucu yukarı çıkıyordu... Zavallı Ömer göz kızgınlığıyla bunu görececek halde değildi... Avucunu şırak diye elimin üstüne vurunca..." (Güntekin, TY, s. 168). Yusuf'un yapmış olduğu davranış arkadaşının zarar görmesine sebep olmuştur. Başkalarının hoşuna gitmeyen, onlara zarar veren eylemler yapmak kötü bir harekettir.

Çocukların çocuklara yaptıkları kötülükler geçmişten bu yana süregelmiştir. Normalde hoş görünen ama muhatabında derin acılar uyandıran bu davranışlar istenmeyen hal ve hareketlerdir. *Çalikuşu*'nda Feride, Munise'ye karşı çocukların uyguladıkları şiddete şahit olur. Onlar kızcağızı kovalamakta ve ağızlarına doldurdukları suyu üzerine fişkırtmaktadır. Feride onlardan şöyle bahseder: "O ağır ve korkak tavırlı, durgun bakışlı kızlar yaralı ceylanı kovalayan av köpeklerine dönmüşlerdi. Karabacaklarının üstünde sert bir çeviklikle sıçraşıyorlar, leş kargaları gibi vahşi çığlıklar kopararak etrafında dönüyorlardı. Küçük kızı kâh bir köşede sıkıştırarak, kâh topraklara yuvarlayarak avurtlarını şişiren suyu yüzüne, yırtık entarisinin yarı açık bıraktığı göğsüne fişkırtıyorlardı." (Güntekin, 2013, s. 242-243). Munise başkalarına zarar veremeyecek kadar küçük ve sessiz bir kız çocuğudur. Çocukların acımasızca yaptıkları bu davranış Munise'ye karşı yapılan bir kötülüktür. Onun bu denli hırpalanması hoş karşılanmayacak yanlış bir davranıştır.

Kötülük yalnızca kişilere yapılmaz. İnsan dışında varlıklara da kötülük yapan çocuklar vardır. *Akşam Güneşi*'nde Nazmi çocukluğunda yaptığı kötülüklerden şöyle bahseder: "Hakikaten günü gününe, saati saatine uymayan bir çocuktum. Bir gece bir fareyi gaza bulayıp tutuşturur, biçarenin canlı bir arayıcı fişeği gibi bahçenin içinde döne döne yanmasını kahkahalarla seyrederdim." (Güntekin, TY, s. 33). Nazmi'nin yaptığı bu eylem hoş karşılanmayacak bir uygulamadır. İnsanın başka bir canlıya kötü muamele etmemesi gerekir.

Çocukların iyi ya da kötü davranışlar sergilemesi onların yetişme koşullarına bağlıdır. Aileler çocuklarını yetiştirirken bunu göz önüne almalıdır. Çünkü çocukların iyi ya da

kötü olması büyük oranda ailelerin elindedir. Çocuklar hoş karşılanmayan, başkalarına zarar veren eylemlerden kaçındırılmalıdır.

4.1.5.2. Meraklı Çocuk

Merak, çocuk yaşlarda başlayan önüne geçilmeyen ve sürekli uyanık kalan bir duygudur. Yeni şeyler öğrenmenin ön koşuludur. *TDK Türkçe Sözlük*'te (2005) merak, “bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek” (s. 1370). olarak ifade edilmiştir.

Merak güçlü bir duygudur. İnsan çoğu kez merakının nasıl bir son hazırlayacağını düşünmeden hareket eder. *Kan Davası*'nda Ömer Bey küçükken merakını yenemeyen bir çocuktur. Bir gün evlerindeki bir delikten akrep çıktığını görür. Çok korkar fakat deliğin etrafında akrebi beklemekten kendini alamaz. Deliğe parmağını sokmayı ve sonucunda ne olacağını öğrenme isteği duyar. Bu istek o kadar güçlüdür ki geceleri uykusu kaçar. “Nihayet, bir gece yatağımdan kalktım; anamı uyandırmamak için çıplak ayaklarımın ucuna basarak sofaya çıktım. Ağlayarak ve dehşetimden titreyerek parmağımı deliğe soktum; dakikalarca bekledim. Bereket ki aldırın olmadı.” (Güntekin, TY, s. 135-136) Ömer Bey akrebin ona zarar verme ihtimalini göze alarak günlerdir etkisi altında olduğu merakını böylece yenmiş olur.

Merak duyulan şey kişiden kişiye değişiklik gösterir. Burada önemli olan merak duyan kişinin duygu dünyasıdır. Kimine cazip gelip merak uyandıran şeyler kimine ise oldukça sıradan gelir. *Miskinler Tekkesi*'nde İsmail mezar taşlarına büyük ilgi duyar. Onları inceleme ve okuma merakı sürekli canlıdır. Babası Süleyman onun bu merakını şu sözlerle anlatır: “Büyük, küçük her mezarlıkta mutlaka durmamız ve taşların kitabelerini birbirimize yardım ederek okumamız lazımdı. Bunlar arasında beğendikleri olursa, kalemiyle dilini ve dudaklarını boyayarak, daima cebinde taşıdığı bir küçük deftere özene bezene yazıyordu. İsmail'in bir merakı da yaymacılardan ucuz kitap satın almaktı.” (Güntekin, 2013, s. 96). Aslında Süleyman mezar taşlarından hiç hoşlanmaz. Onun için cezp edici bir etkisi yoktur. Fakat İsmail'i mutsuz etmemek için onunla ilgilenir görünür. İsmail'i merak ettiği her şeye ulaştırmaya gayret eder.

Merak önüne geçilemeyen güçlü bir duygudur. Eğer bir çocuk bir şeyi merak ettiyse onu öğrenene kadar büyük çaba gösterir. Merakını yenmeden kendini rahat hissedemez. *Akşam Güneşi*'nde Şükran'a Karacaahmet'te iken izdivaç tebriki için misafirler gelir. Bunlardan birisi ihtiyar yenge, gelini ve küçük bir de kız çocuğudur. Oturma esnasında küçük kızın hareketli ve huysuz davranışları dikkat çeker. "Küçük kız ikide bir annesinin eteğini çekiyor, bir şeyler soruyor, hırçınlaşıyordu." (Güntekin, TY, s. 129). Şükran bu durumu annesine sorduğunda kadın utanarak cevap verir. Küçük kızın huysuz davranışlarının sebebi gelini merak etmesidir. Duvaklı gelini muhakkak görmek ister. İsteğine ulaşamadığı için de merak duygusunun vermiş olduğu dürtüden hırçınlaşmaya başlar.

Merak, çocukların gelişimi için önemli bir duygudur. Çocuklar bir şeyi merak ettiğinde onun bu isteği karşılanmalıdır. Merakın önüne geçilemeyen bir duygu olduğu unutulmamalıdır.

4.1.5.3. Gururlu Çocuk

Gurur insanda övünme ya da kibir şeklinde karşımıza çıkan bir duygudur. *TDK Türkçe Sözlük*'te (2005) gurur, "kendini beğenme, büyülenme, kibir, onur, şeref" (s. 801). kelimeleriyle ifade edilmiştir. Gurur insanların önem verdiği en önemli duygulardandır. Gururun kırılması insanın olumsuz etkilenmesine sebep olur.

Miskinler Tekkesi'nde İsmail, Süleyman Bey tarafından evlat edinilmiş bir çocuktur. Süleyman Efendi, bir akşam İsmail'i ağlamaktan şişmiş gözlerle sofada otururken bulur. Mesele karıştırılınca olay anlaşılır. Mektepte babası için kullanılan ve dilden dile dönen dilenci beybaba söylemi onu derinden etkilemiştir. Bu nedenle gurur yapan İsmail okula gitmek istememektedir. Süleyman o gece, "Ben artık mektebe gitmem!" diye ağlayan oğlana şiddetle çıkışarak sümüğünü çeke çeke yatmaya gönderdim ve arkasından: 'Bak maskaraya!.. Yumurta kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş!' diye bağırdım. Bağırdım amma, beni de bir düşüncedir aldı." (Güntekin, 2013, s. 79). Çünkü İsmail daha çocuktur. Babasını çok seven İsmail'de arkadaşlarının söylediği bu sözler yıkıma sebep olur. Çocuğun gururu kırılır. İsmail'in yaşadıkları Süleyman'a vaktiyle Tamaşıklık'ta yaşanan bir olayı hatırlatır. "Vaktiyle bizim konaktan kovulmuş, sekiz on yaşlarında bir evlatlık vardı. Etyemez taraflarında bir küçük esnaf ailesine kapılanmıştı.

Dehşetli küskündü bize. Fakat arsız gönlüne de bir türlü söz geçiremezdi. İki de birde yeni evinden kaçıp gelerek konağın etrafında dolaşırdı. Fener direklerinin arkasına saklanarak pencereleri seyredirdi. Fakat çağrıldığı zaman da fena halde öfkelenerek kaçırdı.” (Güntekin, 2013, s. 89). Çocuk konaktan kovulmayı gururuna yediremez fakat konağı özlemekten de kendini alamaz. Gurur duygusu özlem duygusunun önüne geçer. Gururun kırılması utanma duygusunu beraberinde getirir. *Kızılıcak Dalları*’nda evlatlık Gülsüm’ün hırsızlık olayı dilden dile anlatılıp sürekli hatırlatılınca kızcağız önceleri çok utanmıştır. “Gülsüm, ilk zamanlarda çok utanmıştı. Misafirlere kahve götürdüğü zaman, birdenbire sustuklarını, tuhaf tuhaf birbirlerinin yüzüne bakarak gülüşlerini gördüğü vakit, pancar gibi kızarıyordu.” (Güntekin, TY, s. 64). Gülsüm’ün bu olaydan kaynaklı utanma duygusu zamanla azalarak bir süre sonra kaybolur. Fakat bu olay onda yüz kızartıcı bir anı olarak kalır.

İnsan yaşamı tecrübelerle doludur. Yaşanan her olay kişinin duygu dünyasında yer edinir ve insana tecrübe olarak döner. *Akşam Güneşi*’nde Yusuf ve Ayşe anneleri babaları tarafından öldürülünce ortada kalan iki kardeştir. Kalacak yerleri, bakacak kimseleri yoktur. Kardeşler, sağda solda süründükten sonra yaklaşık bir yıldır konakta yaşarlar. Konağın asıl sahipleri Nazmi ve Şükran’ın konağa gelmesiyle kovulacaklarını düşünen çocuklar eşyalarını toplayarak konaktan ayrılmak isterler. O esnada Şükran onlara nereye gittiklerini ve yanlarında ne olduğunu sorunca Ayşe hiç beklenmeyen bir şey yapar: “Ayşe, ellerini ellerimden kurtardı, arabanın içindeki eşyaları ortaya döktü. Keçe, kilim, eski bir yorgan, yırtık bir muşamba, bir iki yemek sahanı, bir bez bebek ki başına iliştirilmiş uzun kumral saçlardan başka bebeğe benzer bir yeri yok...” (Güntekin, TY, s. 146). Bunları yolun ortasına neden döktüğünü soran Nazmi’ye Ayşe’nin cevabı oldukça acıdır. “Göresiniz diye efendi amca... Çiftlikten bir şey çalıp götürdüler demeyesiniz sonra...” (Güntekin, 2013, s. 146). Yıllarca sefalet içinde yaşayan çocuklar oldukça gururludur. Onlar, hırsızlık gibi kötü bir damgayı yememek için böyle bir davranış ortaya koyar. Benzer bir örnek de *Kan Davası*’nda karşımıza çıkar. Murat Bey’i himayesi altına aldığı çocuklardan Müslim terk eder. Arkadaşı Çürük Ali, Müslim’in geride bıraktıklarını Murat Bey’e tek tek gösterirken “Battaniye, Müslim’in battaniyesidir. İçindekiler onun mektep elbiseleri ve daha başka ufak tefeğidir. Hediye verdiğim çakıya kadar nesi varsa bırakmıştır.” (Güntekin, TY, s. 297). dedikten sonra Murat Bey’e bakarak “Bak, say... Tamam, mı bey? (Güntekin, TY, s.

297). der. Müslim soğuk kışa aldırış etmeden bütün eşyalarını bırakıp gitmiştir. Çürük Ali de Müslim'in adına hırsızlığın yakıştırılmasını istemediği için böyle bir davranış sergiler.

Gurur, küçükten büyüğe herkesin önemseddiği bir histir. Gurur duygusunun hiçe sayılması, gururun kırılması çocukların duygu dünyasında olumsuz tesirler bırakır. Bu sebeple çocukların gururunu kırmamaya özen gösterilmelidir.

4.1.6. Çocuk, Oyun ve Oyuncak

Oyun ve oyuncak bir çocuğun gelişim sürecinde olmazsa olmaz unsurlardandır. Doğumla başlayan özellikle okul öncesi dönemde yoğun olarak başvurulan bu iki öğeyle çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü değerlendirir. “Oyuncaklar ve oyunlar çocukları eğlendiren araçlar oldukları kadar, onların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de hızlandıran vasitalardır.” (Heywood, 2003, s. 110). Fiziksel, sosyal, zihinsel ve kişilik gelişimleri üzerinde oyun ve oyuncağın etkileri büyüktür.

4.1.6.1. Oyun

Oyun, çocukluk sürecinin en önemli unsurlarındandır. Kelime anlamı, “vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence” (TDK, 2005, s. 1526). olsa da oyun, “Çocuğa kendini anlatma, yeteneklerini anlama ve dil, akıl, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirmede, önemli bir olay olarak tanımlanabilir.” (Egemen-Yılmaz-Akil, 2004, s. 39). Bir başka ifadeyle oyun, “çocukların yaratıcılıklarını gösterdikleri ve sosyalleşmeye başladıkları ilk ortam denilebilir.” (Tolay, 2013, s. 162).

Çocuklar oyun oynarken vakitlerini eğlenceli bir şekilde geçirir. Oyun esnasında çocuklar farkında olmadan birtakım kazanımlar elde eder. Çocuğun kendini tanıması, yeteneklerini fark etmesi, temel becerilerinin gelişmesi oyun sayesinde olur. Bunu Gander ve Gardiner (2010) şöyle ifade eder: “Çocuklar oyun oynarken birçok bilişsel yeteneği de geliştirirler. Karar verme, bellek, strateji, gözlem, mekânsal akıl yürütme, problem çözme ve yaratıcı düşünce bu önemli bilişsel becerilerden bazılarıdır.” (s. 279). Bunların yanı sıra oyun çocukların sosyalleşmesi üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Özellikle gruplar halinde oynanan oyunlar çocukların sosyalleşmesinde önemli etkilere sahiptir.

Oyun çocuk için önemli bir ihtiyaçtır. Çocuk bu ihtiyacından mahrum bırakılırsa mutsuz olur. *Damga*'da, oyun ihtiyacının bir çocuk için ne kadar önemli olduğunu anlatan bir örnek vardır. Kamıyab Kalfa, İffet'in oyun ihtiyacını karşılamak için onu arkadaşı Mahpeyker Kalfa'ya götürür. İffet orada, “Mahpeyker Kalfa'nın oğlu Murat ile bahçedeki çardağın üstüne ökse kurar, kapının önünde çelik çomak oynar.” (Güntekin, TY, s. 12). Mahpeyker Kalfa'nın evi İffet için son derece mutluluk veren bir yerdir. İffet burada tamamen özgürdür. Konakta oynayamadığı ve dolayısıyla ihtiyaç duyduğu oyunu bu evde doyasıya oynar.

Oyunlar çocuklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki bazen onları hayatları boyunca etkisi altına alır. *Miskinler Tekkesi*'nde kahramanımız farklı bir oyuna merak salar. Bu oyunu şöyle tarif eder: “Bebeklerle evcilik oyunu oynayan kız çocuklar, teneke kılıçlarla muharebe oyunu oynayan oğlan çocuklar gibi benim de zaman zaman bir şeyin oyununu oynamaya, büyük insan taklidi yapmaya ihtiyacım vardı. Lapacı mizacına çok uyan; kolay, rakipsiz ve kavgasız bir oyun icat etmiştim: Dilencilik oyunu.” (Güntekin, 2013, s. 7). Kahramanımızın, çocuk yaşlarda keşfederek oynadığı bu oyun sadece oyun olarak kalmaz ömrünün kalan kısmında onu dilencilığe sevk ederek hayatının gerçeği olur.

Çocukların oyun ihtiyaçlarının yine onlardan yaşça büyük çocuklar tarafından karşılanması istenen bir durumdur. Bu çocukların daha rahat olmasını sağlar. *Kızılılık Dalları*'nda evlatlık alınan Gülsüm'ün konaktaki görevi evin dört çocuğuyla oynamaktır. Gülsüm, “Onları peşine takarak tarlalarda koşuyor, evin etrafında kovalamaca, üzüm kütüklerinin arasında saklambaç oynuyordu.” (Güntekin, TY, s. 27). Çocuklar bu yolla Gülsüm'e alıştırılır. Aynı zamanda çocukların oyun ihtiyaçları bir çocuk tarafından karşılatılarak onların rahat hareket etmesi sağlanır.

Ebeveynlerin çocukların oyun isteğine karşı gelmesi sıklıkla rastlanan bir durumdur. Oysa bu davranışın nafile yapıldığı çoğunlukla sonradan anlaşılır. Bir çocuk oyun oynamak istiyorsa muhakkak bunu gerçekleştirir. Yetişkinler sadece onlara zaman

kaybettirir. *Eski Hastalık*'ta, düğün merasimlerinde sıklıkla şahit olunan bir olay yaşanır. Çocuklar oyun oynamak için piste çıkmak ister. Fakat anne babalar buna izin vermez. Bir süre sonra “Arasına koşmaca oynamak için, piste saldıran ve babaları tarafından kovalanarak yerlerine getirilen iki minimini kız çocuğu nihayet, ince çalgıya uyarak, kenarda karşı karşıya oynamaya başlamışlardı.” (Güntekin, TY, s. 57). Çocuklar oyun isteğini gerçekleştirerek amacına ulaşır. Çünkü çocuklar için bu istek karşı konulmazdır.

Halk arasında oyun oynayan büyük insanlar için ‘çocukluğunu yaşayamamış’ söylemi kullanılır. Buna muhatap olanların genellikle çocukluk sürecinde gerekli oyun ihtiyaçları karşılanmamıştır. Onlar bir anlamda hayatlarının önemli bir bölümünde mahrum kaldıkları ihtiyaçlarını başkalarının garipsemelerine rağmen karşılar. *Dudaktan Kalbe*'de, kahramanımız Kenan dayısının çiftliğinde geçen çocukluğunu istediği gibi yaşayamaz. Ünlü bir keman virtüözü olarak döndüğü dayısının çiftliğinde çocukların elebaşı olur. Çocuklarla, “Türlü yaramaz, gürültülü oyunlar çıkarıyor, kaydıraklara, saklambaçlara, esir almacalara onlardan çok zevk ve hırsla kendini veriyordu.” (Güntekin, TY, s. 67). Kenan'ın peşine çocukları katarak oyunlar oynamasının sebebi çocukluğunda oynayamadığı oyunları oynayarak acısını çıkarmaktır. Oyun hevesinin kursağında kalmasını istemez. Bu yüzden yaşına bakmadan çocuklarla gönlünce oynar.

Oyun hayatın her anında vardır. İnsanlar eğlenmek, güzel vakitler geçirmek için oyuna başvurur. Bu yüzden oyunların alışkanlık oluşturduğu da görülür. Bazen bu alışkanlıklar insanın çevresine de etki eder. *Son Sığınak*'ta kahramanımız Süleyman çocukluğundan “En küçük yaşımdan beri boyaya ve boya kokusuna garip bir zaafim vardır; bu, bende adeta hastalıktır. Arasına Bağlarbaşı'ndaki köşkümüzün panjurları, yahut bahçede babamın arabası boyanırken boya tenekelerinin etrafından ayrılmadığımı, beziryağı ile koyulaştırılmış boyaları dilimle yaladığımı hatırlarım.” (Güntekin, TY, s. 34). diye bahseder. Süleyman yıllar geçse de bu zaafından vazgeçemez. Üstelik bu uğraşı yanına aldığı İsmail'i de etkiler. “İsmail de benim gibi yalnız boyalar ve resimli kâğıtlarla oynamasını seviyor. Ben, masamı dolduran karton ve tahta parçalarıyla eğlenirken, o da yerde bir eski halının üstünde onların artıklarıyla eğlenir.” (Güntekin, TY, s. 34). diyerek hem kendi oyun alışkanlığının sürdüğünü hem de İsmail'in ondan etkilendiğini dile getirir.

Çocukla çocuk olmak düşüncesi yıllardır yetişkinlerin dünyasında kendine yer bulmaktadır. Bu yüzden çocuklarla oyun oynamak çoğu yetişkin için eğlenceli bir uğraştır. *Akşam Güneşi*'nde Nazmi Bey yeğeni “Küçük Jülide’yle ilgilenmekten keyif alıyordu.” (Güntekin, TY, s. 73). Nazmi Bey onunla oyunlar oynar, salıncağa biner. Nazmi Bey bununla da kalmaz Jülide’ye dansı öğretir. Küçük Jülide bu sayede oyun ihtiyacını karşılayarak hoş vakitler geçirir, yeni şeyler öğrenir.

Çocuklar oyun esnasında oldukça mutludur. Bu mutluluk onların gerçek dünyadan bir süre de olsa uzaklaşmalarını sağlar. Oyun esnasında çocuklar bütün dikkatlerini oyuna yoğunlaştırıp başka şeylerle ilgilenmek istemez. Bu durum çocuklara önemli konulardan bahsederken yetişkinler tarafından kullanılır. *Kavak Yelleri*'nde Doktor Sabri Bey, karısı ölünce kızının haberi olmasın diye onu çiftliğe götürür. Cenazeden sonra kızı Cemile’yi almaya çiftliğe gider. Çiftliğe vardığı anı, “Çocuğum, başka çocuklarla beraber harmanda döğene binmiş dönüyor, iki de bir kendini sırtüstü saman dalgalarının içine atarak yüzme taklidi yapıyordu. O kadar eğleniyordu ki, beni görünce götürmeye geldim sanarak biraz canı bile sıkıldı.” (Güntekin, TY, s. 7). diye anlatır. Cemile oynadığı oyundan memnundur. Onun eğlendiğini gören Sabri Bey, kızına annesinin İstanbul’a tedaviye gittiği masalını yineler. Sonrasında anlattığı olaya pek oralı olmayan çocuğunu tekrar oyun alanına gönderir. Böylece, önemli bir meseleyi çocuğuyla konuşup halletmiş olur. Oyunun çocuklar üzerindeki olumlu etkisinden faydalanır.

Çocuklar oyunla erken yaşlarda tanışır. Yetişkinler çocukları eğlendirmek için çeşitli yollara başvurur. Bu bazen el kol hareketleriyle bazen de yetişkinler tarafından icat edilen basit oyunlarla olur. Bu oyunların herhangi bir kuralı yoktur. Sadece çocukları eğlendirmeyi amaçlar. *Çalılıkusu*'nda Feride, babasının emir neferi Hüseyin’in onu eğlendirmek için icat ettiği oyundan “Mesela beni top gibi havaya fırlatıp tutar yahut kalpağın üstüne oturtup ayaklarımdan tutarak sıçrar, fırl fırl çevirirdi.” (Güntekin, 2013, s. 14). diye bahseder. Bu Feride’ye fazlasıyla zevk veren çocukluğuna dair unutamadığı bir anı olarak kalır.

Oyun oynamak için illa bir oyuncak ya da kurallı bir oyun gerekmez. Çoğu çocuk bizim atıl olarak gördüğümüz nesnelere oyun malzemesi haline getirir. Bazen bu nesnelere hiç

akla gelmeyecek unsurlardan oluşur. Bu tamamen çocukların yaratıcılıklarıyla ilgilidir. Çocuk için çevredeki her şeyin bir oyunda oyuncak olma potansiyeli vardır. Taşın, toprağın, tahtanın, gazoz kapağının, düğmenin ve insanın atıl olarak gördüğü çoğu şeyin çocuğun oyununda yeri vardır. Çocuk bunları zihninde bir araya getirir ve uzunca bir zaman eğlenerek oyununu sürdürür. *Kan Davası*'nda soyguna karışan çocuklardan birinin bizzat kendisi tarafından hazırlanan farklı bir oyuncakı vardır. Üstelik bu oyuncakla uykuya dalar. Onları dağda yakaladıklarında birinin elinde, özene bezene temizlediği aşık kemiği..." (Güntekin, TY, s. 124). vardır. Birçok insanın farkına bile varamadığı bir nesne bir çocuğun hayal dünyasında vazgeçilmez olur. Yine *Kan Davası*'nda çocukların oynadığı garip bir oyundan bahsedilir. "Caminin musalla taşına bir ölü bırakmışlar... Vakit erken olduğu için etrafında çocuklardan başka kimse yok... Bir kısmı tabutun önüne geçmiş, bir büyükçesi başına yemeniden sarık sararak imam olmuş, cenaze namazı oyunu oynuyorlar." (Güntekin, TY, s. 56). Çocukların yetişkinlerden gördükleri bir merasim onların nasıl ilgilerini çektiyse oyuna dönüşmüştür. Bu nedenle çocukların oyun ihtiyacını gidermesinde muhakkak bir oyuncak ya da kurallı bir oyunun gerekmez. Onlar kendi hayal dünyalarında kurguladıklarını oyuna dönüştürerek eğlenir.

Osmanlı'da bayram zamanı kurulan bayram yerleri çocuklara çeşitli eğlenceler sunan mekânlardır. Bunu Onur şöyle ifade eder: Osmanlı döneminde çocuklar için en büyük boş zaman ve eğlenme olanağının Ramazan ayında ve özellikle bayramda ortaya çıktığı bilinmektedir (Onur, 2007, s. 305). Çocukları mutlu eden bu mekânlar her çocuğun hayalini süsler. *Kan Davası*'nda kurulan bir bayram yeri şöyle tasvir edilir: "İçlerinde üst üste, kucak kucağa darbukalar, zilli maşalar sallanan bayram çocuklarıyla birkaç salıncak... Bir atlıkarınca..." (Güntekin, TY, s. 18). Burası bir çocuk için çok büyük anlamlar ifade eder. Hemen hemen herkesin bayram yerlerinde geçen bir anısı vardır. *Ateş Gecesi*'nde Murat Bey ailesiyle gittiği içerisinde atlıkarınca ve kayık salıncığının kurulduğu bir bayram yerinde kendini geçmişte bulur. O esnada, "Biraz ötemizde bayraklarla süslü tentesi altında atlıkarınca son bir sefere hazırlanmaktaydı. Anneler çocukların büyüklerini kafaları kuyrukları kopmuş tahta atlara, küçükleri kardeşlerinin kucağına vererek arabalara bindirme telaşındaydılar." (Güntekin, TY, s. 298-299). Afife de çocukları onlardan birine bindirir. Çocuklar bu eğlenceli oyuncakla bindikleri için mutlu olur.

Oyun çocukların büyüme sürecinde en önemli ihtiyaçlardan biridir. Çocuklar oyun sayesinde eğlenir ve öğrenir. Ayrıca “Çocuk, oyun yoluyla birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilen bir yolla boşaltma olanağı bulmaktadır. Ayrıca oyun, çocuğun en güçlü ve doğal dürtülerinden biri olan saldırganlık dürtüsünün boşalmasına yarar. Hayali oyunlarda çocuk, korkularından ve bu korkularının sonucu olan gerilimlerinden kurtulabilir.” (Yavuzer, 2011, s. 176). Oyun çocukların fiziksel, zihinsel, kişilik ve sosyal gelişimlerine katkı sağlar. Oyunlar aynı zamanda çocukları birbirine yaklaştırır. Anne babalar çocukların oyun ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

4.1.6.2. Oyuncak

Oyuncak, çocukların oyun esnasında kullandıkları her şeydir. Ergün’e (1980) göre “Oyuncak, yetişkinler tarafından hazırlanan, çocuk oyunlarına yardımcı olmak için hazırlanmış ve ana işlevi çocuğu oynatmak olan oyun malzemeleridir.” (s. 106). Oyuncaklar sayesinde çocuklar oyunlarını daha keyifli hale getirir. Oyuncaklar çocukların oyunlarını kolaylaştırır.

Oyuncaklar tarihsel gelişim sürecinde çeşitli evrelerden geçmiştir. Günümüz modern oyuncaklara uzanan süreçte farklı yollarla oyuncak elde etme yoluna gidilmiştir. Bu durumu Akbulut (2009) şöyle ifade etmektedir:

“Oyuncakçılıkta, farklı malzemelerin işlenmesine dayanan üç dönemden söz edilebilir. Sanayi devrimi öncesinde zanaat işçiliği ve ahşap ve kil kullanımına dayanan dönemi sanayileşme ile beraber gelişen metal ve teneke kullanımı izlemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki son dönemde ise plastiğin keşfiyle oyuncaklar da ağırlıklı olarak bu malzemeyle üretilmeye başlanmıştır.” (s. 183).

Oyun ve oyuncak çocukların büyüme ve yetişme döneminde en çok ihtiyaç duyduğu öğelerin başında gelir. Çocuklar oyun ve oyuncak sayesinde eğlenirken birçok şeyi öğrenir. “Oyun, çocuğa yaşam deneyimi sağlar. Bu deneyim, çocuğun kendini farklı durumlara uyarlamasına yardımcı olur.” (Egemen, Yılmaz ve Akil, 2004, s. 40). Çocuk oyun sayesinde sosyalleşir. Çevresiyle etkileşim kurar. Oyun ve oyuncak aynı zamanda çocukların hayal güçlerini geliştirir. “Çocuklar, bizim ise yaramaz diye attığımız her

malzeme üzerinde birçok oyun kurguları geliştirebilirler. Çünkü onlarda geniş bir hayal gücü ve buluş bolluğu vardır. Çocuklarda yaratıcılık gücü en çok bu şekilde gelişir.” (Ergün, 1980, s. 105).

Oyuncaklar tarihi çok eskilere dayanan nesnelere dir. Günümüzde fabrikasyon üretimi sayesinde kolayca ulaşılabilen bu nesnelere eskiden ulaşmak ve sahip olmak oldukça zordur. Ülkemizde oyuncakçılık anlamında en önemli yer kuşkusuz İstanbul’un Eyüp semtinde oyuncak üreten atölyelere aittir. ‘Eyüp Oyuncağı’ denilen bu oyun aletleri ülkenin yer yanına buradan dağılmıştır. “Eyüp Oyuncaklarının geçmişi XVIII. yy’la dayanmaktadır. Teknolojinin gelişip el işçiliğinin yerini makine ve sentetik malzemelerin aldığı döneme kadar Eyüp, oyuncanın merkezi durumunda idi. İstanbul ve Anadolu’nun birçok yöresine oyuncak buradan dağıtılırdı. Bu nedenle oyuncak denilince akla Eyüp Senti gelirdi. Özellikle sünnet zamanları buralar oldukça yoğun olurdu.” (Yalçınkaya, 2001, s. 97). Eyüp oyuncaklarının varlığı edebi eserlere de yansımıştır. *Çalılıkusu*’nda Feride Eyüp oyuncaklarına sahiptir. “Büyükannem sağken ara sıra yalıya gelir, bana boyalı Eyüp oyuncakları getirirdi.” (Güntekin, 2013, s. 153). Feride çocukluğunu bu oyuncaklarla oynayarak geçirir.

Oyuncak yetişkinler tarafından hazırlandığı gibi çocuklar tarafından da oluşturulur. Çocukların zengin hayal dünyası bizim algılamakta zorluk çekebileceğimiz oyuncaklar ortaya koyar. Çocukların çevresindeki her nesneyi oyun aleti haline getirme yetenekleri vardır. Bizim kırık olarak gördüğümüz ve çöpe atmaya planladığımız çoğu şey çocuk için eşsiz bir oyun aletidir. *Harabelerin Çiçeği*’nde yalnız kalan Rıfki, “Yalnızlıktan kırık oyuncaklarla, tahta atlarla konuşmaya başladı.” (Güntekin, TY, s. 151). Rıfki bu yolla hem yalnızlığını giderir hem oyun ihtiyacını karşılar. Üstelik bunu kırık bir oyuncak, tahtayı at olarak kullanarak yapar. *Gizli El*’de ise, Adnan kardeşi Seniha ile ilgilenilmesini fırsat bilerek “Odanın bir köşesinde, bahçenin bir bucağında kendisini unutturacak tahtadan kayıklar yapıyor, fotoğraflar boyuyordu. (Güntekin, TY, s. 43). Adnan’ın hazır bir oyuncacı yoktur. Çevresinde gördüğü nesnelere oyuncak haline getirerek kullanır. Bu aslında yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Onur bunu şöyle ifade eder: “Oyuncaklar konusunda geçmişten en çok hatırlanan nokta, kimsenin yeterince oyuncanın olmadığı, hemen hemen herkesin oyuncacığını kendisinin yapmak zorunda kaldığıdır.” (Onur, 2007, s. 339).

Oyuncakların çocuklar üzerindeki etkisi birbirinden farklıdır. Kimi çocuklar çocukların oynayacağı oyunlara ve o oyunlarda kullanacağı oyuncaklara merak sararken kimileri ise büyükleri taklit etmenin daha güzel bir oyun olduğunu düşünür. Bu son derece normaldir. Çelik (2004) bunu şöyle ifade eder: Farklı coğrafyada yaşama, değişik toplumlara ait olma, kız veya erkek olma ve farklı yaşlarda bulunma farklı oyunlar oynamak için geçerli birer sebeptir (s. 191). *Acımak*'ta, kahramanımız Zehra'nın ablası Feriha akranlarından ziyade genç kızlardan hoşlanır. Onun "oyuncakları ayna, tarak, kordele parçaları, sürme, boya gibi şeylerdi." (Güntekin, 2013, s. 42). Feriha sofanın bir köşesinde saatlerce bunlarla uğraşarak eğlenir. Onun eğlence ve oyun anlayışı böyledir.

Bonmarşe Camedânı Tanzimat sonrasında Beyoğlu'nda açılan bir oyuncak firmasının şubesidir. Oyuncakların çocuklarla buluşmasından oyuncak dükkânlarının yeri ayrıdır. Oyuncağın çıkış tarihi çok eskilere dayansa da oyuncak dükkânlarının geçmişi o kadar da köklü değildir. Akbulut (2009) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Oyuncağın gelişim sürecine koşut olarak oyuncak dükkânları da 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. O dönemde düşük değerli süs eşyası olarak kabul edilen oyuncaklar, alıcılarıyla çoğunlukla gezici satıcılar aracılığıyla buluşmaktaydı. Daha çok seçkin müşterilere hitap eden oyuncak dükkânları, 19. yüzyılda genişlemeye ve dökme camın icadıyla geniş ve alımlı vitrinler düzenlemeye başlamıştır. Oyuncak da satan bonmarşelerin ve oyuncak dükkânlarının dışında oyuncak alışverişi, bugünkü büyük mağazaların da öncülleri sayılan sabit pazarlarda devam etmiştir." (s. 185).

Bonmarşe Camedânı'nın edebî eserlere de yansımıştır. *Ateş Gecesi*'nde kahramanımız Kemal Murat sevgilisi Melek'i ilk gördüğü anı anlatırken şunları söyler: "Bonmarşe camedânındaki bebek kutularının birinden çıkıp pembe papaziye şapkası, farbalalı eteğiyle sokağa yürüyüvermiş zannedilen bu Melek'ten daha güzel bir kız bulunabileceğini o zamanki aklıma sığdıramadığımdan, hemen âşık olmaya ve ileride onunla evlenmeye karar vermiştim." (Güntekin, TY, s. 39). Kemal Murat Bey, Melek'in güzelliği ve farklılığı ifade ederken onu süslü, pilli oyuncaklarıyla ünlenen Bonmarşe

Camekânı'na oyuncaklarına benzetir. Oyuncak dükkânlarının vitrinleri benzetme ögesi olarak kullanılacak kadar insanları etkilemiştir.

Oyuncaklar, dükkânların ilgi çekici raflarında sergilenir. Oyuncak almak isteyen müşteriler bu raflardan seçim yapar. *Ateş Gecesi*'nde Kemal Murat Bey çocuklara oyuncak almak için bir dükkâna girer. “Dükkâncı, raflardan boyalı trampetler, yelkenli kayıklar, kurşundan askerler indirerek tezgâhın üzerine sıralıyor; biz, bunlardan beğendiklerimizi pazarlık ederek bir tarafa ayırıyorduk.” (Güntekin, TY, s. 172). Çocuklara oyuncak temin edildiğini ifade eden bu örnek aynı zamanda o dönemde çocukların oynadığı oyuncakları da gösterir.

Oyuncaklar çocuklar için vazgeçilmez oyun aletleridir. Varlığı onları mutlu ederken yokluğu çocukları üzer. Bu nedenle oyuncakların kırılması, zarar görmesi durumunda tamir etme yoluna gidilir. Bu sayede kırılan oyuncaklar yeniden kullanılabilir hale getirilerek yeni oyuncak almanın önüne geçilir. *Kızılılık Dalları*'nda Tahir Ağa açığız bir laladır. Türlü yetenekleri vardır. Mesela, “Tahir Ağanın atılmış oyuncakları tamir etmek, boyamak, yaldızlamak, yepyeni şekillere sokmak hususundaki mahareti bir Eyüp oyuncakçısına parmak ısırtacak dereceyi bulmuştu.” (Güntekin, TY, s. 56). Lala bu yolla oyuncakları yenileyerek satar ve ek kazanç sağlar. Çocukların oyuncaklarına zarar vermesini herkesten çok bekler.

Oyun ve oyuncak kavramı bir çocuk için çok şey ifade eder. Doğumla birlikte bu iki kavramla tanışan çocuklar hayatlarının uzun bir sürecinde oyun ve oyuncakla haş olur. Oyun bir ihtiyaçtır. Hatta bir çocuk için yaşamsal ihtiyaçlardandır. Karşılıklı olarak önemlidir. Çocuklar için büyük önem ifade eden bu gereksinim yet , tarafından karşılanmalıdır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin on dokuz roman kaleme almıştır. Yazarın açık ve anlaşılır bir şekilde kaleme aldığı bu romanları hem yazıldığı dönemde hem de günümüzde edebiyatseverler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Öyle ki bu eserlerin her geçen gün yeni baskıları çıkmaktadır.

Güntekin'in romanlarının önemli bir unsuru çocuklardır. Yazar yıllarca ülkenin dört bir yanında eğitimle ilgili görevleri yerine getirmesi sayesinde çocukları daha yakından tanıyarak onları kahraman olarak romanlarına başarılı bir şekilde yerleştirmiştir. Onun eserlerinde iyi, kötü, gururlu, meraklı, yaramaz gibi birbirinden çok farklı çocuk kahramanları görebilmekteyiz. Üstelik Güntekin çocuk kahramanları Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyet dönemi Türk toplumunda hâkim olan çocukluk anlayışına göre eserlerine yansıtmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in zengin gözlem gücüyle yazdığı romanlarında Türk ailesinde çocuğun yerini, çocuğa bakışı ve çocuk algısını görebilmekteyiz. Aileler çocuk yetiştirirken nasıl bir yol izler, çocukların bakımı ve korunması noktasında neler yapar, çocuklarını nasıl sever ya da sevmez sorularının cevaplarını yazarın eserlerinde ayrıntılı olarak buluruz. Türk ailesinde yirminci yüzyılın başlarında ve ortalarında çocuklara nasıl bir yaşam sunulduğunun, çocuklara nasıl bir gelecek hazırlandığının, çocuklar için ne gibi fedakârlıklar yapıldığının da yazar eserlerine yansıtmıştır. Sonuç olarak yazar ailelerin çocuğa karşı tutumlarını eserlerine başarılı bir şekilde aktarmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in çalışma hayatına öğretmenlikle başlamış ardından eğitim kurumlarında yöneticilik yapmıştır. Sonrasında yurt içinde ve yurt dışında eğitimle ilgili önemli görevleri icra etmiştir. Onun bu yaşantısı eserlerine de yansımıştır. Güntekin'in eğitimci kişiliği, çocuklarla eğitim ortamında geçen yaşantıları çocukların eğitimine yönelik unsurları eserlerinde başarıyla kullanmasını sağlamıştır. Onun eserlerinde Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyet döneminde çocukların nasıl bir eğitime

tabi tutulduğu, eğitim sürecinde çocukların neler yaşadığını ve öğretmenlerin çocuklarla ilişkilerini görebilmekteyiz. Ayrıca evde ve okulda geçen eğitim süreci, ailelerin kız çocuklarının eğitime karşı tutumu da eserlerine yansımıştır. Sonuç olarak yazar çocukları eserlerinde kahraman olarak eğitim ortamında başarıyla işlemiştir.

Çocuğa yönelik şiddet geçmişten günümüze toplumumuzda önemli bir sorundur. Bu soruna kayıtsız kalmayan Güntekin ömrü boyunca tanık olduğu çocuklara yönelik şiddet unsurlarına eserlerinde yer vermiştir. Toplumumuzda çocuklara evde, okulda, sosyal çevrede nasıl şiddet uygulandığı, onları korkutmak adına neler yapıldığı, çocukların nasıl baskı altına alındığı yazarın eserlerinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Yazar ayrıca şiddetin çocukları nasıl etkilediği, çocukların davranışlarında ne gibi değişikliklere yol açtığını eserlerine örneklerle yansıtmıştır. Sonuç olarak Güntekin ömrü boyunca işinin önemli bir parçası olan çocukları eserlerinde maruz kaldığı şiddet yönüyle başarıyla işlemiştir.

Çocuklar yetişkinler tarafından tarihin eski dönemlerinden beri bir sömürü aracı olarak kullanılmagelmıştır. Bu durum Reşat Nuri Güntekin'in de dikkati çekmiş ve eserlerine çocukların sömürülmesine yönelik unsurları yerleştirmesini sağlamıştır. Yazar eserlerinde çocukların gücünden, konumundan, masumiyetinden nasıl faydalandığını başarılı bir şekilde anlatmaktadır. Çocukların ev işlerinde, okulda ve çevresinde nasıl bir sömürüye maruz kaldığını çeşitli örneklerle eserlerine yansıtmıştır. Sonuç olarak yazar çok sevdiği çocuklara karşı gösterilen bu olumsuz tutumu eserlerinde eleştirerek toplumda farkındalık oluşturmaya çalışmıştır.

Yaradılış gereği bütün insanlar birbirinden farklıdır. Bu farklılık zenginliği de beraberinde getirir. Güntekin eserlerinde bu zenginlikten fazlasıyla yararlanmıştır. Onun eserlerinde çok farklı insan tipleri görmek mümkündür. Yazar hayatı boyunca tanık olduğu farklı tipte insanları eserlerine başarıyla aktarmıştır. Güntekin'in eserlerinde iyi, kötü, meraklı, gururlu, yaramaz gibi farklı çocuk tiplerine ait kahramanlar örnekleriyle bulunur. Sonuç olarak yazarın eserlerini tek tipte oluşturmamış birbirinden farklı çocuk tiplerini kullanarak eserlerini zenginleştirmiştir.

Oyun ve oyuncak çocuklar için vazgeçilmez iki öğedir. Çocuklar oyunlar ve oyunlarında kullandığı oyuncaklar sayesinde eğlenerek zamanını geçirir. Aynı zamanda bu iki unsurun çocukların gelişiminde önemli bir yeri vardır. Çocuğa verdiği değer bakımından çağdaşlarından ayrılan Reşat Nuri Güntekin çocukların oyun ve oyuncaklarla geçen yaşantılarını eserlerine yansıtmayı ihmal etmemiştir. Onun eserlerinde çocukların hangi oyunları oynadığını, oyunlarında hangi oyuncaklardan yararlandığını görmekteyiz. Yazar ayrıca eserlerinde çocukların oyun ihtiyacının nasıl karşılandığını, çocukların kendine nasıl oyuncaklar yaptığını da örneklerle anlatmaktadır. Sonuç olarak yazarın eserlerinde oyun ve oyuncak kavramı çocuklar ve yetişkinler açısından başarıyla işlenmiştir.

Reşat Nuri Güntekin romanlarında çocuk her yönüyle yansıtılmıştır. Güntekin'in çocukları anlatmadaki bu başarısı okuyucuların birtakım çıkarımlar yapmasını sağlamıştır. Onun romanlarında çocuklara yönelik şu çıkarımları elde etmek mümkündür:

- Sevgi çocuklar için karşılanması gereken son derece önemli bir ihtiyaçtır. Kendini güvende hisseden, geleceğe umutla bakan çocuklar sevgiyle; çevresinde sorunlar yaşayan, geleceğe kötümser bakan çocuklar sevgiye hasret büyür.
- Çocuklar büyüme ve yetişme döneminde anne babalarına bağımlıdır. Bu sebeple çocukların bakımı ve korunması adına ebeveynler gereken fedakârlığı yapmalıdır.
- Yaşamak her insanın en doğal hakkıdır. Ebeveynlerine bağımlı olan çocukların yaşam haklarına yapılan doğrudan ya da dolaylı müdahaleler engellenmeli, çocukların yaşam hakkı gözetilmelidir.
- Gelecekte topluma yön verecek olan çocuklardır. Çocukları kendi kararlarını alabilen, kendi seçimlerini yapabilen bireyler olarak yetiştirmek gerekmektedir.
- Çocuk yetiştirmek zor ve uzun bir süreçtir. Çocuklara ait olduğu ailenin değerleriyle birlikte ait olunan toplumun değerlerini birlikte vermek gerekir.

- Eğitim hem birey hem de toplum için önemli bir ihtiyaçtır. Toplumlar gelişimlerini eğitimli bireyler sayesinde gerçekleştirir. Bu sebeple çocukluktan itibaren kız erkek ayırt etmeksizin bireylerin eğitimine gereken önem verilmelidir.
- Çocukları uslandırmanın yolu şiddetten geçer düşüncesi yanlış bir anlayıştır. Fiziksel ve duygusal şiddetler çocuklarda sadece olumsuz etkiler bırakmaz aynı zamanda onları şiddete meyilli bireyler haline getirir.
- Çocukların saflığından, itaat edici özelliğinden faydalanarak yetişkinler adına konuşturulması, gönül ilişkilerinde aracı yapılması, nerede olursa olsun gücünden faydalanılması, gelecek teminatı olarak görülmesi ve en önemlisi dilendirilmesi son derece yanlıştır.
- Çocukların iyi ya da kötü davranışlar sergilemesi onların yetişme koşullarına bağlıdır. Aileler çocuklarını yetiştirirken bunu göz önüne almalıdır.
- Merak, çocukların gelişimi için önemli bir duygudur. Çocuklar bir şeyi merak ettiğinde onun bu isteği karşılanmalıdır.
- Gurur, küçükten büyüğe herkesin önemseydiği bir histir. Gurur duygusunun hiçe sayılması, gururun kırılması çocukların duygu dünyasında olumsuz tesirler bırakır. Bu sebeple çocukların gururunu kırmamaya özen gösterilmelidir.
- Oyun çocukların büyüme sürecinde en önemli ihtiyaçlardan biridir. Oyun çocukların fiziksel, zihinsel, kişilik ve sosyal gelişimlerine katkı sağlar. Anne babalar çocukların oyun ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

Reşat Nuri Güntekin'in çocukları eserlerine yerleştirmedeki başarısı toplumumuzdaki çocuk algısına dikkatleri çekmiştir. Bu durum eserlerini araştırmacılar için önemli bir kaynak yapmıştır. Türk toplumunda çocuğun yerini, geçmişten günümüze nasıl bir süreç yaşadığını Reşat Nuri Güntekin'in romanlarını inceleyerek yorumlayabilir, fikir sahibi olabiliriz.

Ülkemizde çocuklara yönelik çalışmalar son derece azdır. Söz konusu sınırlılığı ve var olan ihtiyacı ortadan kaldırma adına çocuklara yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Böylelikle çocukların dünü ve bugününe yönelik çalışmaların sayısı artırılabilir. Bu çalışma ile Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet Döneminde çocuğa bakışı, çocuk algısını, çocuğun toplumdaki yerini ve çocuk eğitimini romanlarında ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu sayede ihmal edilen çocuk ve bunun literatürdeki boşluğu giderilmek istenmiştir.



KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1999). Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukunda Gelişmeler. 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1999, ss. 491-506.
- Bars, M. E. (2014). Türk Kültüründe Anne Ve Âşık Garip Hikâyesinde Görünüşü, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 82-94.
- Celkan, H. Y. (1991). Beşeri Kültürün Temel Ögesi Aile. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1, 1, 1-4.
- Cin, Ş. ve Köksal, Y. (1999). Cumhuriyetimizin 75 yılında Pediatriye Tedavi Hizmetlerinde Gelişmeler, 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1999, ss. 359-366.
- Çalışkan, Â. (2001). İslâmî Çocuk Edebiyatı. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 409-436.
- Çetişli, İ. (2009). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, Ağustos-Eylül 2005, 89-107.
- Demir, A. (2012). Tarihten Günümüze Çocuk Hakları. *International Journal Of Early Childhood Education Research*, 1, 37-47.
- Demircan, C. (2007). Köy Enstitüleri Eğitim-Öğretim Programlarına Çocuk Edebiyatı. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 17-26.
- Dölek, A. (2009). Ayetler ve Hadisler Işığında Çocuğun Yaşam Hakkının Korunması. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 61-82.
- Emil, B. (1990). Öğretmenler Romancısı Reşat Nuri Güntekin. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 73-83.

- Emil, B. (1984). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Çocuk Problemi: Mehmet Kaplan'a Armağan*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Emiroğlu, S. (2012). Kutadgu Bilig'de Çocuk Eğitimi. *Turkish Studies*, 7/1, 1027-1041.
- Erden, M. (2007). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Erdoğan, T. (2005). R. Nuri Güntekin'in 'Yaprak Dökümü' Adlı Romanında Değişmenin Sosyo-Kültürel Boyutları. *İ.Ü.İktisat Fak. Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi Sosyoloji Konferanslar Dergisi*, 177-204.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ersöz, A. G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini. *Gazi Türkiyat*, 6, 167-181.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güler, D. ve Ulutak N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi*, 11, 51-76.
- Güntekin, R. N. (2013). *Acımak*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (T.Y.). *Akşam Güneşi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (T.Y.). *Ateş Gecesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (T.Y.). *Bir Kadının Düşmanı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (2013). *Çalılıkusu*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (T.Y.). *Damga*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Değirmen*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Dudaktan Kalbe*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Eski Hastalık*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Gizli El*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Gökyüzü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Harabelerin Çiçeği*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Kan Davası*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Kavak Yelleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Kızılıcık Dalları*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2013). *Miskinler Tekkesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Son Sığınak*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (T.Y.). *Yaprak Dökümü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2013). *Yeşil Gece*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Halman, T. (1999). *Çocuk Cumhuriyeti. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1999, s.s. 17-25.

İnal, K. (2007). *Modernizm ve Çocuk*. Ankara: Sobil Yayıncılık.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

- Karaburgu, O. (2003). Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Çocuk. *Bizim Külliye*, Nisan-Mayıs- Haziran, 66-70.
- Karaca, Ş. (2013). *Türk Edebiyatında Çocuk*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anlara: Nobel Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1999). 75 yılda Türk Şiiri. 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1999, s.s. 229-237.
- Kayadibi, F. (2002). Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 33-50.
- Macit, M. ve Soldan U. (2005). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber* (Çev. Editörü Turan S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (1997). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Onur, B. (2011). *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Onur, B. (2007). *Çocuk Tarih ve Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2009). *Türk Modernleşmesinde Çocuk*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Önder, M. (2013). Sevgi, Din Dili Ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri Ve Önemi. *International Journal of Social Science*, 6, 3, 1285-1298.

Parlatır, İ. (T.Y.). *Atasözleri ve Deyimler 1 – Atasözleri*. Ankara: Yargı Yayınları.

Parlatır, İ. (T.Y.). *Atasözleri ve Deyimler 2 – Deyimler*. Ankara: Yargı Yayınları.

Poyraz, T. ve Albek M. (1957). Reşat Nuri Güntekin Hayatı ve Eserleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 4, 3, 1-18.

Sancaklı, S. (2006). Hz. Peygamber'in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 7-32.

Sınar, A. (1997). *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün Ö.E., Karadeniz Ş. ve Demirel F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Tanrıöğen, A. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tarancı, C. S. (1982). *Otuz Beş Yaş*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Tolay, T. (2013). Popüler Kültür Ortamının Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Oyunları Üzerindeki Etkisine Eleştirel Bir Bakış. *Bilim ve Kültür-Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2, 159-164.

Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Yalçın, A. ve Aytaş G. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, N. (2006). Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *AÜİFD XLVIII*, 1, 1-46.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Y. (2003). İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 7, 79-111.

Yusoğlu, N. (2011). Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Savaş Teması. *TÜBAR-XXX*, 361-375.

Unicef (TY). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html. Erişim. (10.07.2016)

TÜBA (TY). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü. <http://www.tubaterim.gov.tr/> Erişim. (10.07.2016)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Soner GARİP

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 1 Eylül 1989, Kayseri

Medeni Durumu: Evli

Tel: +90 506 770 48 16

e-mail: sonergarip38@gmail.com

Yazışma Adresi: Merkez Mahallesi, Yunus Emre Caddesi, No:53/9 Pursaklar, Ankara

EĞİTİM

| Derece | Kurum | Mezuniyet Tarihi |
|---------------|------------------------------------|------------------|
| Yüksek Lisans | EÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü | 2016 |
| Lisans | EÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi | 2012 |
| Lise | Atatürk Lisesi Kayseri | 2007 |

İŞ DENEYİMLERİ

| Yıl | Kurum | Görev |
|-------------|------------------------------|-----------------------------|
| 2013- Halen | Abdurrahim Karakoç Ortaokulu | Türkçe Öğretmeni |
| 2012–2013 | Çallı Ortaokulu | Türkçe Öğretmeni |
| 2009-2012 | Kulüp Amazon Bördübet | İnsan Kaynakları (Sezonluk) |

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

1.Garip, Soner, 2015. Çocuklara Yönelik Tarihi Romanlarda Vatan Sevgisi: Sara Gürbüz Özeren'in Vatanın Kilidi Çanakkale Örneği, 71-75. 2015, İstanbul, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği, 765 s.